

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEMEL İSLAM BİLİMLERİ ANABİLİM DALI
KUR'AN-I KERİM OKUMA VE KIRAAT İLMİ BİLİM DALI

İBN EBÎ ZEMENİN'İN TEFSİRÜ'L-KUR'ÂNİ'L-'AZİZ
İSİMLİ ESERİNİN KIRÂAT BAĞLAMINDA
DEĞERLENDİRİLMESİ

ERGÜN BULUNMAZ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

DANIŞMAN:
DOÇ. DR. ALİ ÖGE

KONYA – 2022

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Bilimsel Etik Sayfası

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ergün BULUNMAZ		
	Numarası	18810601026		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlimi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	X	
		Doktora		
	Tezin Adı	İbn Ebî Zemenîn'in Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Aziz isimli Eserinin Kıraat Bağlamında Değerlendirilmesi		

Bu tezin hazırlanmasında bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet edildiğini, tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada başkalarının eserlerinden yararlanılması durumunda bilimsel kurallara uygun olarak atıf yapıldığını bildiririm.

Ergün BULUNMAZ

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ÖZET

Öğrencinin	Adı Soyadı	Ergün BULUNMAZ		
	Numarası	18810601026		
	Ana Bilim / Bilim Dalı	Temel İslam Bilimleri / Kur'an-ı Kerim Okuma ve Kıraat İlmi		
	Programı	Tezli Yüksek Lisans	x	
		Doktora		
	Tez Danışmanı	Doç. Dr. Ali ÖGE		
Tezin Adı	İbn Ebî Zemen'in Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz isimli Eserinin Kıraat Bağlamında Değerlendirilmesi			

Endülüs Emevî Devletinin en parlak dönemi, h. IV. asrı da içine alan halifeler dönemidir. Bu dönemde Kurtubâ Avrupa'nın en gözde kültür ve medeniyet merkezlerinden biri haline gelmiştir. Endülüs'ün kültürel ve ilmi açıdan altın çağını yaşadığı bu dönem, toplumun her bir ferdini etkilediği gibi Müellifimizin İbn Ebî Zemen'in'i de müspet yönde etkilemiştir.

İlk eğitimi babasından alan İbn Ebî Zemen'in hayatına genel olarak baktığımızda, özellikle fıkıh, tefsir, hadis, edebiyat ve tasavvuf gibi daha birçok alanda eser telif etmiş olduğu görülmektedir. Müellifimiz İbn Ebî Zemen'in "Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz" isimli eserinde, sadece mütevâtir kırâatları zikretmekle yetinmemiş, şâz, müdrec ve mevzû kırâatlara da yer vermiştir. Bunlarla beraber sahâbe, tabiîn ve dilcilerden nakletmiş olduğu kırâat farklılıklarını da tefsirine almıştır.

Çalışmamızda âyetleri kırâat aşere açısından ele alarak mütevâtir, şâz, mevzu ve müdrec kırâatları, bununla birlikte özel Mushaf-ı olan sahabilerden nakledilen vecihleri incelemeye ve kaynaklarını belirtmeye gayret ettik.

Anahtar Kelimeler: Endülüs, Kurtubâ, Kıraât, Yahyâ b. Sellâm, İbn Ebî Zemen'in, Aşere, Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz.

T.C.
NECMETTİN ERBAKAN ÜNİVERSİTESİ
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

ABSTRACT

Author's	Name and Surname	Ergün BULUNMAZ		
	Student Number	18810601026		
	Department	Basic Islamic Sciences / Quran Reading and Qiraat Science		
	Study Programme	Master's Degree (M.A.)	X	
		Doctoral Degree (Ph.D.)		
	Supervisor	Doç. Dr. Ali ÖGE		
	Title of the Thesis/Dissertation	Evaluation of Ibn Abi Zamannin's work named "Tafsir Al-Quran Al-Azim" in the context of Qiraat		

The golden age of Umayyad State of Al-Andalus started with the period that also contains the 4th century. At this age, Kurtuba became one of Europe's most popular centres of culture and civilization. The Al-Andalus, just like it affected every member of society, also affected our author Ibn Abi Zamanin.

The author Ibn Abi Zamanin, who received his primary education from his father, also wrote books in various branches of Islamic knowledge; such as fiqh, tafsir and hadith. In his work named "Tafsir Al-Quran Al-Aziz", he not only mentioned mutawatir qiraats, but also included shaz, mawzû and mudrec qiraats. In addition to these, he also included the differences in qiraat that he conveyed from the Companions, Tabin and linguists.

In this study, we've tried to examine the verses in terms of qiraat al-ashare and examine the mutawatir, shaz, mawzû and mudrec qiraats, as well as aspects transmitted from the companions who have special mushafs.

Keywords: Andalus, Kurtuba, Qiraat, Yahya b. Sallam, Ibn Abi Zamanin, Ashere, Tafsir Al-Quran Al-Aziz.

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	i
ÖNSÖZ.....	iv
KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	vii
1. Çalışmanın Konusu.....	vii
2. Çalışmanın Önemi ve Amacı.....	viii
3. Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Kaynaklar.....	viii
4. Kırâatın Kelimesinin Tarifi.....	ix
4.1. Kırâat İlminin Faydası	ix
4.2. Sahih Kırâatların Şartları	x
4.3. Sened Cihetiyle Kırâatların Çeşitleri	x
BİRİNCİ BÖLÜM.....	1
İBN EBÎ ZEMENİN'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ.....	1
1.1. İbn Ebî Zemenîn'in Yaşadığı Asırda Endülüs'ün Siyasi ve Sosyal durumu	1
1.2. Adı, Nisbesi ve Künyesi.....	1
1.3. Doğumu, Tahsili ve Vefatı	2
1.4. İlmî ve Edebî Kişiliği.....	3
1.5. Hocaları.....	3
1.6. Talebeleri	5
1.7. Eserleri	8
1.7.1 Günümüze ulaşan eserleri	8
İKİNCİ BÖLÜM.....	11
TEFSİR'UL-KUR'ÂN'İL-'AZİZ'İN KİRÂAT İLMİ AÇISINDAN TAHLÎLÎ	11
2.1. Kırâat Bilgilerinin Kullanıldığı Alanlar	11
2.1.1. Fıkhi Âyetlerin Tefsirinde	11
2.1.2. Lugavî Tahlillerde.....	12
2.1.3. İ'rab Tahlillerinde.....	18
2.1.4. Ferşü'l-Hurûf Kapsamındaki Kırâat İhtilaflarında	19
2.2. KİRÂAT İLE İLGİLİ MUHTELİF KONULAR.....	27
2.2.1. Kırâatların Kendilerine Nisbet Edildiği Âlimler ve Beldeler.....	27

2.2.2. Müellifimizin Tercih Ettiği Kırâatlar.....	28
2.3. SARF (KÎP) AÇISINDAN KIRÂAT FARKLILIKLARI	30
2.3.1. Sîgaları Farklı Fiillere İlişkin Farklı Okuyuşları.....	30
2.3.2. Fillerin Vezin (Bab) Farklılıkları Sebebi ile Ortaya Çıkan.....	33
2.3.3. Müfret-Cemi (Tekil-Çoğul) Bakımından Farklılıklar	41
2.3.4. Fiilin Ma‘lum veya Meçhul (Etken-Edilgen) Olarak Okunması.....	46
2.3.5. Fiilin İskeletinin Değiştirilerek Okunması.....	48
2.3.6. İsmın İskeletinin değiştirilerek Okunması.....	51
2.3.7. Vakf ve Vasl Halinde (ﻯ) Yâ Harfinin İsbâtı ve Hazfı Üzerine Bir İnceleme	55
2.3.8. Harf Ziyâdesi, Hazf, Hareke ve Tenvin Değişikliği.....	62
2.4. GRAMATİK (NAHİV) AÇISINDAN KIRÂAT FARKLILIKLARI.....	66
2.4.1. Kelimeye İlişkin Farklı İ‘râb Değerlendirmeleri	66
2.4.2. Hemze ile alakalı Kırâat Farklılığı	81
2.4.3. İzâfet Konusu İle Bağlantılı Olan İ‘râb Vecihleri.....	85
2.5. HARFLE İLGİLİ KIRÂAT FARKLILIKLARI.....	86
2.5.1. “إِن” ve “أَنْ” Harflerinin Okunuş Vecihleri	86
2.5.2. “عَظِيمٌ” Edatlarının Okunuş Vecihleri.....	88
2.5.3. “يَوْمٌ” Zarfının Okunuş Vecihleri	88
2.5.4. “لَنَا” Zarfının Okunuş Vecihleri.....	89
2.5.5. “لَكِنَّ” Edatının Okunuş Vecihleri.....	90
2.6. ZAMİRLE İLİŞKİN KIRÂAT FARKLILIKLARI	90
2.6.1. Gâib, Gâibe, Muhâtab, Muhâtaba ve Müttekellim Zamirler ile İlgili Kırâatlar	90
2.6.2. Hazf ve İspatı ile ilgili Kırâatlar	96
2.7. KELİMELERİN TELAFFUZ YÖNÜYLE OLAN İHTİLAFLARI (USÛL FARKLILIKLARI)	96
2.7.1. Hemze'nin Teshîli	96
2.7.2. İsmâm.....	97
2.7.3. İdgâm.....	98
2.7.4. Sekte	99

2.7.5. İhtilâs.....	99
2.7.6. Hâ-i Sekt.....	99
2.8. SAHİH OLMAYAN KİRÂATLAR	101
2.8.1. Şâz Kırâatlar	101
2.8.2. Müdrec Kırâatlar	112
2.8.3. Mevzû Kırâatlar	113
SONUÇ.....	115
KAYNAKÇA	118

ÖNSÖZ

Kur'an-ı Kerim'i hakikatin ve huzurun kaynağı olarak mahlukatın en şerefli varlığı olan insan oğluna indiren Yüce Rabbimize sonsuz hamd-ü senâlar, kitabı tebliğ eden ve bizzat yaşantısı ile bizlere örnek olan son Peygamber Hz. Muhammed'e onun âline ve ashabına salat ve selam olsun.

Dünyada en fazla okunan, yazılan ve dinlenen kitap olan Kur'an-ı Kerim, lafız ve mana bakımından Allah-u Teâlâ tarafından nâzil olmuştur. İndirilmiş olduğu günden bugüne yaklaşık 15 asırlık süreçte canlılığını korumuş ve insanlığa ışık tutmuştur. İçermiş olduğu îtikât, ahlak ve ahkâmın yanı sıra lafız ve dil hususunda ki mucizevi yönü muhataplarını âciz bırakmıştır. Asr-ı saadette Sahabe-i kiram tarafından hayat nizâm-ı olarak kabul edilen Kur'an, daha sonra ki âlimler tarafından müzâkere edilmiş; incelikleri ve hakikatleri anlaşılmaya çalışılmıştır. Bu hakikatlerin ve inceliklerin başında Kur'an-ı Kerim'i lafız yönü itibari ile inceleyen kırâat ilmi gelmektedir.

Eserlerinde kırâat ilmine önem veren ve bu hususa dikkat çeken âlimlerden biri de İbn Ebî Zemenîn'dir. Yaşamış olduğu IV. yüzyılda siyasi ve ekonomik pek çok sıkıntı ile karşılaşan müellifimiz, Endülüs başta olmak üzere Medine, Kûfe, Basra ve Bağdat gibi doğu illerine ilim tahsili için seyahat etmiştir. Yaşadığı dönemde daha çok bir fıkıhçı olarak bilinen İbn Ebî Zemenîn eserlerinde; sarf, nahiv, lugat ve kırâat gibi Kur'ân ilimlerine dâir meseleleri ele almıştır. Mezkûr meseleleri ele aldığı en önemli kitabı “Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz” adlı eseridir.

Birçok âlim eserlerinde kırâat konusuna doğrudan veya dolaylı olarak temas etmiştir. Müellifimiz İbn Ebî Zemenîn'in de bu hususa eserinde önem verdiği âşikardır. Bizlerde İbn Ebî Zemenîn'in “Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz” isimli meşhur eserini kırâat bağlamında incelemeye çalıştık. Çalışmamız giriş ve iki ana bölümden oluşmakta olup, İSNAD Atıf Sistemi 2. Edisyon (dipnotlu) sisteme göre yazılmıştır.

Giriş bölümünde kırâat kelimesinin tanımı, kırâat ilminin faydaları, sahih kırâatların şartlarını kısaca incelemeye çalıştık.

Birinci bölüm de İbn Ebî Zemenîn'in yaşadığı asırda Endülüs'ün siyasi ve sosyal durumu, hayatı, ilmi kişiliği, hocaları, talebeleri ve eserlerini detaylı olarak incelemeye çalıştık.

İkinci bölümde ise, müellifimizin "Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz" isimli eserinin kırâat bağlamında incelenmiş ve oluşturulan başlıklar altında âyetler tek tek sıralanmıştır. Âyetler öncelikle mütevâtir, şâz, mevzû ve müdrec kırâatlar bağlamından değerlendirilmiştir.

Böyle bir çalışmanın vücuda gelmesinde hiçbir zaman desteklerini esirgemeyen danışman hocam Doç. Dr. Ali ÖGE'ye, rehberlik ve tavsiyelerinden dolayı Doç. Dr. Recep KOYUNCU'ya, kırâat ilmi ile bizleri ilk buluşturan Cuma ÖZTÜRK, Galip USTA ve Ercan ÇAKIROĞLU hocalarıma, hafızlık hocam Ahmet KOCAAĞA'ya teşekkürü bir borç bilirim. Ayrıca eğitim hayatım boyunca maddi manevi her türlü desteklerini esirgemeyen değerli anne ve babama ve bu süreçte her ne vakit ümitsizliğe düşsem destekleri ile beni yeniden ayağı kaldıran kıymetli eşim ve çocuklarıma teşekkür ediyorum.

Ergün BULUNMAZ

KONYA - 2022

KISALTMALAR

- a.g.e. : Adı geçen eser
b. : Bin
bkz. : Bakınız
C. : Cilt
DİA : Diyanet İslâm Ansiklopedisi
İFAV : Marmara İlahiyat Fakültesi Vakfı
Ktp : Kütüphâne
h. : Hicri
Hz. : Hazreti
ra. : Radıyallahu anh
m. : Miladi
mad. : Maddesi
nşr. : Neşredenler
ö. : Ölümü
s. : Sayfa
s.a.v : Sallalâhu Aleyhi ve Sellem
thk. : Tahkik edenler
tsh. : Tashih edenler
trc. : Tercüme edenler
ty. : Basım tarih yok
yy. : Yayın yeri yok

GİRİŞ

İbn Ebî Zemenîn (ö. 399/1008) Endülüs'ün her alanda büyük bir gelişme kaydettiği h. IV. Asırda yaşamış ve bu coğrafyanın en önemli âlimlerinden ilim tahsil etmiştir. Birçok ilimde söz sahibi olan İbn Ebî Zemenîn, özellikle telif etmiş olduğu Tefsîru'l-Kur'âni'l- 'Azîz isimli eserinde bütün ustalığını sergilemiştir. Ayrıca bu eser, h. II. Asırda yaşayan Yahyâ b. Sellâm'ın (ö. 200/815) tefsirinin bir muhtasarı sayılmaktadır.

Daha çok bir fıkıhçı olarak bilinen İbn Ebî Zemenîn, Tefsîru'l-Kur'âni'l- 'Azîz isimli eserinde konu edindiği sarf, nahiv, lugat, ve kırâat gibi Kur'ân ilimlerine dâir meseleleri ele alması sebebiyle bu eser, hem tefsir hem de Arap dili alanında önemli bir yer edinmiştir.

Eserinde kırâat vecihlerine de büyük önem veren İbn Ebî Zemenîn âyetlerin manasını açıklarken bu vecihleri temel bir kaynak olarak kullandığı görülmektedir. Eserin geneli incelendiğinde müellifin Hz. Peygamber, sahabe, tâbiîn ve genel olarak mütevâtir kırâatlardan istifâde ettiği görülmektedir. Ancak çoğu yerde kırâat vechinin kime ait olduğunu açıklamamıştır.

1. Çalışmanın Konusu

Çalışmamızın temel konusunu h. IV. yüzyılda Endülüs'te yaşamış olan müfessir İbn Ebî Zemenîn'in yaşadığı ortamın sosyokültürel yapısı, hayatı, ailesi, tahsili, hocaları, talebeleri, eserleri, ilmî kişiliği ve Tefsîru'l-Kur'âni'l- 'Azîz adlı eserinin kırâat ilmi bakımından incelenmesi olacaktır. İbn Ebî Zemenîn, Endülüs tefsir geleneğinin ilk dönem müfessirlerinden olup bu coğrafyada yapılan tefsir çalışmalarında önemli bir yere sahiptir. Müellifin söz konusu tefsiri rivâyet tefsiri olma özelliğinin yanı sıra dirâyet yönü ile de öne çıkmaktadır. Nitekim bu katkılarına istinâden eser, Tefsîru İbn Ebî Zemenîn şeklinde de anılır olmuştur.

2. Çalışmanın Önemi ve Amacı

Endülüs tefsir geleneğinde önemli bir yere sahip olan İbn Ebî Zemenîn, bu coğrafyadaki ilk müfessirlerden sayılmaktadır. Ancak müellifimiz yaşadığı coğrafyanın tanınan müfessirlerinden olmasına rağmen Arap dünyasında hakkında yeterince çalışma yapılmamıştır.

Türkiye’de ise İbn Ebi Zemenîn ile ilgili olarak Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi’nde Saffet Köse hocanın yazdığı “İbn Ebû Zemenîn” maddesi yer almakta olup bu maddede müellifin ismi “İbn Ebû Zemenîn” şeklinde kaydedilmiştir. Ancak bu maddede müellifle ilgili çok kısa bilgi verilmiştir. Özellikle İbn Ebî Zemenîn, telif etmiş olduğu Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîz isimli eserine dâir yeterli düzeyde bir bilgilendirme yapılmamıştır. Bunun yanı sıra müellifle ilgili birkaç tez ve makaleden söz etmek mümkündür. Bütün bu yazılanlara bakıldığında müellifin söz konusu eserinin kırâat bağlamında değerlendirilmesinin yapılmadığı görülmektedir.

3. Çalışmada Kullanılan Yöntem ve Kaynaklar

İbn Ebi Zemenîn’in “Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîz” isimli eserini incelediğimiz çalışmamız giriş ve iki ana bölümden oluşmaktadır.

Giriş bölümünde kırâat kelimesinin tanımı, kırâat ilminin faydaları, sahih kırâatların şartlarını ve sened cihetiyle kırâatların çeşitlerini; Abdulhamit Birişik, “Kırâat”, Saffet KÖSE, “İbn Ebû Zemenîn” “Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi”, Ebû’l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü’l-Cezerî, “Müncidü’l-Mukri’in” ve daha birçok kitap ve ansiklopediden faydalanılarak araştırma yapılmıştır.

Birinci bölümde müellifimiz İbn Ebî Zemenîn’in yaşadığı dönemde Endülüs’ün siyasi ve sosyal durumu, hayatı, ilmi kişiliği, hocaları, talebeleri ve günümüze ulaşan eserlerini; Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez Zehebî, “Siyeru a’lâmi’n-Nübelâ”, Suyûtî Celâluddîn Abdurrahmân, “Tabakâtu’l-Mufessirîn”, Edirnevî Ahmed b. Muhammed el, “Tabakâtu’l-Mufessirîn”, Hayreddin Ziriklî, “el-A’lâm”, Ömer Rızâ Kehhâle, “Mu’cemu’l-Müellifîn”, Emin Cengiz, “İbn Ebî Zemenîn ve Tefsîru’l Kur’âni’l-Azîz Adlı Eserinin Filolojik Açından İncelenmesi” ve daha birçok eserden araştırılmıştır.

İkinci bölümde İbn Ebi Zemenîn'in "Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz" isimli eserin kırâat bağlamında incelenmiş ve oluşturulan başlıklar altında sûre sırasına göre âyetler tek tek incelenmiştir. Âyetler mütevâtir, şâz, mevzû ve müdrec kırâatlar bağlamında; Ebû Bekr İbn Mücâhid, "Kitâbü's-Seb'a fi'l-kıraat", İbn Ebi Zemenîn, "Tefsîru'l-Kur'ân'il-Azîz", Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Dâni, "et-Teysîr fi'l-Kırâati's-Seb'a", Muhammed-Mustafa el-Kenz Semîn el-Halebî, "ed-Dürrü'l-Mesün", Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh Kurtubî, "el-Câmi' li-ahkâmî'l-Kur'ân", Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, "en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr", Ahmed b. Muhammed Şihâbuddîn el-Bennâ Dimyâtî, "İthâfu Fudalâi'l-Beşer fi'l-Kırâati'l-Erbaate Aşer", Hâmid b. Hâce Abdülfettâh Pâlûvî, "Zübdetü'l-İrfân fi Vucûhi'l-Kur'ân" ve daha birçok kırâat ve tefsir kitaplarından araştırmamızı yaptık.

4. Kırâatın Kelimesinin Tarifi

Sözlükte kırâat: (قَرَأَ) kökünden "okumak, tilâvet etmek, telaffuz etmek" anlamında mastar; "sesli veya sessiz, nağmeli veya nağmesiz okuma, tilâvet etme anlamında isimdir.¹ İbnü'l-Cezerî'nin târifi ise şu şekildedir. "Kur'an kelimelerinin nasıl okunacağını ve râvilerine nisbet etmek sûretiyle bu kelimeler üzerindeki farklı okuyuşları konu edinen bir ilimdir."²

4.1. Kırâat İlminin Faydası

Kırâat ilmi, vahyin ilk yıllarında Allah Teâlâ'nın kullarına bir rahmeti olarak ortaya çıkmış ve bu rahmet üzerine bina edilmiştir. Bu sebeple de birçok faydaları bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi ise; Kur'an-ı Kerim okurken hataya düşmemek ve Kur'ân lafızlarını tağyir ve tahriften korumaktır. Kırâat imamlarından her birinin okuyuş tarzlarını öğrenmek ve aralarındaki farklılıkları temyîz etmek de kırâat ilminin faydalarındandır. Binâenaleyh mezhepler arasındaki bazı ihtilâfların kaynağını kırâat farklılıkları oluşturmaktadır. İslâm âlimleri kırâat vecihlerini incelemiş ve kendi görüşlerini destekleyen vecihleri delil kabul etmişlerdir. Bütün bu kırâat

¹ Abdulhamit Birişik, "Kırâat", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2002), 25/426-433.

² Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn* (Beyrut, 1980), 3.

farklılıklarının günümüze kadar titizlikle hem semâî hem de kitâbî olarak nakledilmesi, İslam âlimlerinin bu konuya ne kadar önem verdiklerini bizlere açıkça göstermektedir.

4.2. Sahih Kırâatların Şartları

Halef ve seleften birçok âlimin görüşüne göre sahih kırâatların şartları üçtür. Bu şartlara hâiz olan kırâat makbul ve müteber sayılır:

- a) Kırâat, sahîh ve muttasıl bir senetle Hz. Peygamber (s.a.v)'e kadar ulaşmalıdır.
- b) Kırâat, takdiren de olsa İmam nüshaları (Hattı Osman)'dan birinin resmi hattına uygun olmalıdır.
- c) Arap dili gramerine bir vecihle bile olsa uygun olmalıdır.

4.3. Sened Cihetiyle Kırâatların Çeşitleri

a) **Mütevâtir kırâat:** Sahih kırâat şartlarını taşımakla birlikte seb'a veya aşereden birine verilen isimdir.

İbn Cezerî "En üstün kırâatlar Mütevâtir kırâatlar olup, bunlara inanmak vacip inkâr etmekse câiz değildir" der.³

b) **Meşhur Kırâatlar:** Sahîh kırâatların şartlarına taşıyan, kırâat imamları arasında şöhret bulduğu halde tevâtür derecesine ulaşmamış kırâatlara denir. Bu çeşit kırâatlar müteber kırâat imamlarınca makbul sayılmışlardır.⁴

c) **Âhâd Kırâatlar:** Senedi sahîh olmakla beraber ya imam nüshasına ya da Arapçanın gramerine ters düşen kırâatlara denir. Bu tür kırâatlar okunmaz ve inanmak da vâcib değildir.⁵

³ Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabbâ (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1976), 1: 37-44.

⁴ İsmail Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevâtir Kırâatlarının Yorum Farklılıklarına Etkisi* (İstanbul: İFAV, 1996), 88.

⁵ Karaçam, *Kırâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri*, 88.

d) Şâz Kırâatlar: Mütevâtir kırâatlara ait üç şarttan birisi eksik olan kırâatlardır. Bu tür kırâatlar Kur'an âyetlerini izâh ve beyan sadedinde Mushaflara yazılmış olup tefsir mahiyetinde ilâve notlar olarak izâh edilmiştir.⁶

e) Mevzû Kırâatlar: Bu nevi kırâatlar, hiçbir esasa dayanmayan ve asılsız olarak bir kimseye nisbet edilen kırâatlardır. Bunun en bâriz örne Ebü'l-Fazl Muhammed b. Ca'fer el-Huzâî'nin (ö. 408/1017) Ebû Hanîfe'ye nispet ettiği "Kulları içinde ancak âlimler Allah'tan gereğince korkar" (Fâtır 35/28) meâlindeki âyette yer alan **ٱللَّهِ** lafzının fâil yapılarak merfû okunması ve bu okuyuşa göre mana (haşa) Allah'ın âlimlerden korktuğunun ifade edilmesi olarak gösterilmektedir.⁷

f) Müdrec Kırâatlar: Bu çeşit kırâatlar Müdrec hadiste olduğu gibi âyetlere tefsir maksadı ile yapılan ziyâdelerden ibarettir. Bu nevi kırâatların kaynağı sahâbeye dayanır. Onlar bu tarz kırâatları, âyetlerin izâh için yazmışlardır. Çünkü onlar Kur'an dan olmayanı kesin olarak biliyorlar ve karıştırma ihtimalinden de emin idiler. Bundan dolayı Kur'an ile tefsir mahiyetindeki notları Mushaflarına beraberce yazmaktan kaçınmamışlardır. Sonradan gelenler ise bu türlü notları kırâat veçhi olarak algılamışlardır.⁸

⁶ Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr fi'l-Kırâati'l-Aşr*, thk. Ali Muhammed Dabbâ (Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1976), 1: 18.

⁷ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 16; Muhammed Abdülazîm Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân fi ulûmi'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988), 1: 429.

⁸ Zürkânî, *Menâhilü'l-İrfân*, 1: 422.

BİRİNCİ BÖLÜM

İBN EBÎ ZEMENİN'İN HAYATI VE İLMİ KİŞİLİĞİ

1.1. İbn Ebî Zemenîn'in Yaşadığı Asırda Endülüs'ün Siyasi ve Sosyal durumu

Yüce Rabbimizin sosyal bir varlık olarak dünya sahasına indirdiği insanoğlu, doğduğu ve yaşadığı coğrafyanın kültüründen etkilenmesi pek tabiidir. Bireylerin yaşamını sürdürdüğü ortamdan etkilenmeden hayatını idâme ettirmesi pek mümkün değildir. Endülüs Emevî Devlet'inin en parlak dönemi, İbn Ebî Zemenîn yaşadığı h. IV. asrı da içine alan Abdurrahmân (300-350/912-961) ve oğulları, son olarak ta Hâcib Ebû Mervân Abdülmelik el-Muzaffer'i (ö. 399/1008) içine alan dönemdir. Kurtubâ, Bağdat ve Konstantinopolis (İstanbul) ile beraber dünyanın en gözde kültür merkezinden biridir. Müellifimizin yaşadığı bu dönemde Kurtubâ câmi, okul, kütüphane ve hamamları, tarıma uygun sulu arazileri ile dikkat çeken bir merkezdi. Özellikle ilme ve ilim erbabına gösterdikleri sevgi ve saygı sonucu pek çok âlimin uzun yıllar kalarak talebe okuttukları önemli şehirlerden biri haline gelmiştir.

1.2. Adı, Nisbesi ve Künyesi

Müfessirimizin kaynaklarda geçen tam adı; Ebû Abdillâh Muhammed b. Abdillâh b. Îsâ el-Mürrî el-Kurtubî dir.⁹ Fakat bu isimden ziyâde İbn Ebî Zemenîn olarak meşhur olmuştur. Müellifimiz bu isimle neden meşhur olduğu kendisine sorulduğunda bu durumu kendisinin de bilmediğini ifâde etmektedir.¹⁰

Müfessirimizin ismi klasik kaynaklarda “İbn Ebî Zemenîn” olarak geçerken, Arap dünyası ve İran da “İbn Ebî Zemeneyn”¹¹ diye meşhurdur. Türkiye'deki bazı kaynaklarda ise “İbn Ebû Zemenîn” olarak tespit edilmiştir.¹²

⁹ Saffet KÖSE, “İbn Ebû Zemenîn”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 1999), 19/449.

¹⁰ Suyûtî Celâluddîn Abdurrahmân, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, thk. Alî Muhammed Umer (Kahire: Mektebetu Vehbe, 1976), 104; Hayreddin Ziriklî, *el-A'lâm* (Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn, 2006), 6: 227.

¹¹ Mustafa Şentürk, “Endülüs Tefsîr Kültürü”, *Hitit University* 11/21 (01 Ocak 2012), 59.

¹² Saffet KÖSE, “İbn Ebû Zemenîn”, 19/449.

Müellifimizin künyesi Ebû Abdillâh tır.¹³ Nisbesi hakkında ise farklı görüşler mevcuttur. Bunlardan bazıları şunlardır; el-Kurtubî¹⁴, el-Endelüsî¹⁵, el-İlbîrî¹⁶ ve el-Mâlikî dir.¹⁷

1.3. Doğumu, Tahsili ve Vefatı

İbn Ebî Zemenîn Muharrem 324'te (935) İlbîre'de (Elvira) dünyaya gelmiştir. Müellifimizin İlbîre'de doğduğu hakkında ittifak varken, hangi ayda doğduğu hakkında farklı görüşler vardır.¹⁸ Yaşamını Kurtubâ da sürdürmüş olan müfessirimiz h. 399 (1008) tarihinde İlbîre'de vefat etmiştir.¹⁹ Gatafân kabilesine mensup Benî Mürre oğullarından olan müfessirimiz, bazı kaynaklarda Cezayirli olduğu da söylenmektedir.

İbn Ebî Zemenîn, Mâlikî mezhebine mensuptur. Binâenaleyh Tefsir, Hadis, Tarih, Arap Dili ve Şiir gibi çeşitli ilim dallarında bilgi sahibi bir âlimdir. Zühd ve takvâyâ önem veren ve çevresi tarafından bu şekilde tanınan bir ilim adamı olmasının yanı sıra yöneticilere karşı olan ihtiyatlı tutumu ise gözden kaçmamaktadır.²⁰ Uzun yıllar Kurtubâ'da kalması ve yetiştirdiği talebeleri sebebi ile kendisine Kurtubâ kadısı ve müftüsü unvanı verilmişti.²¹ Birçok âlim zâhid oluşu ve yazdığı kitaplarının gelecek kuşaklara ışık tutması, selef çizgisine bağlılığı, anlayışındaki derinliği ve bidatlerden uzak durması gibi örnek vasıflarından ötürü kendisini övmüştür.²² Yazmış olduğu eserlerinde kendisinden hiç bahsetmeyen müfessirimiz, ilim ehlinde bulunması gereken o mütevazı kişiliği bizlere yansıtmaktadır.

¹³ Suyûtî, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, 104; Edirnevî Ahmed b. Muhammed el, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, thk. Suleyman b. Sâlih el-Hizzî (Medine: Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1997), 93; Ziriklî, *el-A'lâm*, 227.

¹⁴ Muhammed b. Muhammed b. Ömer Mahlûf el-Münestirî Muhammed Mahlûf, *Şeceretü'n-Nûri'z-Zekiyye fî Tabakâti'l-Mâlikiyye*, thk. Abdulmecîd Hayâlî (Beirut: Dâru'l-Kütübî'l-İlmiyye, 2002), 1: 150; Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

¹⁵ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*, thk. Şu'ayb el-Arnâvût (Beirut: Muessesetu'r-Risâle, 1996), 17: 188.

¹⁶ Suyûtî, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, 104; Edirnevî, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, 93.

¹⁷ Ömer Rızâ Kehhâle, *Mu'cemu'l-Müellifîn* (Beirut: Muessesetu'r-Risâle, 1993), 3: 448.

¹⁸ Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

¹⁹ Ziriklî, *el-A'lâm*, 6: 227.

²⁰ Suyûtî, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, 104; Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

²¹ Kemal Atik, "Endülüs ve Kur'an İlimlerindeki Yeri", *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (1985), 282.

²² Âdil Nuveyhid, *Mu'cemu'l-Mufessirîn min 'Asri'l-İslâm ve Hatte'l-'Asri'l-Hâdir* (Beirut: Muessesetu Nuveyhid es-Sakâfiyye, ts.), 2: 558; Atik, "Endülüs ve Kur'an İlimlerindeki Yeri", 282; Edirnevî, *Tabakâtu'l-Mufessirîn*, 93; Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

İlk eğitimini babasından ve İlbîre Ulemâsın dan görmüş olan müellifimiz daha sonra Beccâne²³ ve Kurtubâ'da tahsiline devam etmiştir.²⁴ Tahsilini tamamladıktan sonra İlbîre'ye dönmüş, belli bir müddet sonra tekrar Kurtubâ'ya gidip burada ders vermeye devam ettiği anlaşılmaktadır.²⁵ Yaşadığı dönem düşünüldüğünde genel olarak insanlar eğitim amacıyla Endülüs'ten Medine, Kûfe, Basra ve Bağdat gibi doğu illerine yolculuk yaparlardı. Araştırdığımız kaynaklarda İbn Ebî Zemenîn'in ilim tahsili için bu şekilde bir seyahatine dâir herhangi bir bilgiye rastlamadık. Anladığımız kadarıyla müfessir, daha çok kendi çevresi ve Endülüs coğrafyasındaki âlimlerin ders halkalarına katılarak eğitim almıştır.²⁶

İbn Ebî Zemenîn'in, yetmiş beş yaşında h. 399/1008 senesinin Rebîülâhir ayında doğduğu yer olan İlbîre'de vefat etmiştir.²⁷ Bazı kaynaklarda müfessirin vefat tarihi h. 398 şeklinde geçmektedir.²⁸

1.4. İlmî ve Edebî Kişiliği

Kurtubâ'da yapmış olduğu hizmetleri sebebi ile Kurtubâ kadısı ve müftüsü ünvanını almış olan İbn Ebî Zemenîn, selef ulemânın metodu ile hareket eden, ilimde mütahassıs, takvâ sahibi, sûfi ve aynı zamanda şâir, dilci, muhaddis ve müfessirdir. Müfessirimizin çeşitli ilim dallarında telif etmiş olduğu birçok eseri vardır.²⁹

1.5. Hocaları

İbn Ebî Zemenîn'in, yaşadığı dönemin büyük âlimlerden ders almıştır. Tahsilini ilk olarak babasından ve İlbîre ulemâsın dan alan müellif, sonra Beccâne ve

²³ Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el Hamevî, *Mu'cemü'l-Büldân* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1977), 262-264.

²⁴ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*, 17: 189; Ali Karataş, "Endülüs Tefsir Geleneği ve Müfessir İbn Ebî Zemenîn", *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (31 Aralık 2013), 297.

²⁵ Karataş, "Endülüs Tefsir Geleneği ve Müfessir İbn Ebî Zemenîn", 297; Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

²⁶ Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449; Karataş, "Endülüs Tefsir Geleneği ve Müfessir İbn Ebî Zemenîn", 297; Emin Cengiz, *İbn Ebî Zemenîn ve "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi* (Yozgat Bozok Üniversitesi, 2017), 44.

²⁷ Fuat Sezgin, *GAS, Târîhu't-Türâsi'l-Arabiyyi*, çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî (Riyad: Câmî'atu Melik Su'ûd, 1991), 1: 104; Ziriklî, *el-A'lâm*, 6: 227; Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449; Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi, 48.

²⁸ Ebû'l-Adl Zeynüddîn Kâsım b. Kutluboğa, *Sikât Mimmen Lem Yeka'fi'l-Kütübi's-Sitte*, thk. Şâvî b. Muhammed b. Sâlim Âli Nu'mân (San'a: Merkezu'n-Nu'mân, 2011), 8: 389.

²⁹ Sezgin, *Târîhu't-türâsi'l-Arabiyyi*, 1: 107; Atik, "Endülüs ve Kur'an İlimlerindeki Yeri", 282; Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi, 48.

Kurtubâ'da tanınmış âlimlerin yanında tahsiline devam etmiştir. İbn Ebî Zemenîn'in ilim aldığı hocaların tamamını tespit etmek mümkün değildir. Ancak tespit edebildiğimiz kadarıyla hocaları şunlardır.

1- Alî b. Hasen el-Merî (ö. 334/335) Beccâne ehliendir. Afrika'ya seyahat ederek Ebû Dâvûd Ahmed b. Mûsâ b. Cerîr'den ve Yahyâ b. Sellâm'dan (ö. 280/893) aldığı *Muhtasaru Tefsîri İbn Sellâm Tefsîrü'l-Kur'ân*-ı rivâyet etmiştir. Almış olduğu bu tefsiri Endülüs'e getiren kişi olarak bilinir.³⁰

2- Ahmed b. 'Abdillâh b. Sa'îd el-Enevî (ö. 345/956). Fıkhî meselelere hâkim ve feraset sahibi bir âlimdir. İbnu'l-'Attâr olarak bilinmektedir.³¹

3- Sa'îd b. Fahlûn b. Sa'îd el-Enevî el-Endelusî (ö. 346/957). Künyesi Ebû 'Usmân'dır. İbn Ebî Zemenîn hocasından hadis ilminin inceliklerine dâir bilgiler almıştır.³² Aslen İlbîreli olup Beccâne'de yaşamış ve ilim tahsili için doğuya seyahat edip oradaki meşhur ulemâsından ilim tahsil etmiştir.³³

4- Ahmed b. Yahyâ b. Zekeriyâ (ö. 343/954). İbnu's-şâme olarak bilinir. Çevresi tarafından zühd ve takvâ sahibi bir âlim olarak bilinmektedir.³⁴

5- Ahmed b. Sa'îd b. Hazm b. Yûnus es-Sadefî (ö. 350/961). Künyesi Ebû 'Umer olup Kurtubâ'da doğmuştur. İlim tahsil etmek için yolculuk yapmış ve birçok âlimden ders almıştır. Hadis, tarih ve rical ilmiyle ilgilenen Ahmed b. Sa'îd, *et-Târîhu'l-Kebîr* ismi ile meşhur olan bir kitap kaleme almıştır. Doğduğu yer olan Kurtubâ'da vefat etmiştir.³⁵

³⁰ Abdusselâm b. Ahmed Kenûnî, *Muhtasaru Tefsîri Yahyâ b. Sellâm li Ebî 'Abdillâh Muhammed İbn Ebî Zemenîn (Basılmış Yüksek Lisans Tezi)*, (Matba'atu Altobrîs: Câmî'atu Karaviyyîn, 2001), 151; Kenûnî, *Muhtasaru Tefsîri Yahyâ b. Sellâm*, 151; Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" *Adli Eserinin Filolojik Açısından İncelenmesi*, 49.

³¹ Ebû Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez Zehebî, *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyât el-Meşâhîr Ve'l-'Alâm*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2003), 8: 816; Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" *Adli Eserinin Filolojik Açısından İncelenmesi*, 49.

³² Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 7: 833.

³³ Muhammed b. Muhammed b. 'Umer b. Kâsım Mahlûf, *Şeceratu'n-Nûr ez-Zekiyye fî Tabakâti'l-Mâlikîyye*, thk. 'Abdulmecîd Hayâlî (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 2002), 1: 133.

³⁴ Ebû'l-Velîd Abdullâh b. Muhammed Faradî, *Târîhu Ulemâi'l-Endelüs*, thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf (Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 2008), 1: 82.

³⁵ Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*, 16: 105-106.

6- Ahmed b. Mutarrif b. Kâsım b. ‘Alkame b. Câbir b. Bedr el-Ezdî (ö. 352/963). İbn Muşşât olarak bilinmektedir.³⁶

7- Muhammed b. Mu‘âviye b. ‘Abdirrahmân b. Mu‘âviye b. İshâk b. M‘âviye el-Kuraşî (ö. 358/969). Aslen Kurtubâlı olup ilim tahsili için doğuya gitmiş ve eğitimini tamamlayarak h. 325 senesinde Endülüs’e geri dönmüştür.³⁷

8- Temmâm b. ‘Abdillâh b. Temmâm b. Ğâlib el-Mu‘âfirî (ö. 377/987). Aslen Tuleytulalıdır. Şam ve Kayrevan başta olmak üzere birçok şehir gezip ilim tahsilinde bulunmuştur. Müellifimiz Zemenîn Kurtubâ’da kendisinden ilim tahsil etmiştir.

9- Ahmed b. Avnillâh b. Hadîr b. Yahyâ el-Bezzâr (ö. 378/988). Künyesi Ebû Ca‘fer olup Kurtubâlıdır. Sünnete bağlılığı kadar bid’at ehline karşı da kuvvetli bir duruş göstermiştir. İbn Ebî Zemenîn, *Usûlü’s-sünne* isimli eserinde hocasından çokça rivâyet nakletmektedir.³⁸

1.6. Talebeleri

İbn Ebî Zemenîn h. 378’da Kurtubâ’ya gelince burada ilim halkaları kurmuş ve pek çok talebe ondan ilim tahsil etmiştir.³⁹ Yahyâ İbnu’l-Hazzâi (ö. 410/1019) kendisiyle h. 395 yılında Kurtubâ’da görüşerek onun ilim halkalarına katıldığını ve onun bütün kitaplarını okuduktan ve rivâyetlerini aldıktan sonra kendisinden icâzet aldığını belirtmektedir.⁴⁰ İncelediğimiz kaynaklarda İbn Ebî Zemenîn’nin rivâyetlerini alan, derslerine katılan veya eserlerini aktaran birçok âlim ve râvinin ismi geçmektedir. Bunlardan önemli olanlarını zikretmeye çalışacağız.

1- Abdurrahmân b. Abdillâh b. Hammâd (ö. 407/1016). Künyesi Ebû’l-Mutarrif olup aslen Mecrîtlidir. İbn Ebî Zemenîn başta olmak üzere birçok âlimden

³⁶ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, 8: 41.

³⁷ Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-Nübelâ*, 17: 68.

³⁸ Ebü’l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî Kâdî İyâz, *Tertîbu’l-Medârik ve Takrîbu’l-Mesâlik*, thk. Muhammed Sâlim Haşim (Beyrut: Dâru’l-Kütübi’l-İlmiyye, 1998), 2: 259-260; Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, 8: 807; Zehebî, *Siyeru a’lâmi’n-Nübelâ*, 17:188-189; Cengiz, “*Tefsîru’l Kur’âni’l-Azîz*” *Adli Eserinin Filolojik Açısından İncelenmesi*, 51.

³⁹ Muhammed Âsıf Fikret, “İbn Ebî Zemeneyn”, *Bozorgi İslâmî Ansiklopedi* (Tahran: Dâ’ire-i Ma’ârif-i İslâmiyye, 1368), 6/657.

⁴⁰ Ebü’l-Kâsım Halef b. Abdilmelik b. Mes‘ûd b. İbn Beşküvâl, *Kitâbü’s-Sıla fî Târîhi e’immeti’l-Endelüs*, thk. Şerîf Ebü’l-’Alâ el-’Adevî (Kahire: Mektebetu’s-Sekâfeti’d-Dîniyye, 2008), 2: 127.

ders okumuştur. Büyük bir ilme sahip olmasının yanında rivâyetine güvenilen, mutevâzı bir âlimdir.⁴¹

2- Ebû Abdillâh Muhammed b. Yahyâ İbnu'l-Hazzâi (ö. 410/1019). İlim tahsili için birçok bölgeyi gezmiş, dönemin meşhur alimlerinden ders almıştır. Rical ve hadis ilmiyle ilgilendiği ve birçok kitaba şerh yazdığı nakledilmektedir. Müellifimiz İbn Ebî Zemenîn'le uzun yıllar dostluk edip kendisinin birçok kitabını okumuştur.⁴²

3- Ahmed b. Sa'îd b. Bişr Ebû Abbâs İbnu'l-Hassâr el-Kurtubî (ö. 392/1002). İbn Ebî Zemenîn başta olmak üzere ve birçok ulemâdan ilim tahsil etmiştir. Özellikle fıkıh ve hadis ilimleri ile ilgilenmiş bir âlimdir. Birçok talebe yetiştirmiştir.⁴³

4- Saîd b. Yahyâ b. Muhammed b. Seleme et-Tenûhî (ö. 426/1035). Künyesi Ebû Usmân'dır. Başta İbn Ebî Zemenîn olmak üzere dönemin ileri gelen ulemâsından ilim tahsil etmiştir. Kırâat ilmi ve farklı alanlarda kitaplar telif etmiş olan Tenûhî, h. 426 senesinde yetmiş yaşındayken vefat etmiştir.⁴⁴

5- Hişâm b. Süleymân b. İshak b. Hilâl el-Kaysî (ö. 420/1029). Aslen Tuleytulalıdır. İbn Ebî Zemenîn'den Kurtubâ'da ders okumuştur. Hac ibadetini yerine getirmek için çıkmış olduğu seyahatinde oradaki âlimlerden ilim tahsil etmiştir. Ayrıca güzel bir hatta sahip olup kendi eli ile yazdığı birçok kitabı vardır. Dünyaya pek ehemmiyet vermediği için insanlardan uzak bir hayat yaşadığı ve zühd sahibi bir alim olduğu nakledilmiştir.⁴⁵

6- Yûnus b. Abdillâh b. Muhammed b. Muğîs b. Muhammed b. Abdillâh (ö. 429/1038). İlk başta ez-Zehrâ şehrinde imamlık, daha sonra ise Kurtubâ'da kadılık vazifesi yapmıştır. Etkili bir vâiz olan Yûnus b. Abdillâh, nur yüzlü ve takva sahibi bir alimdir. Yazmış olduğu en meşhur eseri *Muhabbetullâh, el-Mustaşrihûne billâh ve el-Muteheccidûn* dir.⁴⁶

⁴¹ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 1: 332.

⁴² Burhâneddin İbn Ferhûn, *Dibâcü'l-Müzheb fi Ma'rifeti A'yâni 'ulemâi'l-Mezheb*, thk. Muhammed el-Ahmedî Ebû'n-Nûr (Kahire: Dâru't-Turâs li't-Tab'î ve'n-Neşr, ts.), 2: 237-238.

⁴³ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 8: 710.

⁴⁴ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 1: 245.

⁴⁵ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 2: 285.

⁴⁶ İbn Ferhûn, *Dibâcü'l-Müzheb*, 2: 374-375; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2: 466; Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*, 17: 569-570.

7- Ahmed b. Eyyûb b. Ebî Rabî el-İlbîrî (ö. 432/1041). İlbîreli olup Kurtubâ'da yaşamıştır. Memleketinde İbn Ebî Zemenîn'den ders almıştır. Doğuya yaptığı seyahatlerde âlimlerden ilim tahsil etmiştir. h. 432 senesinde vefat etmiştir.⁴⁷

8- Muhammed b. Abdîrahmân b. Muhammed b. Avf (ö. 434/1042). Aslen Kurtubâlı olup tahsilini burada yapmıştır. İbn Ebî Zemenîn'in de bulunduğu bir grup ulemâdan ilim tahsil etmiştir. Yönetici ve soylu bir aileden gelen Muhammed b. Avf gözlerini kaybettikten sonra kendisini daha fazla ilme vermiştir.⁴⁸

9- Abdurrahman Saîd b. Ferec Ebû'l-Mutarrif (ö. 439/1047). Aslen İlbîreli olan müellif Kurtubâ'da ikamet etmiştir. İbn Ebî Zemenîn'den fıkıh tahsil etmiş ve h. 439 senesinin Rebiyülevvel ayında vefat etmiştir.⁴⁹

10- Abdullâh b. Muhammed b. Abdîrahmân el-Kaysî (ö. 436/1044). Aslen Kurtubâlıdır ve İbnu'l-Ceyyâr diye tanınmıştır. İbn Ebî Zemenîn başta olmak üzere birçok âlimden ilim tahsil etmiştir. Harem bölgesine çok saygı duyduğundan dolayı dünyalık menfaatleri pek önemsemeyen mütevazı bir hayat sürdüğü aktarılmaktadır. Abdîrahmân el-Kaysî h. 436 senesinde vefat etmiştir.⁵⁰

11- Muhammed b. Muhammed b. Muğîs b. Ahmed b. Muğîs es-Sadefî (ö. 444/1052). Aslen Tuleytulalı olan müellifin künyesi Ebû Bekr dir. İbn Ebî Zemenîn de içinde bulunduğu birçok âlimden ders okumuştur. Keskin zekâsıyla bilinen büyük bir fıkıh âlimidir.⁵¹

12- Hakem b. Muhammed b. el-Cuzâmî (ö. 447/1055). Sünnete bağlılığı ve bidat ehline karşı olan sert tutumuyla tanınmıştır. Hac için h. 381 senesinde doğuya seyahat etmiş ve birçok âlimden ilim tahsil etmiş ve h. 447 senesinde vefat etmiştir.⁵²

13- Muhammed b. Abdillâh b. Abdîrahmân b. Usmân b. Sa'îd b. Abdillâh el-Hûlânî (ö. 448/1057). Künyesi Ebû Abdillâh tır. Aslen Kurtubâlı olan müellif

⁴⁷ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2: 515.

⁴⁸ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 2: 166.

⁴⁹ Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2: 582; İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 1: 346.

⁵⁰ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 1: 294; Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" *Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi*, 54.

⁵¹ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü's-Sıla*, 2: 173.

⁵² Zehebî, *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*, 17: 660; Zehebî, *Târîhu'l-İslâm*, 2: 692.

İşbîliye’de yaşamıştır. İlk tahsilini babasından alan Abdillâh el-Hûlânî başta İbn Ebî Zemenîn olmak üzere döneminin meşhur birçok âliminden ilim tahsil etmiştir.⁵³

14- İbrahîm b. Mes‘ûd b. Sa‘îd et-Tecîbî el-İlbîrî (ö. 451/1059). Sa‘îd et-Tecîbî İbn Ebî Zemenîn’in telif etmiş olduğu kitapları rivâyet etmiştir. Ölüm tarihi kesin bilinmeyen müellifimiz h. 451-460 tarihleri arasında vefat ettiği rivâyet edilmiştir. Şiirle iştilal eden Tecîbî’nin İskenderiye Kütüphanesinde (no: 404) yazmış olduğu küçük bir divanı vardır.⁵⁴

15- Ahmed b. Muhammed b. Abdirrahmân b. Hasen b. Mes‘ûd el-Cuzzâmî el-Bezleyânî (ö. 461/1069). İbn Ebî Zemenîn’in yakın arkadaşıdır. Özellikle İbn Ebî Zemenîn başta olmak üzere dönemin meşhur birçok âliminden ilim okumuştur. Kadılık vazifesinde bulunan Hasen b. Mes‘ûd el-Cuzzâmî, birçok talebe yetiştirmiştir.⁵⁵

1.7. Eserleri

İbn Ebî Zemenîn, yaşamı boyunca ilimle iştilal etmiş, birçok talebe yetiştirmiş ve farklı ilim dallarında eserler telif etmiştir. Henüz çocukluk döneminde ilk tahsilini babasından alan müellifimiz, daha sonra yaşadığı dönemin en meşhur âlimlerinden ders almıştır. Bir yandan ilim tahsili ile uğraşırken diğer yandan çeşitli ilim dallarında eserler telif etmiştir. Yazmış olduğu eserlerinde kullanmış olduğu dilin sade ve anlaşılır olması, eserlerine olan ilgiyi artırmıştır. Biz bu çalışmamızda müellifimizin kaynaklarda ismi geçen ve günümüze ulaşan eserlerini incelemeye çalışacağız.

1.7.1 Günümüze ulaşan eserleri

a) *Müntehabü’l-ahkâm* (مُنْتَهَبُ الْأَحْكَامِ)

Mâlikî mezhebinde yargılama hukukuna dâir önemli bilgilere hâiz olan eser, bu alanda yazılan kitapların ilki olması sebebi ile kendisinden sonra telif edilen eserlere kaynaklık etmiştir. Binâenaleyh yazıldığı dönemin iktisâdî ve ictimâî hayatı

⁵³ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü’s-Sıla*, 2: 175-176.

⁵⁴ Zehebî, *Târîhu’l-İslâm*, 1: 127; Ziriklî, *el-A‘lâm*, 1: 73-74.

⁵⁵ İbn Beşkûvâl, *Kitâbü’s-Sıla*, 1: 84; Cengiz, “*Tefsîru’l Kur’âni’l-Azîz*” *Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi*, 56.

hakkında bilgi vermesi eserin önemini artırmaktadır.⁵⁶Eser Abdullah b. Atıyye er-Reddâd el-Gâmidî tarafında iki cilt olarak neşredilmiştir.⁵⁷

b) Kudvetu'l-Ġâzî (قُدْوَةُ الْغَازِي)

Müellifimiz telif etmiş olduğu bu eserinde Allah yolunda yapılan cihada teşvik, katılanların faziletinden, gaza için niyetin öneminden, cihad ehlinin savaşta uyması gereken kurallardan, Allah yolunda savaşanlara yapılan yardımın fazileti vb. konulardan bahseder. Cihadın fazilet ve ahkâmına dâir yazılan bu eser, Madrid'de Bibliotheca National'de kayıtlı nüshası (nr. 5349) esas alınarak Âişe es-Süleymânî tarafından neşredilmiştir.⁵⁸

c) Usûlü-s Sünne (أُصُولُ السُّنَّةِ)

İbn Ebî Zemenîn bu eseri ehl-i sünnet inancı ilgili bir risâledir. Müellif bu risâlesinde Allah'ın sıfatları, kürsi, arş, ahiret günün ahvali, gaybi konular olan cennet ve cehennem, kabir azabı, va'ad ve va'id, levhi mahfuz ve kalemden, aynı zamanda Kur'an-ı Kerim'in Allah'ın kelâmı olduğundan bahseder. Müellifin bu eserinden Brockelman⁵⁹, Kâdî İyâd⁶⁰, İbn Farhûn⁶¹, İbn Mehlûf gibi tabakât müellifleri kitaplarında zikretmişlerdir.⁶²

Bu eser Topkapı Sarayı Müzesi/Yazma Eser/ Kütüphanesi (TSMK), Revan Köşkü, nr. 510/2, vr. 26^a-46^a) yer almaktadır.⁶³

d) el-Muğrib fi'htisâri'l-Mudevvene (الْمُعْرَبُ فِي اِخْتِصَارِ الْمُدَوِّنَةِ)

⁵⁶ Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

⁵⁷ Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi, 59.

⁵⁸ Huseyn es-Suleymânî Âişe, Kudvetu'l-Ġâzî li İmâm Abdillâh b. Muhammed b. Abdillâh b. Ebî Zemenîn (Yüksek lisans tezi), (Mekke: Câmi'atu Ummu'l-Kurâ Kulliyeti'ş-Şerî'ati ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1986); Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

⁵⁹ Carl Brockelmann, Târihu'l-Edebi'l-Arabi, çev. Abdulhalim en-Neccâr (: Dâru'l-Meârif, 1977), 2: 16.

⁶⁰ Kâdî İyâz, Tertîbu'l-Medârik, 2: 260.

⁶¹ İbn Farhûn, ed-Dîbâcu'l-Mezheb fi Ma'rifeti A'yâni Ulemâi'l-Mezheb, thk. Muhammed el-Ahmedi Ebû'n-Nûr (Kahire: Dâru't-Turâs li't-Tab'i ve'n-Neşr, ts.), 2: 233.

⁶² Cengiz, "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi, 60.

⁶³ Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

İbn Ebî Zemenî'nin yazmış olduğu bu eser, bazı kaynaklarda el- Mukarrib olarak geçmektedir. Eserin yazma nüshasının Fas Hizânetü'l-Karaviyyîn'de bulunduğu kaydedilmiştir.⁶⁴

Müellifimizin bu kitabı, Sahnûn b. Sa'îd et-Tanûhî' nin (ö. 240/854) Mâlikî fikhına dâir yazmış olduğu *el-Mudevvenetu'l-Kubrâ*'nın anlaşılması pek kolay olmayan yerlerini açıklama özelliğinin yanı sıra, mezkûr kitabın şerhi niteliği de taşımaktadır.

İbn Ebî Zemenî'nin muhtasar niteliğinde yazmış olduğu bu eser, pek çok âlim tarafından en güzel muhtasar olduğu ifâde edilmiştir.⁶⁵

e) *Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz* (تفسير القرآن العزيز وهو مختصر تفسير يحيى بن سلام)

Diğer ismi *Tefsîru İbn Ebî Zemenîn* olarak bilinen bu eser, Yahyâ b. Sellâm'ın (ö. 200/815) tefsirinin bir muhtasarı olarak bilinmektedir. İbn Ebî Zemenîn, Yahyâ b. Sellâm'ın yazmış olduğu eserindeki anlaşılması güç ve tekrar içeren ifâdelerin yerine, muhatabın daha rahat anlaması için âyetlerin irâbını ve garîb kelimelerin açıklamasını yapmak sûretiyle özlü hale getirmiştir.⁶⁶

Müellif, Yahyâ b. Sellâm'ın tefsirini muhtasar bir hale getirmekle yetinmeyip, yapmış olduğu eklemeler ve eseri Arap dili açısından mülâhaza etmesi esere farklı bir boyut getirmiştir. Hatta bu katkıları sebebiyle Yahyâ b. Sellâm'ın tefsirinin âdetâ şerhi hüviyetini kazanmıştır.⁶⁷

Çalışmamıza konu olan eserin İbn Ebî Zemenîn'e ait olup olmaması noktasında değişik söylemler olmakla beraber eserin müellifimize nispeti kesindir. Binâenaleyh eserin günümüze kadar ulaşan iki yazma nüshasında yer alan ifâdelere bakıldığında eserin İbn Ebî Zemenîn'e ait olduğunu kesin olarak görülmektedir. Eserin müellifimize ait olduğunu gösteren en önemli hususlardan biride biyografi kitaplarında söz konusu eserin İbn Ebî Zemenîn'e ait olduğu bilgisi yer almaktadır.

⁶⁴ Saffet KÖSE, "İbn Ebû Zemenîn", 19/449.

⁶⁵ Kâdî İyâz, *Tertîbu'l-Medârik*, 2:260; İbn Farhûn, *Dibâcu'l-Mezheb*, 2: 232.

⁶⁶ İsmail Cerrahoğlu, "Yahyâ b. Sellâm", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (İstanbul: TDV Yayınları, 2013), 43/263-264.

⁶⁷ Cengiz, "*Tefsîru'l Kur'âni'l-'Azîz*" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi, 72.

İKİNCİ BÖLÜM

TEFSİRÜ'L-KUR'ÂNİ'L-'AZİZ'İN KİRÂAT İLMİ AÇISINDAN TAHLİLİ

2.1. Kırâat Bilgilerinin Kullanıldığı Alanlar

2.1.1. Fıkhi Âyetlerin Tefsirinde

2.1.1.1. (فَمَنْ لَمْ يَجِدْ فَصِيَامُ ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ ذَلِكَ كَفَّارَةٌ أَيَّمَانِكُمْ إِذَا حَلَفْتُمْ وَأَحْفَظُوا أَيَّمَانَكُمْ...)⁶⁸

Müellifimiz İbn Ebî Zemenîn Mâliki mezhebine bağlı olmakla birlikte yemin keffâreti hususunda Hanefî mezhebinin delil kabul ettiği Übey b. Kâ'b (ö. 33/654), İbrâhîm b. Nehâî (ö. 96/714) ve Abdullah b. Mes'ûd (ö. 32/653-53)'un⁶⁹ okuyuşları ve Mushaflarında yazılı olan ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ âyetine ilâve ettikleri مُتَتَابِعَاتٍ kelimesini kitabında zikretmiş olması onun mezhep taassubu içerisinde olmadığını göstermektedir.⁷⁰

2.1.1.2. (وَالْحَامِسَةَ أَنْ غَضِبَ اللَّهُ عَلَيْهَا إِنْ كَانَ مِنَ الصَّادِقِينَ)⁷¹

İslam fıhkında Mülâane âyet-i olarak bildiğimiz bu âyet-i Kerimenin okunuşu hususunda kırâat âlimleri ihtilaf etmişlerdir. Aşere imamlarından Nâfi (ö. 169/785) (ن) nun harfinin cezm-i, (ض) dât harfinin kesresi ve (اللَّهُ) Allah lafzını zammesi ile أَنَّ şeklinde kırâat etmiştir. Aynı kelimeyi İmam Ya'kûb (205/821) (ن) nun harfinin cezm-i, (ض) dât harfinin fethası ve (اللَّهُ) Allah lafzını zammesi ile أَنَّ غَضِبَ اللَّهُ olarak okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları أَنَّ غَضِبَ اللَّهُ şeklinde okumuşlardır.⁷²

⁶⁸ Bakara, 2/196.

⁶⁹ Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr Merğînânî, *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî* (İstanbul, 1991), 2: 74.

⁷⁰ Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, thk. Sıtkî Muhammed Cemil (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420), 4: 355; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, thk. Hüseyin b. Ukkâşe, Muhammed-Mustafa el-Kenz (Kahire, ts.), 2: 44.

⁷¹ Nûr Sûresi 24/9.

⁷² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 222; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 330; Ahmed b. Muhammed Şihâbüddîn el-Bennâ Dimyâtî, *İthâfu Fudalâi'l-Beşer fi'l-Kirâati'l-Erbaate Aşer*, thk. Enes Mühra (Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006), 409.

Müellifimiz ahkâm âyetlerini tefsir ederken konuya dâir ihtilaflara girmeden herhangi bir mezhebin görüşüne göre değil ifade ettiği genel manaya göre yorumladığı görülmüştür. Genelde bir rivâyet tefsiri müellifi olan İbn Ebî Zemenîn ahkâm âyetlerini tefsir ederken dirâyet yönünü de ortaya koyarak konuyla alakalı olduğunu düşündüğü kırâat vecihlerini delil olarak getirdiği müşâhede edilmiştir.

2.1.2. Lugavî Tahlillerde

2.1.2.1. (وَإِنظُرْ إِلَى الْعِظَامِ كَيْفَ نُنشِرُهَا ثُمَّ نَكْسُوهَا لَحْمًا)⁷³

Âyette altı çizili olan kelimedeki “ز” harfini “ر” harfi ile değiştirerek bu şekilde نُنشِرُهَا okuyan imamlarımız İbn Kesîr, Nâfi, Ebû Amr, Ebû Ca‘fer ve Yakup’tur. Diğer imamlar ise aynı kelimeyi نُنشِرُهَا şeklinde okurlar.⁷⁴ Müellifimiz bu iki okuyuştan en güzelinin “ز” şeklinde okunan okuyuş olduğunu vurgulamış ve Kur’an-ı Kerimden delil getirerek bu durumu ortaya koymuştur.⁷⁵

2.1.2.2. (وَإِن كَادُوا لَيَسْتَفِزُّوكَ مِنَ الْأَرْضِ لِيُخْرِجُوكَ مِنْهَا وَإِذَا لَا يَلْبِثُونَ خِلَافَكَ إِلَّا قَلِيلًا)⁷⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Bekir Şu‘be ve Ebû Ca‘fer خِلَافَكَ şeklinde okurlarken, aynı kelimeyi diğer imamlar خِلَافَكَ şeklinde okumuşlardır.⁷⁷

2.1.2.3. (هُنَالِكَ الْوَلَايَةُ لِلَّهِ الْحَقِّ هُوَ خَيْرٌ نَوَابًا وَخَيْرٌ عُقْبًا)⁷⁸

⁷³ Bakara Sûresi 2/259.

⁷⁴ Ebû Bekr İbn Mücâhid, *Kitâbü’s-Seb’a fi’l-Kirâat*, thk. Şevki Dayf (Mısır: Dârü’l-Maârif, 1400), 189; Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Dâni, *et-Teysîr fi’l-Kirâati’s-Seb’a* (Beyrut: Dâru’l-Kütübî’l Arabiyye, 1984), 82; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 231; Dimyâtî, *İthâf*, 208.

⁷⁵ Ebî Zekeriyâ Yahya b. Ziyâd Ferrâ, *Meâni’l-Kurân*, thk. Ahmed Yûsuf Necâtî - M. Ali en-Neccâr - Abdülfettâh İsmâil Şelebî (Mısır: Dâru’l-Misriyye, ts.), 1: 173; İbn Mücâhid, *Kitâbü’s-Seb’a*, 189; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîz*, 2: 255; Abdurrahman Bin Muhammed Ebu Zer’a İbn Zencele, *Hüccetü’l-Kirâat*, thk. Saîd el-Afgânî, (Beyrut: er-Risâle, 1997), 144; el-Kaysî Mekkî b. Ebî Tâlib, *el-İbane an Meâni’l-Kirâat*, thk. Abdül Fettah Şelebî, Dâru’n-Nahda (Mısır, y.y.), 136.

⁷⁶ İsrâ Sûresi 17/76.

⁷⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü’s-Seb’a*, 283; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru’l-Kur’âni’l-Azîz*, 3: 33; Dâni, *et-Teysîr*, 141; Ebû’l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü’l-Mesûn fi Ulumi’l-Kitabi’l-Meknûn*, thk. Ahmed Muhammed el-Harrât (Şam: Dâru’l-Kalem, ts.), 4: 411; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 308.

⁷⁸ Kehf Sûresi 18/44.

Aşere imamlarından Hamza, Kisâî ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi, (egemenlik, eyâlet, hükümet, devlet, vb.) manalarına gelen الْوَلَايَةُ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi diğer imamlar (velilik, dostluk, koruma, himaye, vb.) manalara gelen الْوَلَايَةُ şeklinde okumuşlardır.⁷⁹

2.1.2.4. حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ مَغْرِبَ الشَّمْسِ وَجَدَهَا تَغْرُبُ فِي عَيْنٍ حَمِئَةٍ وَوَجَدَ عِنْدَهَا قَوْمًا...⁸⁰

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, İbn Kesîr, Hafs Ebû Amr ve Ya'kûb (ء) hemzeli ve (ح) hâ harfinden sonra elifsiz olarak حَمِئَةٍ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamları aynı kelimeyi (ح) hâ harfinden sonra elif ziyâdesi ve (ء) hemzeyi (ى) yâ harfî ile değiştirerek حَامِيَةٍ olarak okumuşlardır.⁸¹

2.1.2.5. وَحَرَامٌ عَلَىٰ قَرْيَةٍ أَهْلَكْنَاهَا أَنَّهُمْ لَا يَرْجِعُونَ

⁸²

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza, Kisâî ve Ebû Bekir Şu'be وَحَرْمٌ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları aynı kelimeyi (ل) elif ziyâdesi ile وَحَرَامٌ şeklinde okumuşlardır.⁸³

2.1.2.6. فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سُخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنسَوَكُمُ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِّنْهُمْ تَضْحَكُونَ

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef (س) sin harfinin zammesi ile سُخْرِيًّا şeklinde okumuşlardır. Aynı

⁷⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 392; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 66; Dâni, *et-Teyisîr*, 143; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 277; Dimyâtî, *İthâf*, 367.

⁸⁰ Kehf Sûresi 18/86.

⁸¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 398; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 79; Dâni, *et-Teyisîr*, 145; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 314.

⁸² Enbiyâ Sûresi 21/95.

⁸³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 160; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 324.

kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (alay etmek, eğlenmek vb.)⁸⁴ manalarda değerlendirerek (س) sin harfinin kesresi ile سِحْرِيًّا olarak okumuşlardır.⁸⁵

2.1.2.7. (سُورَةٌ أَنْزَلْنَاهَا وَفَرَضْنَاهَا وَأَنْزَلْنَا فِيهَا آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ)⁸⁶

Aşere imamlarından İbn Kesîr ve Ebû Amr âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi وَفَرَضْنَاهَا (ziyâdesi ile açıkladık) manasında (ر) râ harfinin şeddesi ile وَفَرَضْنَاهَا şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamlar ise aynı kelimeyi وَفَرَضْنَاهَا olarak (bu sûredeki hükümleri farz kıldık) manasında okumuşlardır.⁸⁷

2.1.2.8. (إِنْ هَذَا إِلَّا خُلُقُ الْأَوَّلِينَ)⁸⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, İbn Âmir, Âsım, Hamza ve Halef (خ) hâ ve (ل) lam harflerinin zammesi ile خُلُقُ (karakter, huy, mizaç, ahlak vb.) manalarda okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün imamlar (yaratma, yaratık, mahluk, insanlar vb.) manalarda (خ) hâ harfinin fethası ve (ل) lam harflerinin cezm ederek خَلُقُ olarak okumuşlardır.⁸⁹

2.1.2.9. (وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَلَا تَكُنْ فِي ضَيْقٍ مِمَّا يَمْكُرُونَ)⁹⁰

Aşere imamlarından İbn Kesîr âyette yer alan kelimeyi (ض) dat harfinin kesresi ve (ي) yâ harfini med ederek ضَيْقٍ şeklinde kırâat etmiştir. Aynı kelimeyi geri kalan

⁸⁴ Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed İbn Mukerrem İbn Manzûr, *Lisânu'l-Arab* (Beyrut: Dâru Sâdır, 1414), 4: 352.

⁸⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 448; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 329-330; Dimyâtî, *İthâf*, 406.

⁸⁶ Nûr Sûresi 24/1.

⁸⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 217; Dâni, *et-Teysîr*, 161; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 330; Dimyâtî, *İthâf*, 408.

⁸⁸ Şuarâ Sûresi 26/137.

⁸⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 472; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 282; Dâni, *et-Teysîr*, 166; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 335; Dimyâtî, *İthâf*, 423.

⁹⁰ Neml Sûresi 27/70.

bütün aşere imamları (ض) dat harfinin fethası ve (ى) yâ harfinin sükûnu ile ضَيْقٍ olarak okumuşlardır.⁹¹

2.1.2.10. (اللَّهُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ ضَعْفٍ ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ ضَعْفٍ قُوَّةً ثُمَّ جَعَلَ مِنْ بَعْدِ قُوَّةٍ ضَعْفًا)⁹²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan aynı manadaki üç kelimeyi aşere imamlarından Âsım ve Hamza (ض) dat harfinin fethası ile ضَعْفٍ olarak okumuşlardır.

Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (ض) dat harfinin zammesi ile ضَعْفٍ şeklinde okumuşlardır.

Aşere imamlarında Âsım'ın ikinci râvîsi olan Hafs, Kur'an-ı Kerim'in tamamı incelendiğinde hocasına hiçbir zaman muhalif bir okuyuş ortaya koymamıştır. Bu durumun tek istisnâsı bu âyet-i kerim'e olmuştur. Âyette Hafs altı çizili olan kelimeyi (ض) dat harfinin zammesi ve fethası ile ضَعْفٍ ve ضَعْفٍ olarak iki şekilde (hulf ile)⁹³ okumuştur.⁹⁴

2.1.2.11. (وَقَرْنَ فِي بُيُوتِكُنَّ وَلَا تَبَرَّجْنَ تَبَرُّجَ الْجَاهِلِيَّةِ الْأُولَى)⁹⁵

Aşere imamlarından Nâfi, Âsım ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ق) kâf harfinin fethası ile وَقَرْنَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelime fethalı olarak bu şekilde okunduğunda (ikâme, iskân etmek) manalarına gelmektedir. Geri kalan aşere imamları aynı kelimeyi (ق) kâf harfinin kesresi ile وَقَرْنَ olarak okumuşlardır. Bu şekilde okunduğu zaman fiilin manası (akran, denk, rakip, dost, eşit) manalarına gelmektedir.⁹⁶

⁹¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 485; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 309; Dâni, *et-Teyşîr*, 169; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 94; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 305; Dimyâtî, *İthâf*, 339.

⁹² Rûm Sûresi 30/54.

⁹³ Nihat Temel, *Kirâat ve Tecvîd Istılahları* (İstanbul: İFAV, 2009), 64-65.

⁹⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 369; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 345; Dimyâtî, *İthâf*, 445.

⁹⁵ Ahzâb Sûresi 33/33.

⁹⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 522; Dâni, *et-Teyşîr*, 179; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 397-398; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 348; Dimyâtî, *İthâf*, 454.

2.1.2.12. (وَقَالُوا رَبَّنَا إِنَّا أَطَعْنَا سَادَتَنَا وَكُبَّرْنَا فَأَصْلُونَا السَّيْلًا)⁹⁷

Aşere imamlarından İbn Âmir ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (سَادَوْ) kelimesinin cemisi⁹⁸ olarak سَادَاتِنَا şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (سَيِّدِ) kelimesinin cemisi olarak değerlendirmişler ve سَادَتَنَا olarak okumuşlardır.⁹⁹

2.1.2.13. (وَمَا يَنْظُرُ هُوَ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً مَّا لَهَا مِنْ فَوَاقٍ)¹⁰⁰

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Kisâî, Halef ve Hamza (ف) fâ harfinin zammesi ile فَوَاقٍ şeklinde Temîm (benî temîm)¹⁰¹ lugatına göre okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (ف) fâ fethası ile فَوَاقٍ olarak Hicâz lugat'ına¹⁰² göre okumuşlardır.¹⁰³

2.1.2.14. (أَتَّخَذْنَا هُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاعَتِ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ)¹⁰⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi (ö. 169/785), Hamza, Kisâî, Halef ve Ebû Ca'fer (س) sîn harfinin zammesi ile سُخْرِيًّا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (س) sîn harfinin kesresi ile سِخْرِيًّا olarak okumuşlardır.¹⁰⁵

⁹⁷ Ahzâb Sûresi 33/67.

⁹⁸ Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 5: 426.

⁹⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 523; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 414; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 349; Dimyâtî, *İthâf*, 456.

¹⁰⁰ Sâd Sûresi 38/15.

¹⁰¹ Dimyâtî, *İthâf*, 476.

¹⁰² Dimyâtî, *İthâf*, 476.

¹⁰³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 552; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 83; Dâni, *et-Teyşîr*, 187; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 361; Dimyâtî, *İthâf*, 476.

¹⁰⁴ Sâd Sûresi 38/63.

¹⁰⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 556; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 98; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 329; Dimyâtî, *İthâf*, 479.

2.1.2.15. (إِنَّ الْمُتَّقِينَ فِي مَقَامٍ أَمِينٍ)¹⁰⁶

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (م) mim harfinin zammesi ile (إِقَامٍ) manasında مَقَامٍ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (م) mim harfinin fethası ile (فِيَامٍ) manasında مَقَامٍ şeklinde okumuşlardır.¹⁰⁷

2.1.2.16. (فَرُوحٌ وَرِيحَانٌ وَجَنَّتْ نَعِيمٍ)¹⁰⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından imam Ya'kûb'un birinci râvîsi Ruveys (ر) râ harfinin zammesi ile (حياة-الرحمة) manasına gelecek şekilde فَرُوحٌ olarak kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar (ر) râ harfinin fethası ile (الراحة) manasında فَرُوحٌ şeklinde okumuşlardır.¹⁰⁹

2.1.2.17. (فَإِذَا بَرِقَ الْبَصَرُ)¹¹⁰

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi ve Ebû Ca'fer (ر) râ harfinin fethası ile بَرِقٌ olarak okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar (ر) râ harfinin kesresi ile (şaşırmak ve hayrete düşmek) manasına gelen بَرِقٌ şeklinde okumuşlardır.¹¹¹

¹⁰⁶ Duhân Sûresi 44/51.

¹⁰⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 207; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 371; Dimyâtî, *İthâf*, 500.

¹⁰⁸ Vâkıa Sûresi 56/89.

¹⁰⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 345; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 383; Dimyâtî, *İthâf*, 531.

¹¹⁰ Kıyâmet Sûresi 75/7.

¹¹¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 64; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 393; Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Kütübî'l-Mısriyye, 1384), 19: 95-96; Dimyâtî, *İthâf*, 563; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 427.

2.1.3. İ'rab Tahlillerinde

2.1.3.1. (إِنَّ اللَّهَ لَا يَظْلِمُ مِثْقَالَ ذَرَّةٍ وَإِن تَكُ حَسَنَةً يُضَاعِفْهَا وَيُؤْتِ مِنْ لَدُنْهُ أَجْرًا عَظِيمًا)

Kırâat imamları âyette altı çizili olan kelimenin (كَانَ) fiilinin ismi ve haberi olması hususunda ihtilaf etmişler ve bunun sonucu olarak iki vecihte ortaya çıkmıştır. İbn Kesîr, Nâfi ve Ebû Ca'fer bu kelimeyi حَسَنَةً şeklinde merfû okurlarken, diğer aşere imamlarının tamamı aynı kelimeyi حَسَنَةً olarak mansub okumuşlardır.¹¹²

2.1.3.2. (قُلْ هِيَ لِلَّذِينَ آمَنُوا فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا خَالِصَةً يَوْمَ الْقِيَامَةِ كَذَلِكَ نَفَصِلُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ)¹¹³

Âyet-i Kerim'e de altı çizili olan kelimenin nahiv açısından haberden sonra haber olduğunu ifâde eden müellifimiz, خَالِصَةً şeklindeki bu okuyuşun İmam Nâfi'ye ait olduğunu kaydetmiştir. Aynı kelimeyi diğer aşere imamlarının hal olarak değerlendirdiklerini ve خَالِصَةً şeklinde okuduklarını ifâde etmiştir.¹¹⁴

2.1.3.3. (يَابُنَيَّ إِنَّهَا إِنْ تَكُ مِثْقَالَ حَبَّةٍ مِنْ خَرْدَلٍ فَتَكُنْ فِي صَخْرَةٍ أَوْ فِي السَّمَاوَاتِ أَوْ فِي الْأَرْضِ)¹¹⁵

Aşere imamlarından Nâfi ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi, tam fiil olarak değerlendirmiş oldukları (كَانَ) fiilini fâili olarak مِثْقَالٌ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları nakıs olan (كَانَ) fiilini haberi olarak değerlendirmişler ve مِثْقَالٌ şeklinde nasb olarak okumuşlardır.¹¹⁶

¹¹² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 233; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 373; Dâni, *et-Teyisîr*, 96; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 249; Dimyâtî, *İthâf*, 241.

¹¹³ A'râf Sûresi 7/32.

¹¹⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 208; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 119; Dâni, *et-Teyisîr*, 109; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 269.

¹¹⁵ Lokmân Sûresi 31/16.

¹¹⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 513; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 374; Dâni, *et-Teyisîr*, 551; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 423; Dimyâtî, *İthâf*, 393.

2.1.4. Ferşü'l-Hurûf Kapsamındaki Kırâat İhtilaflarında

2.1.4.1. (فَإِنْ لَمْ تَفْعَلُوا فَأْذَنُوا بِحَرْبٍ مِّنَ اللَّهِ وَرَسُولِهِ)¹¹⁷

Bu âyette altı çizili olan kelimeyi hemzenin ibdâli ve “ذ” harfinin kesresi ile فَادِنُوا şeklinde Hamza ve imam Âsım’ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu’be okurlarken, diğer imamlar فَادِنُوا şeklinde okurlar.¹¹⁸

2.1.4.2. (وَهُوَ الَّذِي يُرْسِلُ الرِّيحَ بُشْرًا بَيْنَ يَدَيْ رَحْمَتِهِ)¹¹⁹

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi (ö. 169/785), Ebû Amr, Ebû Ca’fer, İbn Kesîr ve Ya’kûb نُشْرًا olarak okumuşlardır. Aynı kelimeyi imam Kisâi, Hamza ve Halef نُشْرًا şeklinde kırâat etmiştir. Kırâat imamlarından İbn Âmir نُشْرًا olarak okumuştur. Âyette yer alan kelimeyi imam Âsım بُشْرًا şeklinde kırâat etmiştir.¹²⁰

2.1.4.3. إِنَّ اللَّهَ يُدْخِلُ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ

أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ¹²¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Âsım, Nâfi ve Ebû Ca’fer (ء) hemzenin fethası ile وَلُؤْلُؤًا şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamlarının tamamı aynı kelimeyi (ء) hemzenin kesresi ile وَلُؤْلُؤًا olarak okumuşlardır.¹²²

2.1.4.4. (وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلَهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي ۗ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ)¹²³

¹¹⁷ Bakara Sûresi 2/279.

¹¹⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 191; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 266; Dâni, *et-Teyisîr*, 84; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 236.

¹¹⁹ A'râf Sûresi 7/57.

¹²⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 283; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 127-128; Dâni, *et-Teyisîr*, 110; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 285; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 270.

¹²¹ Hac Sûresi 22/23.

¹²² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 435; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 33; Dâni, *et-Teyisîr*, 156; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 6: 361; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 326; Dimyâtî, *İthâf*, 77.

¹²³ Kasas Sûresi 28/34.

Aşere imamlarından Nâfi ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ء) hemzeyi hazfederek رَدَّا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan kırâat imamları رُدَّاءًا olarak okumuşlardır.¹²⁴

2.1.4.5. (رَبَّنَا آتِهِمْ ضِعْفَيْنِ مِنَ الْعَذَابِ وَالْعَنُوهُمْ لَعْنًا كَبِيرًا)¹²⁵

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Âsım hariç bütün imamlar كَبِيرًا şeklinde kelimeyi değiştirerek okumuşlardır. Ancak aşere imamlarından Âsım mezkûr kelimeyi كَبِيرًا olarak okumuştur.¹²⁶

2.1.4.6. (قُلْ إِنَّ رَبِّي يَقْذِفُ بِالْحَقِّ عَلَٰمُ الْغُيُوبِ)¹²⁷

Aşere imamlarından Hamza ve İmam Âsım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (غ) harfinin kesresi ile عَلَٰمُ الْغُيُوبِ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (غ) harfinin zammesi ile عَلَٰمُ الْغُيُوبِ olarak okumuşlardır.¹²⁸

2.1.4.7. (مَالِكِ يَوْمَ الدِّينِ)¹²⁹

¹²⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 494; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 325; Dâni, *et-Teyssîr*, 171; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 118; Dimyâtî, *İthâf*, 436.

¹²⁵ Ahzâb Sûresi 33/68.

¹²⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 523; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 414; Dâni, *et-Teyssîr*, 179; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 252; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 349; Dimyâtî, *İthâf*, 456.

¹²⁷ Sebe' Sûresi 34/48.

¹²⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 21; Dimyâtî, *İthâf*, 461.

¹²⁹ Fâtiha Sûresi 1/4.

Bu âyeti kerimedeki مَالِكِ kelimesini مَالِكِ şeklinde Kırâat-ı Seb'a imamlarından Âsım (ö. 127/745) ve Kisâî (ö. 189/805) bu şekilde okurken,¹³⁰ geri kalan bütün imamlar مَالِكِ şeklinde okumuşlardır.¹³¹

2.1.4.8. ¹³²(فَمَنْ شَرِبَ مِنْهُ فَلَيْسَ مِنِّي وَمَنْ لَمْ يَطْعَمْهُ فَإِنَّهُ مِنِّي إِلَّا مَنِ اعْتَرَفَ بِيَدِهِ)

Âyette altı çizili olan kelimeyi İbn Kesîr (ö. 120/738), Nâfi ve Ebû Amr “غ” harfinin fethası ile bu şekilde غَرَفَةٌ okurlarken, diğer imamların tamamı غَرَفَةٌ olarak okurlar.¹³³

2.1.4.9. ¹³⁴(وَإِنْ تُخَفُّوهُا وَتُوْتُوهُا الْفُقَرَاءَ فَهُوَ خَيْرٌ لَكُمْ وَيُكَفِّرُ عَنْكُمْ مِنْ سَيِّئَاتِكُمْ)

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İbn Kesîr, Ebû Amr ve İmam Âsım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be نُكْفِرُ şeklinde, Kisâî, Nâfi ve Kisâî (ö. 189/805) ise يُكْفِرُ olarak okurken, İbn Âmir ve İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs يُكْفِرُ şeklinde okumuşlardır.¹³⁵

2.1.4.10. ¹³⁶(وَأَتَقُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَاءَلُونَ بِهِ وَالْأَرْحَامَ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا)

¹³⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 104; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 1: 118-119; Dâni, *et-Teyisr*, 18.

¹³¹ Ebû Abdillâh el-Hüseyn b. Ahmed İbn Hâleveyh, *Hücce fi'l-Kıraâti's-Seb'a*, thk. Dr. Abdülâl Sâlim Mekrem (Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1401), 48; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 1: 118-119; Dâni, *et-Teyisr*, 18.

¹³² Bakara Sûresi 2/249.

¹³³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 187; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 248; Dâni, *et-Teyisr*, 81; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 230.

¹³⁴ Bakara Sûresi 2/271.

¹³⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 191; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 260; Dâni, *et-Teyisr*, 84; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 236.

¹³⁶ Nisâ Sûresi 4/1.

Kırâat imamları bu âyette altı çizili olan kelimenin okuyuşunda ihtilaf etmişler. İmam Hamza bu kelimeyi (م) harfinin kesresi ile وَالْأَرْحَامِ şeklinde okurken diğer imamlar (م) harfinin fethası ile وَالْأَرْحَامِ olarak okumuşlardır.¹³⁷

2.1.4.11. ¹³⁸(وَلَا تَأْكُلُوا أَمْوَالَهُمْ إِلَىٰ أَمْوَالِكُمْ إِنَّهُ كَانَ حُوبًا كَبِيرًا)

Bu âyette altı çizili olan kelimeyi Hasan-ı Basrî حُوبًا şeklinde kırâat ederken, aşere imamlarının tamamı aynı kelimeyi حُوبًا olarak okumaktadır. Bu okuyuş şekli şâz kabul edilmiş ve mütevâtir kırâat vecihleri arasında yoktur.¹³⁹

2.1.4.12. ¹⁴⁰(وَلَا تُؤْتُوا السُّفَهَاءَ أَمْوَالَكُمُ الَّتِي جَعَلَ اللَّهُ لَكُمْ قِيَامًا وَارْزُقُوهُمْ فِيهَا وَاكْسُوهُمْ)

Kırâat imamları bu âyette altı çizili kelimenin okunması hususunda iki görüşe ayrılmışlardır.

Birinci görüş sahipleri قِيَامًا şeklinde (ل) elif-i ısbat ederek okumuşlardır. Bunlar, Nâfi ve İbn Âmir dışındaki bütün aşere imamlarıdır.¹⁴¹

İkinci görüş sahipleri aynı kelimeyi (ل) elif-i hafz ederek قِيَمًا şeklinde okumuşlardır. Bunlar, Nâfi ve İbn Âmir'dir.

Bu kelimeyi Hasan-ı Basrî ve İsa b. Ömer قَوَامًا şeklinde (ل) elif harfinin yerine (و) harfini fethalı bir şekilde getirerek okumuşlardır. Ancak bu kırâat vechi şaaz olarak kabul görmüştür.¹⁴²

¹³⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 345; Dâni, *et-Teyssîr*, 93; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 247; Dimyâtî, *İthâf*, 236.

¹³⁸ Nisâ Sûresi 4/2.

¹³⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 345; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 3: 161.

¹⁴⁰ Nisâ Sûresi 4/5.

¹⁴¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 347; Dâni, *et-Teyssîr*, 94; Dâni, *et-Teyssîr*, 226; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2:247.

¹⁴² Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 2: 310.

143 (وَلَوْ أَنَّا كَتَبْنَا عَلَيْهِمْ أَنْ اقْتُلُوا أَنْفُسَكُمْ أَوْ أُخْرِجُوا مِنْ دِيَارِكُمْ مَا فَعَلُوهُ إِلَّا قَلِيلٌ مِّنْهُمْ).

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi sadece Şam imamlarından İbn Âmir *قَلِيلًا* şeklinde meftuh olarak okurken, geri kalan kırâat imamları *قَلِيلٌ* olarak merfû şekilde okumuşlardır.¹⁴⁴

144 (وَأَلْقَى الْأَلْوَاحَ وَأَخَذَ بِرَأْسِ أَخِيهِ يَجُرُّهُ إِلَيْهِ قَالَ ابْنَ أُمِّ إِنَّ الْقَوْمَ اسْتَضَعْفُونِي وَكَادُوا يَتَّقُوا).

Aşere imamlarından Hamza, İbn Âmir, Kisâî, Halef ve Ebû Bekir Şu'be (م) mim harfinin kesresi ile *أُمَّ* şeklinde okurlarken, geri kalan kırâat imamları *أُمِّ* şeklinde (م) mim harfinin fethası ile okumuşlardır.¹⁴⁶

147 (قُلْ أَذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَيُؤْمِنُ لِلْمُؤْمِنِينَ وَرَحْمَةٌ لِّلَّذِينَ آمَنُوا مِنْكُمْ).

Kırâat imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmiştir. Aşere imamlarında Hamza (ه) te harfini tenvinli ve kesreli olarak *وَرَحْمَةٌ* şeklinde okurken, geri kalan imamların tamamı aynı kelimeyi (ه) ta harfinin zammesi ile *وَرَحْمَةٌ* olarak okumuşlardır.¹⁴⁸

149 (مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ وَلَا أَصْغَرَ مِنْ ذَلِكَ وَلَا أَكْبَرَ إِلَّا فِي كِتَابٍ مُّبِينٍ).

Âyet-i Kerim'e de altı çizili olan iki kelimenin sonundaki (ر) râ harfinin harekesi noktasında aşere imamları ihtilaf etmişlerdir. İmam Ya'kûb, Hamza ve Halef

¹⁴³ Nisâ Sûresi 4/66.

¹⁴⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 235; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 1: 385; Dâni, *et-Teyssîr*, 96; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 250; Dimyâtî, *İthâf*, 243.

¹⁴⁵ A'râf Sûresi 7/150.

¹⁴⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 295; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 144; Dâni, *et-Teyssîr*, 113; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 247; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 272.

¹⁴⁷ Tevbe Sûresi, 9/61.

¹⁴⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 214; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 5: 63; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 477.

¹⁴⁹ Yûnus Sûresi 10/61.

(ر) râ harflerini zammeli olarak وَلَا أَصْغُرُ ve وَلَا أَكْبَرُ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamlar ise her iki kelimdeki (ر) râ harflerinin fethalı olarak وَلَا أَصْغَرَ ve وَلَا أَكْبَرَ olarak okumuşlardır.¹⁵⁰

2.1.4.17. (وَأَمْرَأْتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحِكْتُ فَبَشَّرْنَاَهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ)¹⁵¹

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Âmir, Hamza ve Hafs (ب) bâ harfinin fethası ile يَعْقُوبَ şeklinde kırâat ederken, geri kalan kırâat imamları aynı kelimeyi (ب) bâ harfinin zammesi ile يَعْقُوبُ olarak okumuşlardır.¹⁵²

2.1.4.18. (وَرَاوَدَتْهُ الَّتِي هُوَ فِي بَيْتِهَا عَنْ نَفْسِهِ وَغَلَّقَتِ الْأَبْوَابَ وَقَالَتْ هَيْت لَكَ قَالَ مَعَاذَ اللَّهِ)¹⁵³

Aşere imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda birçok vecih ortaya koydular. İmam Nâfi (ö. 169/785), Ebû Ca'fer ve İbn Âmir'in ikinci râvîsi İbn Zekvân (242/857) bu kelimeyi هَيْت şeklinde¹⁵⁴, İbn Kesîr هَيْتُ olarak, İbn Âmir'in birinci râvîsi Hişâm (245/859) هَيْت ve هَيْتُ şeklinde okumuşlardır.¹⁵⁵

2.1.4.19. (قَالَ أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَى أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبِيرُ فِيمَ تُبَشِّرُونَ)¹⁵⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda aşere imamları ihtilaf etmişlerdir. İmam Nâfi (ن) nun harfinin kesresi ve şeddesiz olarak تُبَشِّرُونَ

¹⁵⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 328; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 264; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 285.

¹⁵¹ Hûd Sûresi 11/71.

¹⁵² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 338; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 299; Dâni, *et-Teyşîr*, 125; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 114; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 290.

¹⁵³ Yûsuf Sûresi 12/23.

¹⁵⁴ Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed İbnü'l-Cezerî, *Tahbîru't-Teyşîr fi'l-Kirâati'l-Aşr*, thk. Ahmed Muhammed Müflih el-Kudât (Ürdün: Dâru'l-Furkân, 2000), 213; Hâmid b. Hâce Abdülfettâh Pâlûvî, *Zübdetü'l-İrfân fi Vucûhi'l-Kur'ân*, (İstanbul, ty.), 73.

¹⁵⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 320; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 5: 294; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 293; Dimyâtî, *İthâf*, 330.

¹⁵⁶ Hicr Sûresi 15/54.

şeklinde, İbn Kesîr (ن) nun harfinin kesresi ve şeddeli olarak نُبَيْشِرُونَ şeklinde, geri kalan imamlar ise (ن) nun harfinin fethası ile şeddeli olarak نُبَيْشِرُونَ olarak okumuşlardır.¹⁵⁷

2.1.4.20. (قَالَ يَا ابْنَ أُمَّ لَا تَأْخُذْ بِلِحْيَتِي وَلَا بِرَأْسِي إِنِّي خَشِيتُ أَنْ تَقُولَ فَرَّقْتَ بَيْنَ بَنِي إِسْرَائِيلَ...)¹⁵⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza, İbn Âmir, Kisâî, Halef ve Ebû Bekir Şu'be (م) mim harfinin kesresi ile أُمَّ şeklinde okurlarken, geri kalan kırâat imamları aynı kelimeyi (م) mim harfinin fethası ile أُمُّ şeklinde okumuşlardır.¹⁵⁹

2.1.4.21. (قَالَ مَا مَكَّنِّي فِيهِ رَبِّي خَيْرٌ فَأَعِينُونِي بِقُوَّةٍ أَجْعَلْ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ رَدْمًا)¹⁶⁰

Aşere imamlarından İbn Kesîr âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi مَكَّنِّي şeklinde okumuştur. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları مَكَّنِّي olarak okumuşlardır.¹⁶¹

2.1.4.22. (يُرْتُنِي وَيَرْتُنِي مِنْ آلِ يَعْقُوبَ وَأَجْعَلُهُ رَبِّ رَضِيًّا)¹⁶²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr ve Kisâî emrin cevabı olarak يَرْتُنِي وَيَرْتُنِي cezimli okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar aynı kelimeyi bir önceki âyet'in sonunda bulunan وَلِيًّا kelimesinin sıfatı olarak يَرْتُنِي وَيَرْتُنِي şeklinde okumuşlardır.¹⁶³

¹⁵⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 367; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 387; Dâni, *et-Teysîr*, 136; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 302.

¹⁵⁸ Tâhâ Sûresi 20/94.

¹⁵⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 124; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 273; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 5: 49.

¹⁶⁰ Kehf Sûresi 18/95.

¹⁶¹ İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 232; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 80; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 315.

¹⁶² Meryem Sûresi 19/6.

¹⁶³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 407; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 88; Dâni, *et-Teysîr*, 148; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 317.

2.1.4.23. ¹⁶⁴(عَالِمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ فَتَعَالَى عَمَّا يُشْرِكُونَ)

Aşere imamlarından Nâfi, Hamza, Kisâî, Ebû Bekir, Halef ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi mahzuf (هو) mübtedâsının haberi olarak عَالِمُ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi bir önceki âyette yer alan (الله) lafzı celîlesinin sıfatı olarak عَالِمِ şeklinde okumuşlardır.¹⁶⁵

2.1.4.24. اللَّهُ نُورُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ مِثْلُ نُورِهِ كَمِشْكَاةٍ فِيهَا مِصْبَاحٌ الْمِصْبَاحُ فِي زُجَاجَةٍ الزُّجَاجَةُ

كَأَنَّهَا كَوْكَبٌ دُرِّيٌّ يُوقَدُ مِنْ شَجَرَةٍ مُبَارَكَةٍ زَيْتُونَةٍ لَا شَرْقِيَّةٍ وَلَا غَرْبِيَّةٍ يَكَادُ زَيْتُهَا يُضِيءُ وَلَوْ لَمْ تَمْسَسْهُ نَارٌ¹⁶⁶

Aşere imamlarından Ebû Âmr ve Kisâî âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (د) dâl harfinin kesresi, (ر) râ harfini med ederek ve birde kelimenin sonuna (ء) hemze ziyâdesi ile دُرِّيٌّ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi aşere imamlarından Hamza ve Ebû Bekir (د) dâl harfinin zammesi, (ر) râ harfini med ederek ve birde kelimenin sonuna (ء) hemze ziyâdesi ile دُرِّيٌّ olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar mezkûr kelimeyi (د) dâl harfinin zammesi, (ر) râ harfinin şeddesi ile دُرِّيٌّ olarak okumuşlardır.

2.1.4.25. ¹⁶⁷(وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لَا تَأْتِينَا السَّاعَةُ قُلْ بَلَىٰ وَرَبِّي لَتَأْتِيَنَّكُمْ عَالِمِ الْغَيْبِ)

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, İbn Âmir, Ebû Ca'fer, Ruveys, mahzuf (هو) mübtedâsının haberi olarak (م) mim harfinin zammesi ile عَالِمِ الْغَيْبِ şeklinde kırâat ediyorlar. Mezkûr kelimeyi İbn Kesîr, Ebû Amr, Âsım ve Ravh (وَرَبِّي) kelimesinin sıfatı olarak عَالِمِ الْغَيْبِ olarak okumuşlardır. Aynı kelimeyi

¹⁶⁴ Mü'minûn Sûresi 23/92.

¹⁶⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 210; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 329; Dimyâtî, *İthâf*, 406.

¹⁶⁶ Nûr Sûresi 24/35.

¹⁶⁷ Sebe' Sûresi 34/3.

Hamza ve Kisâî (ك) lâm harfinin şeddesi ve (م) mim harfinin kesresi ile عَلَامُ الْعَيْبِ şeklinde okumuşlardır.¹⁶⁸

2.1.4.26. (وَيَعْلَمُ الَّذِينَ يُجَادِلُونَ فِي آيَاتِنَا مَا لَهُمْ مِنْ حِصِّصٍ)¹⁶⁹

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer âyette yer alan kelimeyi merfû olarak وَيَعْلَمُ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları nasb olarak وَيَعْلَمُ şeklinde okumuşlardır.¹⁷⁰

2.2. KIRÂAT İLE İLGİLİ MUHTELİF KONULAR

2.2.1. Kırâatların Kendilerine Nisbet Edildiği Âlimler ve Beldeler

2.2.1.1. (سَيَقُولُونَ لِلَّهِ قُلْ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ)¹⁷¹

Aşere imamlarından Ebû Ca'fer ve Ya'kûb âyet-i kerimelerde zikri geçen ve altı çizili olan kelimelerin sonundaki Lafza-i Celâl-i başına harfi cer getirmeden سَيَقُولُونَ şeklinde zammeli olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar Lafza-i Celâl'in başına (ل) lâm harfi cer getirerek سَيَقُولُونَ لِلَّهِ şeklinde okumuşlardır.¹⁷² Ancak müellifimiz Basra ehlinin de âyette yer alan Lafza-i Celâl-i başına harfi cer getirmeden müellifimiz Basra ehlinin de âyette yer alan Lafza-i Celâl-i başına harfi cer getirmeden سَيَقُولُونَ şeklinde zammeli olarak okuduklarını kaydetmiştir.¹⁷³

2.2.1.2. (كَذَّبَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ)¹⁷⁴

¹⁶⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 526; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 6; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 349; Dimyâtî, *İthâf*, 457.

¹⁶⁹ Şuarâ Sûresi 42/35.

¹⁷⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 581; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 170; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 367.

¹⁷¹ Mü'minûn Sûresi 23/87,89.

¹⁷² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 447; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 418; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 329; Dimyâtî, *İthâf*, 405.

¹⁷³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 447; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 208; Ebû Amr Osmân b. Saîd b. Dâni, *Câmi'u'l-Beyân fi'l-Kirâati's-Seb'a*, thk. Şevki Dayf (Mısır: Dâ'ire-i Ma'ârif-i İslâmiyye, 1400), 3: 1993.

¹⁷⁴ Şuarâ Sûresi 26/176.

Müellifimiz İbn Ebî Zemenin âyette yer alan kelimeyi ve Sâd Sûresi, 38/13 Âyet-i Kerime de bulunan aynı kelimeyi Medine imamlarının (Nâfi ve Ebû Ca'fer)'in (l) elifsiz olarak أَصْحَابُ لَيْكَةِ şeklinde kırâat ettiklerini kaydetmiştir.¹⁷⁵

2.2.1.3. (وَمَا أَصَابَكُمْ مِّنْ مُّصِيبَةٍ فِيمَا كَسَبَتْ أَيْدِيكُمْ وَيَعْفُوا عَنْ كَثِيرٍ)¹⁷⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi (ö. 169/785), Ebû Ca'fer ve İbn Âmir (ب) harfinden önceki (ف) fâ harfini hazf edere بِمَا şeklinde okumuşlardır. Medîne ve Şâm ehlinin Mushaflarında (ف) fâ harfini hazf edere بِمَا olarak yazılmıştır. Geri kalan bütün kırâat imamları mezkûr kelimeyi (ف) fâ harfini ziyâde ederek فِيمَا olarak okumuşlardır.¹⁷⁷

2.2.2. Müellifimizin Tercih Ettiği Kırâatlar

2.2.2.1. (فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِخْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ)¹⁷⁸

Âyette geçen ve altı çizili olan kelimeyi İbn Kesir, Hafs ve Ruveys (ذ) zâl harfini izhar ederek فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mahreçleri birbirine yakın olması sebebi ile (ذ) zâl harfini (ت) tâ harfine idgam ederek فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ olarak okumuşlardır.¹⁷⁹

Müellifimiz bu okuyuşlar arasında mahreçlerinin birbirine yakın olması sebebi ile idgamlı olan okuyuş vechinin en güzel olduğunu ifâde etmiştir. Bununla birlikte dileyenin izharlı olarak okuyabileceğini de sözlerine eklemiştir.¹⁸⁰

¹⁷⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 473; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 285; İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kirâat*, 519.

¹⁷⁶ Şûrâ Sûresi 42/30.

¹⁷⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 581; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 169; Dâni, *et-Teyisîr*, 195; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 7: 518; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 367.

¹⁷⁸ Mü'minûn Sûresi 23/110.

¹⁷⁹ İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kirâat*, 616.

¹⁸⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 213.

2.2.2.2. (وَفَعَلْتَ فَعَلْتِكَ الَّتِي فَعَلْتَ وَأَنْتَ مِنَ الْكَافِرِينَ)¹⁸¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamların tamamı (ف) fâ harfinin fethası ile فَعَلْتِكَ şeklinde okumuşlardır. Ancak mezkûr kelimeyi Ebû Amr Âmir b. Eş-Şe‘bî (ö. 104/722) (ف) fâ harfinin kesresi ile şâz olarak فَعَلْتِكَ şeklinde okumuştur.¹⁸²

Normalde kırâat vecihleri arasında pek fazla tercih yapmayan müellifimiz, bu Âyet-i Kerime deki okuyuş vecihlerinin en güzelinin aşere imamlarının tercih etmiş olduğu وَفَعَلْتَ فَعَلْتِكَ الَّتِي şeklindeki okuyuş olduğunu beyan etmiştir.¹⁸³

2.2.2.3. (قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإِيْدِي أَسْتَكْبِرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ)¹⁸⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin başında bulunan hemzeyi aşere imamlarının tamamı hemzeyi katı olarak اَسْتَكْبِرْتَ olarak okumuşlardır. Mezkûr kelimenin başında bulunan hemzeyi İbn Muhaysın hemzeyi vasl olarak değerlendirmiş ve اِسْتَكْبِرْتَ şeklinde okumuştur.¹⁸⁵

Eserinde kırâatlar arasında pek fazla tercih yapmayan müellifimiz İbn Ebî Zemenin, bu âyet-i kerime deki okuyuş vecihlerinin en güzelinin aşere imamlarının okumuş olduğu اَسْتَكْبِرْتَ vechi olduğunu beyân etmiştir.¹⁸⁶

2.2.2.4. (إِنِّيهِ يُرِدُّ عِلْمُ السَّاعَةِ وَمَا تَخْرُجُ مِنْ ثَمَرَاتٍ مِّنْ أَكْمَامِهَا وَمَا تَحْمِلُ مِنْ أُنثَى)¹⁸⁷

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı تَخْرُجُ şeklinde okumuşlardır.

¹⁸¹ Şuarâ Sûresi 26/19.

¹⁸² Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 8: 147.

¹⁸³ İbn Ebî Zemenin, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 273.

¹⁸⁴ Sâd Sûresi 38/75.

¹⁸⁵ İbn Ebî Zemenin, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 100; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 7: 410; Dimyâtî, *İthâf*, 479.

¹⁸⁶ İbn Ebî Zemenin, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 100.

¹⁸⁷ Fussilet Sûresi 41/47.

Lâkin müellifimiz İbn Ebî Zemenin mezkûr kelimenin okunuşu hususunda tercih ettiği kırâat vechinin **يُخْرَجُ** şeklinde olduğunu ifade etmiştir.¹⁸⁸ Ancak yapmış olduğumuz araştırma neticesinde bu şekilde bir okuyuşun olmadığını tespit edilmiştir.

2.3. SARF (KİP) AÇISINDAN KIRÂAT FARKLILIKLARI

2.3.1. Sîgaları Farklı Fiillere İlişkin Farklı Okuyuşları

2.3.1.1. **وَإِذْ جَعَلْنَا الْبَيْتَ مَثَابَةً لِّلنَّاسِ وَأَمْنَا وَاتَّخِذُوا مِن مَّقَامِ إِبْرَاهِيمَ مُصَلًّى**¹⁸⁹

Bu âyette altı çizili kelimeyi mâzî sîgası ile **وَاتَّخِذُوا** şeklinde Nâfi ve İbn Âmir (118/736) okurlarken, geri kalan imamlar emri hazır **وَاتَّخِذُوا** olarak okurlar.¹⁹⁰

2.3.1.2. **إِلَّا الَّذِينَ يَصِلُونَ إِلَى قَوْمٍ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَهُمْ مَبِئَاتٌ أَوْ جَاءُوكُمْ حَصِرَتْ صُدُورُهُمْ أَن يُقَاتِلُوكُمْ**¹⁹¹

Aşere imamlarından İmam Yakup dışındaki bütün kırâat imamları âyette altı çizili olan kelimeyi **حَصِرَتْ** şeklinde mazî fiil olarak okumuşlardır. Yalnızca İmam Yakup aynı kelimeyi **حَصِرَةٌ** olarak okumuştur.¹⁹²

Üzerinde çalışma yaptığımız eserin tahkikini yapan müellif aynı kelimeyi İmam Mücâhid ve Katâde'nin de **حَصِرَةٌ** şeklinde okuduğu kaydetmiştir.¹⁹³

2.3.1.3. **(إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلِصِينَ)**¹⁹⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir ve Ya'kûb (ج) lâm harfinin kesresi ile ismi fâil vezninde **الْمُخْلِصِينَ**

¹⁸⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 158.

¹⁸⁹ Bakara Sûresi 2/125.

¹⁹⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 169; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 176; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 222.

¹⁹¹ Nisâ Sûresi 4/90.

¹⁹² İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 251; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 3: 317-318; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 2: 411.

¹⁹³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 120,124; Dâni, *Kıraâti's-Seb'*, 3: 1015; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 395.

¹⁹⁴ Sâd Sûresi 38/83.

şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ل) lâm harfinin fethası ile ismi meful vezninde لِمُهْلِكِهِمْ olarak okumuşlardır.¹⁹⁵

2.3.1.4. (وَتِلْكَ الْقُرَىٰ أَهْلَكْتَاهُمْ لَمَّا ظَلَمُوا وَجَعَلْنَا لِمَهْلِكِهِمْ مَوْعِدًا)¹⁹⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İmam Âsım hariç bütün aşere imamları if'al bâbından ismi meful olarak (م) mim harfinin zammesi ve (ل) lam harfinin fethası ile لِمُهْلِكِهِمْ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi İmam Âsım'ın birinci râvîsi olan Ebû Bekir Şu'be (م) mim harfinin ve (ل) lam harfinin fethaları ile لِمُهْلِكِهِمْ şeklinde kırâat etmiştir. İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs aynı kelimeyi (م) mim harfinin fethası ve (ل) lam harfinin kesresi ile لِمُهْلِكِهِمْ şeklinde okumuştur.¹⁹⁷

2.3.1.5. (قَالَ رَبِّ أَحْكُم بِالْحَقِّ وَرَبُّنَا الرَّحْمَنُ الْمُسْتَعَانُ عَلَىٰ مَا تَصِفُونَ)¹⁹⁸

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından sadece Hafs fiili mâzi sîgası ile قَالَ şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan bütün imamlar emr-i hazır sîgası ile قُلْ şeklinde okumuşlardır.¹⁹⁹

2.3.1.6. (وَقُلْ رَبِّ أَنْزِلْنِي مُنْزَلًا مُّبَارَكًا وَأَنْتَ خَيْرُ الْمُنْزِلِينَ)²⁰⁰

Aşere imamlarından Âsım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (م) mim harfinin fethası ve (ز) ze harfinin kesresi ile مُنْزَلًا şeklinde ismi mekân vezninde okumuştur. Geri kalan bütün imamlar aynı kelimeyi (م)

¹⁹⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 100; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 362; Dimyâtî, *İthâf*, 479.

¹⁹⁶ Kehf Sûresi 18/59.

¹⁹⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 71; Dâni, *et-Teyşîr*, 144; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 467; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 311.

¹⁹⁸ Enbiyâ Sûresi 21/112.

¹⁹⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 165; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 325.

²⁰⁰ Mü'minûn Sûresi 23/29.

mim harfinin zammesi ve (ز) ze harfinin fethası ile ismi meful vezninde مُنْزَلًا olarak okumuşlardır.²⁰¹

2.3.1.7. (لَكُنَّا عِبَادَ اللَّهِ الْمُخْلِصِينَ)²⁰²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir ve Ya‘kûb (ل) lâm harfinin kesresi ile ismi fâil vezninde الْمُخْلِصِينَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan kırâat imamları (ل) lâm harfinin fethası ile ismi meful vezninde الْمُخْلِصِينَ olarak okumuşlardır.²⁰³

2.3.1.8. (ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا رَجُلًا فِيهِ شُرَكَاءُ مُتَشَاكِسُونَ وَرَجُلًا سَلَمًا لِرَجُلٍ هَلْ يَسْتَوِيَانِ مَثَلًا)²⁰⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ya‘kûb (س) sîn harfinden sonra (ل) elif ziyâde ederek ve (ل) lâm harfinin kesresi ile ismi fâil vezninde سَالِمًا olarak okumuşlardır. Geri kalan imamlar ise (س) sîn ve (ل) lâm harflerinin fethası ile mastar vezninde سَلَمًا şeklinde okumuşlardır.²⁰⁵

2.3.1.9. (قَالَ أَوْلَوْ جِئْتُمْ بِأَهْدَىٰ مِمَّا وَجَدْتُمْ عَلَيْهِ آبَاءَكُمْ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ)²⁰⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvilerinden İbn Âmir ve Hafs fiili mâzi olarak قَالَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mevcut kelimeyi emri hâzır olarak قُلْ şeklinde okumuşlardır.²⁰⁶

²⁰¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 445; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 199; Dâni, *et-Teyssîr*, 159; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 6: 402; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 328; Dimyâtî, *İthâf*, 403.

²⁰² Sâffât Süresi 37/169.

²⁰³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 77; Dâni, *et-Teyssîr*, 128; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 76,118; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 295.

²⁰⁴ Zümer Süresi 39/29.

²⁰⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 562; Dâni, *et-Teyssîr*, 189; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 111; Dimyâtî, *İthâf*, 481.

²⁰⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 181; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 369; Dimyâtî, *İthâf*, 495.

2.3.1.10. (رَسُولًا يَتْلُوا عَلَيْكُمْ آيَاتِ اللَّهِ مُبَيِّنَاتٍ لِيُخْرِجَ الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ)²⁰⁷

Aşere imamlarından Nâfî, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer , Ya'kûb ve Ebû Bekir Şu'be âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi ismi meful vezninde مُبَيِّنَاتٍ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi ismi fâil veznin de مُبَيِّنَاتٍ olarak okumuşlardır.²⁰⁸

2.3.2. Fillerin Vezin (Bab) Farklılıkları Sebebi ile Ortaya Çıkan

2.3.2.1. (يُجَادِعُونَ اللَّهَ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَمَا يُجَادِعُونَ إِلَّا أَنْفُسَهُمْ وَمَا يَشْعُرُونَ)²⁰⁹

Bu âyeti kerimedeki يُجَادِعُونَ kelimesini İbn Kesîr (ö. 120/738), Nâfî (ö. 169/785) ve Ebû Amr (ö. 154/771) يُجَادِعُونَ şeklinde mufâale bâbından okurlar. Geri kalan imamlar ise elif ziyâde etmeden ve yâ harfinin fethası ile sülâsi bâbından şu şekilde يُجَادِعُونَ okurlar.²¹⁰

2.3.2.2. (فِي قُلُوبِهِمْ مَرَضٌ فَزَادَهُمُ اللَّهُ مَرَضًا وَلَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ)²¹¹

Bu âyette bulunan يَكْفُرُونَ kelimesini Kisâî, Âsım ve Hamza (ö. 156/773) tahfifli olarak sülâsi babından يَكْفُرُونَ şeklinde okurken, geri kalan imamlar teskilli olarak tef'îl bâbından يُكْفِرُونَ şeklinde okurlar.²¹²

²⁰⁷ Talâk Sûresi 65/11.

²⁰⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 405; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 388; Dimyâtî, *İthâf*, 547.

²⁰⁹ Bakara Sûresi 2/9.

²¹⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 141; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 122; Dâni, *et-Teyssîr*, 72; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 207.

²¹¹ Bakara Sûresi 2/10.

²¹² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 143; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 122; Dâni, *et-Teyssîr*, 72; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 207.

2.3.2.3. وَوَصَّىٰ بِهَا إِبْرَاهِيمُ بَنِيهِ وَيَعْقُوبُ يَابْنَئِ إِنَّ اللَّهَ اصْطَفَىٰ لَكُمْ الدِّينَ فَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ)

²¹³(مُسْلِمُونَ)

Âyette altı çizili olan kelimeyi Medine imamları olan Nâfi, Ebû Ca'fer (ö. 130/748 ve Şam ehlinin imamı olan İbn Âmir وَأَوْصَى şeklinde okurken, diğer imamlar وَوَصَّى olarak okumaktadır.²¹⁴

2.3.2.4. (وَكَايِنَ مِنْ نَبِيِّ قَاتِلٍ مَعَهُ رَبِّيُونَ كَثِيرٌ)

Bu âyeti kerime de altı çizili olan kelimeyi Kırâat-ı aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ya'kûb sülâsi birinci bابتan meçhul olarak قَاتِلٍ şeklinde okurlarken, diğer imamlar ise Mufâale babından fiili mâzî mâlum olarak قَاتَلٍ şeklinde okumuşlardır.²¹⁶

2.3.2.5. (وَلِكُلِّ جَعَلْنَا مَوَالِي مِمَّا تَرَكَ الْوَالِدَانِ وَالْأَقْرَبُونَ وَالَّذِينَ عَقَدَتْ أَيْمَانُكُمْ فَأَتَوْهُمْ نَصِيْبُهُمْ)

Âyette altı çizili olan kelimeyi Kûfi imamlar Âsım, Hamza, Kisâi ve Halef (l) sülâsi mücerred babından elifsiz olarak عَقَدَتْ şeklinde okurlarken, aynı kelimeyi diğer imamlar mufâale babından (l) elifli bir şekilde عَقَدَتْ olarak okumuşlardır.²¹⁸

2.3.2.6. (وَإِنْ أَمْرًا خَافَتْ مِنْ بَعْلِهَا نُشُورًا أَوْ إِعْرَاضًا فَلَا جُنَاحَ عَلَيْهِمَا أَنْ يُصْلِحَا بَيْنَهُمَا صُلْحًا)

Âyet-i Kerîme de altı çizili olan kelimeyi Kûfe imamlarından olan Âsım, Hamza, Kisâi ve Halef, if'al bâbından يُصْلِحَا şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri

²¹³ Bakara Sûresi 2/132.

²¹⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 171; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 180; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 222-223.

²¹⁵ Âl-i İmrân Sûresi 3/146.

²¹⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 217; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 323; Dâni, *et-Teysîr*, 90; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 3: 242.

²¹⁷ Nisâ Sûresi 4/33.

²¹⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 366; Dâni, *et-Teysîr*, 96; Dâni, *Kıraâti's-Seb'*, 233; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 249.

²¹⁹ Nisâ Sûresi 4/128.

kalan aşere imamları (ى) yâ harfinin fethası, (ص) sâd harfinin fethası ve sonrasında (ل) elif ziyâdesi ve (ل) lam harfinin fethası ile يَصَالِحًا şeklinde okumuşlardır.²²⁰

2.3.2.7. قَدْ نَعْلَمُ إِنَّهُ لَيَحْزُنُكَ الَّذِي يَقُولُونَ فَإِنَّهُمْ لَا يُكَذِّبُونَكَ وَلَكِنَّ الظَّالِمِينَ بآيَاتِ اللَّهِ (يَيْحَدُونَ)²²¹

Kırâat imamları âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmişleridir. Nâfi ve Kisâî bu kelimeyi ifal babından يُكْذِبُونَكَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları tef'îl babından يُكْذِبُونَكَ olarak okumuşlardır.

2.3.2.8. (حَتَّىٰ إِذَا اسْتَيْسَسَ الرُّسُلُ وَظَنُّوا أَنَّهُمْ قَدْ كُذِّبُوا جَاءَهُمْ نَصْرُنَا فَنُجِّيَ مَن نَّشَاءُ)²²²

Kırâat imamları âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Ebû Ca'fer , Âsım, Hamza, Kisâî ve Halef sülâsi mücerred meçhul olarak كُذِّبُوا şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları tef'îl bâbından كُذِّبُوا şeklinde okumuşlardır.²²³

2.3.2.9. (لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ)²²⁴

Aşere imamların sadece İbn Kesîr âyette altı çizili olan kelimeyi sülâsi mücerred bâbından meçhul olarak سُكِّرَتْ şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün kırâat imamları aynı kelimeyi tef'îl bâbından سُكِّرَتْ şeklinde okumuşlardır.²²⁵

²²⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 411; Dâni, *Kırâati's-Seb'*, 238; Dâni, *et-Teysîr*, 97; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 252.

²²¹ En'âm Sûresi 6/33.

²²² Yûsuf Sûresi 12/110.

²²³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 351; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 342; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 296.

²²⁴ Hicr Sûresi 15/15.

²²⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 366; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 381; Dâni, *et-Teysîr*, 135; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 301.

2.3.2.10. وَيَجْعَلُونَ لِلَّهِ مَا يَكْرَهُونَ وَتَصِفُ أَلْسِنَتُهُمُ الْكَذِبَ أَنَّ لَهُمُ الْحُسْنَىٰ لَا جَرَءَ أَنَّ لَهُمُ النَّارَ

وَأَنَّهُمْ مُّفْرَطُونَ²²⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi if'âl bâbından ismi fâil vezninde مُفْرَطُونَ olarak okumuştur. Yine aşere imamlarından Ebû Ca'fer aynı kelimeyi tef'il bâbından ismi fâil olarak مُفْرَطُونَ şeklinde Kırâat etmiştir. Geri kalan kırâat imamları ise aynı kelimeyi if'âl bâbından ismi meful olarak مُفْرَطُونَ şeklinde okumuşlardır.²²⁷

2.3.2.11. (وَإِذَا أَرَدْنَا أَنْ نُهْلِكَ قَرْيَةً أَمَرْنَا مُتْرَفِيهَا فَفَسَقُوا فِيهَا فَحَقَّ عَلَيْهَا الْقَوْلُ فَدَمَّرْنَاَهَا تَدْمِيرًا)

Aşere imamlarından Ya'kûb âyette altı çizili olan kelimeyi (İ) hemzeyi bir elif miktarı med ile ءَأَمَرْنَا şeklinde okumuştur. Geri kalan kırâat imamları ise aynı kelimeyi med etmeksizin أَمَرْنَا olarak okumuşlardır.²²⁹

2.3.2.12. (حَتَّىٰ إِذَا بَلَغَ بَيْنَ السَّدَّيْنِ وَجَدَ مِنْ دُونِهِمَا قَوْمًا لَا يَكَادُونَ يَفْقَهُونَ قَوْلًا)

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Hamza, Kisâî ve Halef tef'il bâbından fiili muzârî malum olarak يُفْقَهُونَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi diğer aşere imamları يَفْقَهُونَ olarak okumuşlardır.²³¹

2.3.2.13. (وَأَلْقِ مَا فِي يَمِينِكَ تَلْقَفْ مَا صَنَعُوا إِنَّمَا صَنَعُوا كَيْدًا سَاجِرًا وَلَا يُفْلِحُ السَّاجِرُ حَيْثُ أَتَىٰ)

²²⁶ Nahl Sûresi 16/62.

²²⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 374; Dâni, *et-Teyşîr*, 138; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 339; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 408.

²²⁸ İsrâ Sûresi 17/16.

²²⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 379; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 15; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 379; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 306.

²³⁰ Kehf Sûresi 18/93.

²³¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 399; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 80; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 315.

²³² Tâhâ Sûresi 20/69.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İbn Zekvân تَلَقَّفُ şeklinde okumuştur. Aynı kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr'in birinci râvîsi Bezzî (ö. 250/864) önceki kelime olan فِي يَمِينِكَ ile vasl ettiği zaman kelimenin başında bulunan (ت) tâ harfinide şeddeli olarak تَلَقَّفُ şeklinde okumuştur. Aynı kelimeyi Hafs تَلَقَّفُ şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan aşere imamları ise aynı kelimeyi تَلَقَّفُ şeklinde okumuşlardır.²³³

2.3.2.14. (وَالَّذِينَ سَعَوْا فِي آيَاتِنَا مُعَاجِزِينَ أُولَئِكَ أَصْحَابُ الْجَحِيمِ)²³⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr ve Ebû Amr (ج) cim harfini şeddeli ve (ل) elifsiz olarak tef'îl bâbından مُعَاجِزِينَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi diğer imamlar mufâale bâbından (ج) cim harfini şeddesiz ve (ل) elifli olarak مُعَاجِزِينَ şeklinde okumuşlardır.²³⁵

2.3.2.15. (مُسْتَكْبِرِينَ بِهِ سَامِرًا تَهْجُرُونَ)²³⁶

Aşere imamlarından sadece imam Nâfi âyette yer alan kelimeyi (ت) tâ harfinin zammesi ve (ج) cim harfinin kesresi ile تَهْجُرُونَ şeklinde if'âl babından okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları aynı kelimeyi (ت) tâ harfinin fethası ve (ج) cim harfinin zammesi ile sülâsi mücerred babından تَهْجُرُونَ şeklinde okumuşlardır.²³⁷

2.3.2.16. (يُضَاعَفُ لَهُ الْعَذَابُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَيَخْلُدُ فِيهِ مُهَانًا)

²³³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 420; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 69; Dâni, *et-Teyisîr*, 152; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 321.

²³⁴ Hac Sûresi 22/51.

²³⁵ Dâni, *et-Teyisîr*, 158; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 185; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 327.

²³⁶ Mü'minûn Sûresi 23/67.

²³⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 446; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 205; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, 6: 413; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 329; Dimyâtî, *İthâf*, 404.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İbn Kesîr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb (يَلَقَى) kelimesinden bedel alarak cezimli bir şekilde tef'îl bâbından يُضَعَّفُ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi İbn Âmir istînaf (başlangıç) cümlesi olarak değerlendirmiş ve tef'îl bâbından يُضَعَّفُ şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün kırâat imamları mezkûr kelimeyi mufâale babından يُضَاعَفُ şeklinde okumuşlardır.²³⁸

2.3.2.17. (قَالَ مَا خَطْبُكُمْ قَالَتَا لَا نَسْقِي حَتَّى يُصْدِرَ الرِّعَاءُ وَأَبُونَا شَيْخٌ كَبِيرٌ)²³⁹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer sülâsi mücerred babından (ى) yâ harfinin fethası ve (د) dâl harfinin zammesi ile يُصْدِرَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları ifal babından (ى) yâ harfinin zammesi ve (د) dâl harfinin kesresi ile يُصْدِرَ olarak okumuşlardır.²⁴⁰

2.3.2.18. (وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرَحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ)²⁴¹

Aşere imamlarından Nâfi, Hamza, Kisâî, Ebû Amr ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi mufâale bâbından تُصَاعِرُ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi sâir aşere imamları teksir (çokluk) manasına gelmesi amacı ile tef'îl bâbından تُصَعِّرُ olarak okumuşlardır.²⁴²

2.3.2.19. (فَأَقْبِلُوا إِلَيْهِ يَرْفُونَ)²⁴³

²³⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 268; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 348; Dimyâtî, *İthâf*, 418-419.

²³⁹ Kasas Sûresi 28/23.

²⁴⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 492; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 322; Dâni, *et-Teyssir*, 171; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 7: 113; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 341; Dimyâtî, *İthâf*, 435.

²⁴¹ Lokmân Sûresi 31/18.

²⁴² İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 513; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 375; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 346; Dimyâtî, *İthâf*, 448.

²⁴³ Sâffât Sûresi 37/94.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından sadece Hamza (ى) yâ harfinin zammesi (ن) zâ harfinin kesresi ile يُزْفُونَ şeklinde kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ى) yâ harfinin fethası (ن) zâ harfinin kesresi ile يَزْفُونَ olarak okumuşlardır.²⁴⁴

2.3.2.20. (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ وَيَسْتَغْفِرُونَ)²⁴⁵

Aşere imamlarından Ebû Amr, Ebû Bekir Şu‘be ve Ya‘kûb infiâl bâbından Aşere imamlarından Ebû Amr, Ebû Bekir Şu‘be ve Ya‘kûb infiâl bâbından يُتَفَطَّرْنَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi tefâul bâbından يَتَفَطَّرْنَ olarak okumuşlardır.²⁴⁶

2.3.2.21. (وَلَمَّا ضُرِبَ ابْنُ مَرْيَمَ مَثَلًا إِذَا قَوْمُكَ مِنْهُ يَصِدُّونَ)²⁴⁷

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir, Kisâi, Ebû Ca‘fer ve Halef (ص) sâd harfinin zammesi ile (صَدَّ يَصُدُّ) birinci baktan يَصُدُّونَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (حَدَّ يَحِدُّ) ikinci baktan يَصِدُّونَ olarak okumuşlardır.²⁴⁸

2.3.2.22. (مَا كَذَّبَ الْفُؤَادُ مَا رَأَى)²⁴⁹

Aşere imam ve râvilerinden Ebû Ca‘fer ve Hişâm âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ذ) zâl harfinin şeddesi ile tef‘il bâbından مَا كَذَّبَ şeklinde okumuşlardır.

²⁴⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü’s-Seb‘a*, 548; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru’l-Kur‘âni’l-Azîz*, 4: 64; Ebû Hayyan, *el-Bahrü’l-Muhît*, 7: 366; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 357; Dimyâtî, *İthâf*, 473.

²⁴⁵ Şûrâ Sûresi 42/5.

²⁴⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü’s-Seb‘a*, 580; Dâni, *et-Teyşir*, 194; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru’l-Kur‘âni’l-Azîz*, 4: 161; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 319; Dimyâtî, *İthâf*, 491.

²⁴⁷ Zuhuf Sûresi 43/57.

²⁴⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü’s-Seb‘a*, 587; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru’l-Kur‘âni’l-Azîz*, 4: 189; Dâni, *et-Teyşir*, 197; Ebû Hayyan, *el-Bahrü’l-Muhît*, 8: 25; İbnü’l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 369; Dimyâtî, *İthâf*, 496.

²⁴⁹ Necm Sûresi 53/11.

Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (z) zâl harfinin fethası ile sülâsi mücerred bâbından مَا كَذَّبَ olarak okumuşlardır.²⁵⁰

2.3.2.23. (فَلَمَّا رَأَوْهُ زُلْفَةً سَيِّئَتْ وُجُوهُ الَّذِينَ كَفَرُوا وَقِيلَ هَذَا الَّذِي كُنْتُمْ بِهِ تَدَّعُونَ)²⁵¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından imam Ya'kûb sülâsi mücerred bâbından تَدَّعُونَ şeklinde kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar ifti'al bâbından تَدَّعُونَ olarak okumuşlardır.²⁵²

2.3.2.24. (وَإِنْ يَكَادُ الَّذِينَ كَفَرُوا لِيُزْلِقُونَكَ بِأَبْصَارِهِمْ لَمَّا سَمِعُوا الذِّكْرَ وَيَقُولُونَ إِنَّهُ لَمَجْنُونٌ)²⁵³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Medine imamları Nâfi ve Ebû Ca'fer (y) yâ harfinin fethası ile sülâsi mücerred bâbından لِيُزْلِقُونَكَ şeklinde okumuşlardır. Mevcut kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları if'al bâbından (y) yâ harfinin zammesi ile لِيُزْلِقُونَكَ olarak okumuşlardır.²⁵⁴

2.3.2.25. (أَيَحْسَبُ الْإِنْسَانُ أَنْ نَجْمَعَ عِظَامَهُ)²⁵⁵

Aşere imamlarından Nâfi (ö. 169/785), İbn Kesîr, Ebû Amr, Kisâî, Ya'kûb ve Halef (s) sîn harfinin kesresi ile altıncı bابتan sülâsi mücerred olarak أَيَحْسَبُ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün kırâat imamları mezkûr kelimeyi dördüncü bابتan sülâsi mücerred olarak أَيَحْسَبُ şeklinde okumuşlardır.²⁵⁶

²⁵⁰ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 379; Dimyâtî, *İthâf*, 521; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 306.

²⁵¹ Mülk Sûresi 67/27.

²⁵² Dimyâtî, *İthâf*, 551; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 389; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 16.

²⁵³ Kalem Sûresi 68/51.

²⁵⁴ Dimyâtî, *İthâf*, 553; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 389; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 25; Semîn el-Halebî, *ed-Dürri'l-Mesûn*, 6: 360.

²⁵⁵ Kıyâme Sûresi 75/3.

²⁵⁶ Dimyâtî, *İthâf*, 563; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 393; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 63.

2.3.2.26. فَقَدَرْنَا فَنِعْمَ الْقَادِرُونَ²⁵⁷

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Kisâi ve Ebû Ca'fer tef'îl bâbından فَقَدَرْنَا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan kırâat imamları sülâsi mücerred bâbından فَقَدَرْنَا olarak okumuşlardır.²⁵⁸

2.3.2.27. (لَا يَسْمَعُونَ فِيهَا لَغْوًا وَلَا كِدَابًا)²⁵⁹

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Kisâi mufâale bâbından mastar olarak كِدَابًا olarak okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan aşere imamları tef'îl bâbından mastar olarak كِدَابًا şeklinde okumuşlardır.²⁶⁰

2.3.3. Müfret-Cemi (Tekil-Çoğul) Bakımından Farklılıklar

2.3.3.1. (وَإِذْ أَخَذَ رَبُّكَ مِنْ بَنِي آدَمَ مِنْ ظُهُورِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَأَشْهَدَهُمْ عَلَىٰ أَنفُسِهِمْ أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ)²⁶¹

Kırâat imamları âyette altı çizili olan kelimenin müfret/tekil mi cemi/çoğul mu okunması hususunda ihtilaf ettiler. İbn Kesîr, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halef bu kelimeyi müfret olarak (ت) te harfinin fethası ile ذُرِّيَّتَهُمْ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları cemi/çoğul olarak (ت) te harfinin kesresi ile ذُرِّيَّاتُهُمْ şeklinde okumuşlardır.²⁶²

2.3.3.2. قَالَ قَائِلٌ مِّنْهُمْ لَا تَقْتُلُوا يُوسُفَ وَأَلْقُوهُ فِي الْفُوهِ فِي غِيَابَتِ الْجُبِّ يَلْتَقِطُهُ بَعْضُ السَّيَّارَةِ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ²⁶³

(فَاعِلِينَ)²⁶³

²⁵⁷ Murselât Sûresi 77/23.

²⁵⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 397; Dimyâtî, *İthâf*, 567; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 79; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 456.

²⁵⁹ Nebe' Sûresi 78/35.

²⁶⁰ Dimyâtî, *İthâf*, 569; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 85; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 397.

²⁶¹ A'râf Sûresi 7/172.

²⁶² Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 4: 420; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 369; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 152; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 273.

²⁶³ Yûsuf Sûresi 12/10.

Aşere imamlarından Nâfi ve Ebû Ca'fer âyette altı çizili olan kelimeyi cemi/çoğul olarak غَيَابَاتِ şeklinde kırâat ederken, geri kalan kırâat imamları müfred olarak غَيَابَتِ olarak okumuşlardır.²⁶⁴

2.3.3.3. ²⁶⁵(مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ)

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi ve Ebû Ca'fer cemi/çoğul olarak الرِّيحِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları aynı kelimeyi müfred olarak الرِّيحِ şeklinde okumuşlardır.²⁶⁶

2.3.3.4. ²⁶⁷(يَوْمَ تَطْوِي السَّمَاءَ كَطَيِّ السِّجِلِ لِلْكِتَابِ كَمَا بَدَأْنَا أَوَّلَ خَلْقٍ نُعِيدُهُ وَعَدَّا عَلَيْهَا إِنَّا كُنَّا فَاعِلِينَ)

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Hamza, Kisâî, Halef ve Hafs cemi/çoğul olarak لِلْكِتَابِ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları müfred/tekil olarak لِلْكِتَابِ olarak okumuşlardır.²⁶⁸

2.3.3.5. ²⁶⁹(لَقَدْ كَانَ لِسِيَّ فِي مَسْكِنِهِمْ آيَةٌ جَنَّتَانِ عَنِ يَمِينٍ وَشِمَالٍ كُلُّوا مِنْ رِزْقِ رَبِّكُمْ وَاشْكُرُوا لَهُ)

Aşere imamlarından Hamza ve Hafs âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi müfred olarak مَسْكِنِهِمْ şeklinde, Kisâî ve Halef ise aynı kelimeyi مَسْكِنِهِمْ olarak (ك) kâf harfinin kesresi ile (ل) elifsiz olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mevcut kelimeyi (س) sin harfinden

²⁶⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 317; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 345; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 293.

²⁶⁵ İbrâhîm Süresi 14/18.

²⁶⁶ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 223; Dâni, *et-Teyisîr*, 178; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 365.

²⁶⁷ Enbiyâ Süresi 21/104.

²⁶⁸ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 325; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 163; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 431; Dâni, *et-Teyisîr*, 155.

²⁶⁹ Sebe' Süresi 34/15.

sonra (l) elif ekleyerek (ك) kâf harfinin kesresi ile مَسَاكِينِهِمْ şeklinde cemi olarak okumuşlardır.²⁷⁰

2.3.3.6. قُلْ أَرَأَيْتُمْ شُرَكَاءَكُمُ الَّذِينَ تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ أَرُونِي مَاذَا خَلَقُوا مِنَ الْأَرْضِ أَمْ لَهُمْ شِرْكٌ فِي

السَّمَاوَاتِ أَمْ آتَيْنَاهُمْ كِتَابًا فَهُمْ عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّنْهُ²⁷¹

Âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr, Hafs ve Hamza (l) elif eklemeden kelimeyi müfred olarak بَيِّنَةٍ şeklinde okumuşlardır. Mevcut kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (l) elif ziyâdesi ile cemi olarak بَيِّنَاتٍ olarak okumuşlardır.²⁷²

2.3.3.7. (وَأَيُّ لَّهُمْ أَنَا حَمَلْنَا ذُرِّيَّتَهُمْ فِي الْفُلِكِ الْمَشْحُونِ)²⁷³

Aşere imamlarından İbn Kesîr, Âsım, Hamza, Kisâi ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi müfred/tekil olarak (ت) te harfinin fethası ile ذُرِّيَّتَهُمْ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları cemi/çoğul olarak (ت) te harfinin kesresi ile ذُرِّيَّاتَهُمْ şeklinde okumuşlardır.²⁷⁴

2.3.3.8. (وَكَذَلِكَ حَقَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ عَلَى الَّذِينَ كَفَرُوا أَنَّهُمْ أَصْحَابُ النَّارِ)²⁷⁵

²⁷⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 528; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 11; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 269; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 350.

²⁷¹ Fâtır Sûresi 35/40.

²⁷² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 535; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 35; Dâni, *et-Tefsîr*, 182; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 352; Dimyâtî, *İthâf*, 464.

²⁷³ Yâsîn Sûresi 36/41.

²⁷⁴ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 273; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 152; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 4: 420; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 369; Dimyâtî, *İthâf*, 467.

²⁷⁵ Mü'min Sûresi 40/6.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer cemi olarak değerlendirmişler ve كِمَاتٍ olarak okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün imamlar müfred olarak كِمْتُ şeklinde okumuşlardır.²⁷⁶

2.3.3.9. (إِنْ يَشَأْ يُسْكِنِ الرِّيحَ فَيَظْلَلْنَ رَوَاكِدَ عَلَى ظَهْرِهِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ)²⁷⁷

Âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Ca'fer ve Nâfi cemi/çoğul olarak الرِّيحَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan aşere imamları müfred olarak الرِّيحَ şeklinde okumuşlardır.²⁷⁸

2.3.3.10. (فَلَوْلَا أَلْقَى عَلَيْهِ أُسُورَةٌ مِّنْ ذَهَبٍ أَوْ جَاءَ مَعَهُ الْمَلَائِكَةُ مُقْتَرِنِينَ)²⁷⁹

Aşere imam ve râvilerinde Hafs ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (سَوَارٍ) kelimesinin cemisi olarak değerlendirmişler ve أُسُورَةٌ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (أُسُورَةٌ) kelimesinin cemisi olarak değerlendirmişler أَسَاوِرَةٌ şeklinde الجمعِ ceminin cemisi olarak okumuşlardır.²⁸⁰

2.3.3.11. (فَجَعَلْنَاهُمْ سُلَفًا وَمَثَلًا لِّلْآخِرِينَ)²⁸¹

Âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza ve Kisâî (س) ve (ل) harflerinin zammesi ile (سَلِيفٍ) kelimesinin cemisi olarak سُفٍفٍ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (س) şeklinde okumuşlardır.

²⁷⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 567; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 126; Dâni, *et-Teyssîr*, 122; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 450; Dimyâtî, *İthâf*, 377.

²⁷⁷ Şûrâ Sûresi 42/33.

²⁷⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 170; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 223; Dimyâtî, *İthâf*, 492.

²⁷⁹ Zuhuf Sûresi 43/53.

²⁸⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 587; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 188; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 369; Dimyâtî, *İthâf*, 496.

²⁸¹ Zuhuf Sûresi 43/56.

ve (ل) harflerinin fethası ile (سَالِف) kelimesinin cemisi olarak سَلَفًا olarak okumuşlardır.²⁸²

2.3.3.12. (وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِيمَانٍ أَلْحَقْنَا بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَاهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ)²⁸³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Ebû Amr, Hişâm ve Ebû Ca'fer cemi olarak ذُرِّيَّتَهُمْ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar müfred olarak ذُرِّيَّتَهُمْ olarak okumuşlardır.²⁸⁴

2.3.3.13. (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا إِذَا قِيلَ لَكُمْ تَفَسَّحُوا فِي الْمَجَالِسِ فَافْسَحُوا يَفْسَحِ اللَّهُ لَكُمْ)²⁸⁵

Âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Asım cemi olarak الْمَجَالِسِ şeklinde kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları müfred olarak الْمَجَالِسِ olarak okumuşlardır.²⁸⁶

2.3.3.14. (فَنَفَخْنَا فِيهِ مِنْ رُوحِنَا وَصَدَقْتَ بِكَلِمَاتِ رَبِّهَا وَكُتِبَ عَلَيْهَا مِنَ الْقَوَانِينِ)²⁸⁷

Aşere imamlarından Ebû Amr, Hafs ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi cemi olarak وَكُتِبَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları müfred olarak وَكُتِبَ olarak okumuşlardır.²⁸⁸

2.3.3.15. (يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْأَجْدَاثِ سِرَاعًا كَأَنَّهُمْ إِلَى نُصُبٍ يُوفِضُونَ)²⁸⁹

²⁸² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 587; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 189; Dâni, *et-Teyssir*, 197; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 369; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 16: 102; Dimyâtî, *İthâf*, 496.

²⁸³ Tûr Sûresi 52/21.

²⁸⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 612; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 297; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 377; Dimyâtî, *İthâf*, 518.

²⁸⁵ Mücâdile Sûresi 58/11.

²⁸⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 360; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 385; Dimyâtî, *İthâf*, 536.

²⁸⁷ Tahrîm Sûresi 66/12.

²⁸⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 10; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 389; Dimyâtî, *İthâf*, 549.

²⁸⁹ Meâric Sûresi 70/43.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Âmir ve Hafs (ن) nûn harfinin zemmesi ile نُصِبِ kelimesinin cemisi olan نُصِبِ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları (ن) nûn harfinin fethası ile نُصِبِ olarak müfred bir şekilde okumuştur.²⁹⁰

2.3.3.16. (كَأَنَّهُ جَمَلٌ صُفْرٌ)²⁹¹

Âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hafs, Hamza, Kisâi ve Halef müfred olarak جَمَلٌ olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün kırâat imamları cemi olarak جَمَلَاتٌ şeklinde okumuşlardır.²⁹²

2.3.3.17. (وَجَعَلُوا الْمَلَائِكَةَ الَّذِينَ هُمْ عِبَادُ الرَّحْمَنِ إِنْتُمْ أَشْهَدُوا خَلَقَهُمْ سَكَتَبْ شَهَادَتُهُمْ وَيُسْأَلُونَ)²⁹³

Aşere imamlarından Ebû Amr, Hamza, Asım, Kisâi ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (عَبْدٌ) kelimesinin cemisini olarak değerlendirmişler ve عَبَادٌ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi zarf olarak değerlendirmişler ve عِنْدُ şeklinde okumuşlardır.²⁹⁴

2.3.4. Fiilin Ma'lum veya Meçhul (Etken-Edilgen) Olarak Okunması

2.3.4.1. (إِنَّا أَرْسَلْنَاكَ بِالْحَقِّ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَا تُسْأَلُ عَنْ أَصْحَابِ الْجَحِيمِ)²⁹⁵

²⁹⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 5: 37; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 391; Dimyâtî, *İthâf*, 557.

²⁹¹ Murselât Sûresi 77/33.

²⁹² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 5: 80; Dimyâtî, *İthâf*, 568.

²⁹³ Zuhuf Sûresi 43/19.

²⁹⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 180; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 368; Dimyâtî, *İthâf*, 494-495.

²⁹⁵ Bakara Sûresi 2/119.

Âyet-i kerimede de altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi ve Ya'kûb ma'lum olarak وَلَا تَسْأَلْ şeklinde okurlarken, diğer imamlar meçhul وَلَا تَسْأَلْ olarak okudular.²⁹⁶

2.3.4.2. (وَلَا يَجِلُّ لَكُمْ أَنْ تَأْخُذُوا مِمَّا آتَيْنَاهُمْ شَيْئًا إِلَّا أَنْ يَخَافَ إِلَّا يُقِيمَا حُدُودَ اللَّهِ)²⁹⁷

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb, Ebû Ca'fer ve Hazma “ى” harfinin zammesi ile يُخَافَا şeklinde okurlarken, diğer imamların tamamı يَخَافَا şeklinde “ى” harfinin fethası ile okurlar.²⁹⁸

2.3.4.3. (لَا فِيهَا غَوْلٌ وَلَا هُمْ عَنْهَا يُنْزِفُونَ)²⁹⁹

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza, Kisâi ve Halef (ى) yâ harfinin zammesi (ن) zâ harfinin kesresi ile يُنْزِفُونَ şeklinde ma'lum/etken olarak okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ى) yâ harfinin zammesi (ن) zâ harfinin fethası ile يُنْزِفُونَ olarak meçhul/edilgen şeklinde okumuşlardır.³⁰⁰

2.3.4.4. (أُولَئِكَ الَّذِينَ نَنْقَبِلُ عَنْهُمْ أَحْسَنَ مَا عَمِلُوا وَتَتَجَاوَرُ عَنْ سَيِّئَاتِهِمْ فِي أَصْحَابِ الْجَنَّةِ)³⁰¹

Âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeleri aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb meçhul olarak değerlendirmişler ve (يُنْقَبِلُ), (أَحْسَنُ), (وَيُتَجَاوَرُ) şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün

²⁹⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 169; İbn Hâleveyh, *el-Hücce*, 87; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 174; Dâni, *et-Teyssîr*, 76.

²⁹⁷ Bakara Sûresi 2/229.

²⁹⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 182; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 231; Dâni, *et-Teyssîr*, 80; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 227.

²⁹⁹ Sâffât Sûresi 37/47.

³⁰⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 547; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 59-60; Dâni, *et-Teyssîr*, 186; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 357; Dimyâtî, *İthâf*, 473.

³⁰¹ Ahkâf Sûresi 46/16.

imamlar mezkûr kelimeleri ma'lum olarak değerlendirmişler ve (أَحْسَنَ), (تَتَقَبَّلُ), (وَنَتَجَاوَزُ) olarak okumuşlardır.³⁰²

2.3.4.5. (لَا تَسْمَعُ فِيهَا لِأَغْيَةِ)³⁰³

Aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ruveys âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi meçhul ve müzekker olarak لَا يُسْمَعُ şeklinde okumuşlardır. Aşere imamlarından sadece imam Nâfi لَا تُسْمَعُ olarak okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi ma'lum vezin üzere لَا تَسْمَعُ şeklinde okumuşlardır.³⁰⁴

2.3.5. Fiilin İskeletinin Değiştirilerek Okunması

2.3.5.1. (مَا نَنْسَخُ مِنْ آيَةٍ أَوْ نُنسِهَا نَأْتِ بِخَيْرٍ مِّنْهَا أَوْ مِثْلَهَا أَلَمْ تَعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَلَىٰ كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ)³⁰⁵

Bu âyet-i kerime de altı çizili olan kelimeyi نُنسأها şeklinde İbn Kesîr (120/738) ve Ebû Amr (154/771) okurlarken, diğer imamlar ise نُنْسِهَا şeklinde okurlar.³⁰⁶

2.3.5.2. (إِن يَمَسُّكُمْ فَرَحٌ فَقَدْ مَسَّ الْقَوْمَ فَرَحٌ مِّثْلُهُ)³⁰⁷

Âyette altı çizili olan kelimeleri aşere imamlarından Kisâî, Hamza, Ebû Bekir Şu'be ve Halef (229/884) فُرْحٌ olarak okurken, diğer imamlar ise فَرِحٌ şeklinde okumuşlardır.³⁰⁸

³⁰² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 226; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 139; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 16: 196; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 373; Dimyâtî, *İthâf*, 504.

³⁰³ Gâşiye Sûresi 88/11.

³⁰⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 124; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 400; Dimyâtî, *İthâf*, 581.

³⁰⁵ Bakara Sûresi 2/106.

³⁰⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 168; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 168; Dâni, *et-Teyisîr*, 76; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 220.

³⁰⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/140.

³⁰⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 216; Dâni, *et-Teyisîr*, 90; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 242.

İbn Ebî Zemenîn bu kelimenin farklı okunmasının anlam boyutunu şöyle açıklamıştır. İlk olarak قُرْحُ olarak okunduğunda bunun anlamının “yaranın elem vermesi” şeklinde açıklarken, قَرْحُ olarak okunduğunda sadece “yara” manasına geldiğini beyan etmiştir.³⁰⁹

2.3.5.3. قُلْ إِنِّي عَلَىٰ بَيِّنَةٍ مِّن رَّبِّي وَكَذَّبْتُمْ بِهِ مَا عِنْدِي مَا تَسْتَعْجِلُونَ بِهِ إِنَّ أَلْحَكْمُ إِلَّا لِلَّهِ يَفْضُ (

قُلْ) ³¹⁰ (أَلْحَقُّ

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin aslı; yâni türemiş olduğu fiil noktasında kırâat imamları ihtilaf etmişlerdir. Aşere imamlarından İbn Kesîr, Âsım, Nâfi ve Ebû Ca‘fer (أَلْفَصَّص) kökünden يَفْضُ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamlar aynı kelimenin kökünün (أَلْفَضَى) olduğunu söylemiş ve âyetteki kelimeyi يَفْضِي olarak okumuşlardır.³¹¹

2.3.5.4. (فَهَلْ عَسَيْتُمْ إِن تَوَلَّيْتُمْ أَن تُفْسِدُوا فِي الْأَرْضِ وَتُقَطِّعُوا أَرْحَامَكُمْ) ³¹²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi (س) sîn harfini med ederek عَسَيْتُمْ şeklinde okumuştur. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları عَسَيْتُمْ olarak okumuşlardır.³¹³

2.3.5.5. (وَمَا هُوَ عَلَىٰ الْعَيْبِ بِضَنِينٍ) ³¹⁴

³⁰⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 320.

³¹⁰ En'âm Sûresi 6/57.

³¹¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 73; Dâni, *Kıraâti's-Seb'*, 259; Dâni, *et-Teysîr*, 103; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 258.

³¹² Muhammed Sûresi 47/22.

³¹³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 243; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 3: 244; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 374; Dimyâtî, *İthâf*, 507.

³¹⁴ Tekvîr Sûresi 81/24.

Aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr, Kisâî ve Ruveys âyette yer alan ve altı çizili olan kelimedede bulunan (ض) dât harfini (ظ) zâ harfi ile ibdâl ederek بِظَنِينِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar بِضَنِينِ olarak okumuşlardır.³¹⁵

2.3.5.6. (الَّذِي خَلَقَكَ فَسَوَّاكَ فَعَدَلَكَ)³¹⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Küfe imamları olarak da bilinen Hamza, Asım, Kisâî ve Halef (د) dâl harfinin tahfif-i ile فَعَدَلَكَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları (د) dâl harfinin teskîl-i (şeddesi) ile فَعَدَّلَكَ olarak okumuşlardır.³¹⁷

2.3.5.7. (وَيُصَلِّي سَعِيرًا)³¹⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, İbn Âmir ve Kisâî (ي) yâ harfinin zammesi, (ص) sâd harfinin fethası ve (ل) lâm harfinin şeddesi ile وَيُصَلِّي şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan kırâat imamları وَيُصَلِّيً olarak okumuşlardır.³¹⁹

2.3.5.8. (لَتَرَوُنَّ الْجَحِيمَ)³²⁰

³¹⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 101; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 399; Dimyâtî, *İthâf*, 573-574.

³¹⁶ İnfîtâf Süresi 82/7.

³¹⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 104; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesün*, 6: 487; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 399; Dimyâtî, *İthâf*, 575.

³¹⁸ İnşikâk Süresi 84/12.

³¹⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 112; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesün*, 6: 496; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 399; Dimyâtî, *İthâf*, 577.

³²⁰ Tekâsur Süresi 102, 6.

Aşere imamlarından İbn Âmir ve Kisâi âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ت) tâ harfinin zammesi ile لَتْرُونَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları (ت) tâ harfinin fethası ile لَتْرُونَ olarak okumuşlardır.³²¹

2.3.5.9. (وَأَمْرًا لَهُمْ حَمَالَةً أَخْطَبِ)³²²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Asım mahzûf (أَدُمُّ) fiilinin meful-u olarak değerlendirmiş ve حَمَالَةً şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi ikinci haber olarak değerlendirmişler ve حَمَالَةً olarak okumuşlardır.

2.3.6. İsmi'nin İskeletinin Değiştirilerek Okunması

2.3.6.1. (وَلَوْلَا دَفْعُ اللَّهِ النَّاسَ بَعْضَهُمْ بِبَعْضٍ لَفَسَدَتِ الْأَرْضُ وَلَكِنَّ اللَّهَ ذُو فَضْلٍ عَلَى الْعَالَمِينَ)³²³

Bu âyette altı çizili olan kelimeyi دَفَاعٌ şeklinde Nâfi ve Ya'kûb okurlarken, diğer imamlar دَفْعٌ şeklinde okumuşlardır.³²⁴

2.3.6.2. (يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا إِذَا صَرَبْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ فَتَبَيَّنُوا وَلَا تَقُولُوا لِمَنْ ءَلْقَىٰ إِلَيْكُمُ السَّلَامَ لَسْتَ)³²⁵

(مُؤْمِنًا)³²⁵

Âyet-i Kerime de altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Hamza ve İbn Âmir (س) sin harfinin fethası ve (ل) lâm harfinin ise elifsiz bir şekilde السَّلَمٌ olarak

³²¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 159; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 403; Dimyâtî, *İthâf*, 597.

³²² Tebbet Sûresi 111, 4.

³²³ Bakara Sûresi 2/6.

³²⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 187; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 249; Dâni, *et-Tefsîr*, 81; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 230.

³²⁵ Nisâ Sûresi 4/94.

okumuşlardır.³²⁶ Geri kalan bütün imamlar aynı kelimeyi السَّلَام şeklinde okumuşlardır.³²⁷

2.3.6.3. (وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ آزرَ اتَّخِذْ أَصْنَامًا آلِهَةً إِنِّي أَرَأَيْتَكَ إِذْ أَرْسَلْتَنِي فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ)³²⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb آزر şeklinde ref olarak okumuştur. Diğer aşere imamları ise aynı kelimeyi آزر olarak okumuşlardır.³²⁹

2.3.6.4. (وَهُوَ الَّذِي أَنْشَأَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَاحِدَةٍ فَمُسْتَقَرٌّ وَمُسْتَوْدَعٌ قَدْ فَضَّلْنَا الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَفْقَهُونَ)³³⁰

Âyet-i Kerim'e de altı çizili olan ismi İbn Kesîr, Ebû Amr ve İmam Ya'kûb'un ikinci râvîsi olan Ravh (ö. 235/849) kâf (ق) harfinin kesresi ile فَمُسْتَقَرٌّ şeklinde ismi fâil vezninde okumuşlardır. Geri kalan imamlar aynı kelimeyi (ق) kâf harfinin fethası ile فَمُسْتَقَرٌّ olarak ismi meful vezninde okumuşlardır.³³¹

2.3.6.5. (وَلَا تَسُبُّوا الَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ فَيَسُبُّوا اللَّهَ عَدْوًا بِغَيْرِ عِلْمٍ)³³²

Aşere imamlarından sadece Ya'kûb âyette altı çizili olan kelimeyi (عَدَا) fiilini mastarı olan عَدُوًّا şeklinde okumuştur. Geri kalan imamların tamamı عَدُوًّا olarak okumuşlardır.³³³

2.3.6.6. (وَاتَّخَذَ قَوْمُ مُوسَى مِنْ بَعْدِهِ مِنْ حُلِيِّهِمْ عِجْلًا جَسَدًا لَهُ خُورٌ)³³⁴

³²⁶ Dâni, *et-Teyssir*, 96.

³²⁷ İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kırâat*, 209.

³²⁸ En'âm Sûresi 6/74.

³²⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 79; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 4: 164; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 259.

³³⁰ En'âm Sûresi 6/98.

³³¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 87; Semîn el-Halebî, *ed-Dürri'l-Mesûn*, 3: 136; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 4: 188-189; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 260.

³³² En'âm Sûresi 6/108.

³³³ İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 261.

³³⁴ A'râf Sûresi 7/148.

Kırâat imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmişlerdir. Aşere imamlarından Hamza ve Kisâî (ح) hâ harfinin kesresi ile حَلِيْمٌ şeklinde, aynı kelimeyi imam Ya'kûb حَلِيْمٌ olarak kırâat etmiştir. Geri kalan imamların tamamı حُلِيْمٌ şeklinde okumuşlardır.³³⁵

2.3.6.7. (إِذْ تَسْتَغِيثُونَ رَبَّكُمْ فَاسْتَجَبْ لَكُمْ أَلَمْ نَسْمَعْ بِأَلْفٍ مِّنَ الْمَلَائِكَةِ مُرَدِّينَ)³³⁶

Aşere imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmiştir. Nâfi, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb (د) dal harfinin fethası ile if'al bâbından ismi meful olarak مُرَدِّينَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamları aynı kelimeyi (د) dal harfinin kesresi ile ismi fâil vezninde مُرَدِّينَ olarak okumuşlardır.³³⁷

2.3.6.8. (وَمِنْهُمْ الَّذِينَ يُؤَدُّونَ النَّبِيَّ وَيَقُولُونَ هُوَ أُذُنٌ قُلْ أُذُنٌ خَيْرٌ لَّكُمْ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ)³³⁸

Aşer imamlarından imam Nâfi (ö. 169/785) altı çizili olan ismi (ذ) zâ harfinin sükûn-u ile أُذُنٌ şeklinde okurken, geri kalan imamların tamamı aynı ismi (ذ) zâ harfinin zammesi ile أُذُنٌ olarak okumuşlardır.³³⁹

2.3.6.9. (وَقَالَ أَرَكُبُوا فِيهَا بِسْمِ اللَّهِ مُجْرَاهَا وَمُرْسَاهَا إِنَّ رَبِّي لَغَفُورٌ رَّحِيمٌ)³⁴⁰

³³⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 143; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 4: 391; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 343; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 272.

³³⁶ Enfâl Sûresi 8/9.

³³⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 304; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 167; Dâni, *et-Teyssîr*, 116; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 275.

³³⁸ Tevbe Sûresi 9/61.

³³⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 315; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 214; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 3: 477.

³⁴⁰ Hûd Sûresi 11/41.

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hazma, Kisâî, Halef ve Hafs (م) mim harfinin fethası ile مَجْرَاهَا olarak okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları aynı kelimeyi (م) mim harfinin zammesi ile مَجْرَاهَا şeklinde okumuşlardır.³⁴¹

2.3.6.10. (إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَأَخْلَعُ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى)³⁴²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan ismi İbn Âmir, Âsım, Hamza, Kisâî ve Halef tenvinli olarak طُوًى şeklinde kırâat etmiştir. Aşere imamlarından diğerleri ise aynı kelimeyi tenvinsiz olarak طُوًى olarak okumuşlardır.³⁴³

2.3.6.11. (فَمَكَتْ غَيْرَ بَعِيدٍ فَقَالَ أَحَطْتُ بِمَا لَمْ مَحْظُ بِهِ وَجِئْتُكَ مِنْ سَبَّأٍ بَنِيَّ يَمِينٍ)³⁴⁴

Aşere imamlarından Ebû Âmr ve Bezzî âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ئ) hemzenin fethası ile ve tenvinsiz olarak gayri munsarif bir şekilde مِنْ سَبَّأٍ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr'in ikinci râvîsi Kunbül (ö. 291/904) (ئ) hemzenin iskânı ile مِنْ سَبَّأٍ şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan bütün aşere imamları (ئ) hemzenin kesresi ile ve tenvinli olarak مِنْ سَبَّأٍ olarak okumuşlardır.³⁴⁵

2.3.6.12. (فَلَمَّا قَضَيْنَا عَلَيْهِ الْمَوْتَ مَا دَلَّهُمْ عَلَى مَوْتِهِ إِلَّا دَابَّةُ الْأَرْضِ تَأْكُلُ مِنْسَأَتُهُ)³⁴⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Ebû Amr ve Ebû Ca'fer (س) sin harfinden sonra (ء) hemzesiz (ل) elif getirerek hicaz ehline göre مِنْسَأَتُهُ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi İbn Zekvân (س) sin harfinden

³⁴¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 333; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 290; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 288-289.

³⁴² Tâhâ Sûresi 20/12.

³⁴³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 111; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 6: 231; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 5: 9; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 319.

³⁴⁴ Neml Sûresi 27/22.

³⁴⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 480; Dâni, *et-Teyisr*, 167; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 298; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 327; Dimyâtî, *İthâf*, 427.

³⁴⁶ Sebe' Sûresi 34/14.

sonra (ء) hemzeli ve (ل) elifli olarak مُنْسَأْتُهُ şeklinde okumuştur. Geri kalan aşere imamları مُنْسَأْتُهُ olarak okumuşlardır.³⁴⁷

2.3.6.13. (سَلَامٌ عَلَىٰ آلِ يَاسِينَ)³⁴⁸

Aşere imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmiştir. Nâfi, İbn Âmir ve Ya'kûb mezkûr kelimeyi (أ) hemzenin fethası, (ج) lâm harfinin kesresi ve (ئ) hemze ile (ج) lâm harflerinin arasına med (ل) elif-i ziyâde ederek آلِ يَاسِينَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (أ) hemzenin kesresi, (ج) lâm harfinin sukunu ile آلِ يَاسِينَ olarak okumuşlardır.³⁴⁹

2.3.7. Vakf ve Vasl Halinde (ي) Yâ Harfinin Isbâtı ve Hazfı Üzerine Bir İnceleme

2.3.7.1. يَابِتِي إِسْرَائِيلَ أَذْكُرُوا نِعْمَتِي الَّتِي أَنْعَمْتُ عَلَيْكُمْ وَأَوْفُوا بِعَهْدِي أُوفِ بِعَهْدِكُمْ وَإِيَّايَ)

(فَارَهْبُونَ)³⁵⁰

Bu Âyet-i Kerîme de bulunan فَارَهْبُونَ kelimesini kırâat imamlarından Ya'kûb (205/821) vakf ve vasl hallerinde nisbet (ي) yâ harfinin isbâtı ile فَارَهْبُونِي şeklinde okumuştur.³⁵¹

2.3.7.2. (قَالَ أَرْءَيْتَكَ هَذَا الَّذِي كَرَّمْتَ عَلَيَّ لَئِنِ أَخَّرْتَنِي إِلَى يَوْمِ الْقِيَامَةِ لَأُحْتَنِكَنَّ ذُرِّيَّتَهُ إِلَّا قَلِيلًا)³⁵²

³⁴⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 527; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 10; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, 7: 267; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 245-250; Dimyâtî, *İthâf*, 458.

³⁴⁸ Sâffât Sûresi 37/130.

³⁴⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 549; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 69; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 118; Dimyâtî, *İthâf*, 475.

³⁵⁰ Bakara Sûresi 2/40.

³⁵¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 135; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 237.

³⁵² İsrâ Sûresi 17/62.

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb âyette altı çizili olan kelimenin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek أَخْرَتَيْنِي şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi diğer imamlar (ى) yâ harfini ilâve etmeden أَخْرَتَيْنِ olarak okumuşlardır.³⁵³

2.3.7.3. (وَلَوْلَا إِذْ دَخَلْتَ جَنَّتَكَ قُلْتَ مَا شَاءَ اللَّهُ لَا قُوَّةَ إِلَّا بِاللَّهِ إِنَّ تَرْنِ أَنَا أَقَلَّ مِنْكَ مَالًا وَوَلَدًا)³⁵⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Ebû Amr, Ya'kûb, Ebû Ca'fer , İbn Kesîr, Kâlûn (220/855) (ن) nûn harfinden sonra nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek إِذْ تَرْنِي okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları ise nisbet (ى) yâ harfini eklemeden إِذْ تَرْنِ olarak okumuşlardır.³⁵⁵

2.3.7.4. إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً

الْعَاكِفِ فِيهِ وَلِبَادِ³⁵⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeye Ebû Ca'fer , Ebû Amr ve Verş (ö. 197/812) vasl halinde nisbet (ى) yâ harfinin isbâtı ile وَلِبَادِي şeklinde okumuşlardır. İbn Kesir ve Ya'kûb hem vasl hem de vakf halinde nisbet (ى) yâ harfinin isbâtı ile وَلِبَادِي olarak okumuşlardır.³⁵⁷

2.3.7.5. (وَأَصْحَابُ مَدْيَنَ وَكُذِّبَ مُوسَىٰ فَأَمَلَيْتُ لِلْكَافِرِينَ ثُمَّ أَخَذْتُهُمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ)³⁵⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Verş vasl halinde nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek نَكِيرِي şeklinde okumuştur. Aynı kelimeyi hem vakf hem de vasl halinde Ya'kûb nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek نَكِيرِي olarak

³⁵³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 29; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 309.

³⁵⁴ Kehf Sûresi 18/39.

³⁵⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 63; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 316.

³⁵⁶ Hac Sûresi 22/25.

³⁵⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 176; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 327.

³⁵⁸ Hac Sûresi 22/44.

okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları nisbet (ى) yâ harfini eklemeksizin نَكِير şeklinde okumuşlardır.³⁵⁹

2.3.7.6. (قَالَتْ يَا أَيُّهَا الْمَلَأُ أَفْتُونِي فِي أَمْرِي مَا كُنْتُ قَاطِعَةً أَمْرًا حَتَّى تَشْهَدُونِ)³⁶⁰

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından imam Ya'kûb vakfen ve vaslen fiil'in sonuna nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek تَشْهَدُونِي şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan bütün aşere imamları aynı kelimeyi nisbet (ى) yâ harfini eklemeksizin تَشْهَدُونَ olarak okumuşlardır.³⁶¹

2.3.7.7. (يَعْمَلُونَ لَهُ مَا يَشَاءُ مِنْ مَحَارِبٍ وَتَمَائِيلٍ وَجَفَانٍ كَاجْوَابٍ وَقُدُورٍ رَاسِيَاتٍ)³⁶²

Aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr, Ya'kûb ve Verş âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi nisbet (ى) yâ harfinin isbâtı ile كَاجْوَابِي şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları كَاجْوَابٍ olarak nisbet (ى) yâ harfini eklemeksizin okumuşlardır.³⁶³

2.3.7.8. (وَكَذَّبَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ وَمَا بَلَّغُوا مِعْشَارَ مَا آتَيْنَاهُمْ فَكَذَّبُوا رُسُلًا فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ)³⁶⁴

Âyet-i Kerime de var olan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb vasl ve vakf hallerinde nisbet (ى) yâ harfinin isbâtı ile نَكِيرِي olarak kırâat etmiştir. Aynı kelimeyi İmam Nâfi'nin ikinci râvîsi Verş sadece vasl halinde nisbet (ى) yâ harfinin isbâtı ile نَكِيرِي şeklinde okumuştur.³⁶⁵

³⁵⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 183; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 327.

³⁶⁰ Neml Sûresi 27/32.

³⁶¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 300; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 240; Dimyâtî, *İthâf*, 366.

³⁶² Sebe' Sûresi 34/13.

³⁶³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 10; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 351; Dimyâtî, *İthâf*, 153.

³⁶⁴ Sebe' Sûresi 34/45.

³⁶⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 20; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 351; Dimyâtî, *İthâf*, 157.

2.3.7.9. (لَهُمْ مِّنْ فَوْقِهِمْ ظُلَلٌ مِّنَ النَّارِ وَمِن تَحْتِهِمْ ظُلَلٌ ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يَا عِبَادِ فَاتَّقُونِ)³⁶⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İmam Ya'kûb'un ikinci râvîsi Ravh ismin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek يَاعِبَادِي şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün imam ve râviler mezkûr kelimeyi nisbet (ى) yâ harfini eklemeden يَاعِبَادِ olarak okumuşlardır.³⁶⁷

2.3.7.10. (رَفِيعُ الدَّرَجَاتِ ذُو الْعَرْشِ يُلْقِي الرُّوحَ مِنْ أَمْرِهِ عَلَى مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ لِيُنذِرَ يَوْمَ التَّلَاقِ)³⁶⁸

Aşere imamlarından İbn Kesir ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek التَّلَاقِي şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları nisbet (ى) yâ harfini ziyâde etmeksizin التَّلَاقِ olarak okumuşlardır.³⁶⁹

2.3.7.11. (وَيَا قَوْمِ إِنِّي أَخَافُ عَلَيْكُمْ يَوْمَ التَّنَادِ)³⁷⁰

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesir ve Ya'kûb kelimenin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek التَّنَادِي şeklinde kırâat etmektedirler. Geri kalan bütün imamlar mezkûr kelimeye nisbet (ى) yâ harfini ziyâde etmeksizin التَّنَادِ olarak okumuşlardır.³⁷¹

2.3.7.12. (وَمِنْ آيَاتِهِ الْحُورِ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ)³⁷²

³⁶⁶ Zümer Sûresi 39/16.

³⁶⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 107; Dâni, *et-Teyisîr*, 67, 189; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 364; Dimyâtî, *İthâf*, 483.

³⁶⁸ Mü'min Sûresi 40/15.

³⁶⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 128; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 366; Dimyâtî, *İthâf*, 478.

³⁷⁰ Mü'min Sûresi 40/32.

³⁷¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 567; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 132-133; Dâni, *et-Teyisîr*, 192; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 311-312; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 7: 455.

³⁷² Şûrâ Sûresi 42/32.

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek الْجَوَارِي الشكلinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün imamlar nisbet (ى) yâ harfini ziyâde etmeden الْجَوَارٍ olarak okumuşlardır.³⁷³

2.3.7.13. (يَاعِبَادِ لَا خَوْفٌ عَلَيْكُمُ الْيَوْمَ وَلَا أَنْتُمْ تَخْزَنُونَ)³⁷⁴

Aşere imamlarından Nâfi, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer ve Ruveys âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek يَاعِبَادِي الشكلinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Ebû Bekir Şu'be (ى) yâ harfini ziyâde ederek ve fethalı olarak يَاعِبَادِي olarak okumuştur. Aynı kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları nisbet (ى) yâ harfini ziyâde etmeden يَاعِبَادٍ الشكلinde okumuşlardır.³⁷⁵

2.3.7.14. (فَتَوَلَّ عَنْهُمْ يَوْمَ يَدْعُ الدَّاعِ إِلَىٰ شَيْءٍ نُّكْرٍ)³⁷⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvîlerinden Verş, Ebû Amr ve Ebû Ca'fer vasl halinde, hem vasl hem de vakf hallerinden ise Bezzî ve Ya'kûb nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek يَدْعُ الدَّاعِي الشكلinde okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları mezkûr kelimeyi nisbet (ى) yâ harfini ziyâde etmeden يَدْعُ الدَّاعٍ olarak okumuşlardır.³⁷⁷

2.3.7.15. (أَمْ أَمِنْتُمْ مَّن فِي السَّمَاءِ أَنْ يُرْسِلَ عَلَيْكُمْ حَاصِبًا ۗ فَسَتَعْلَمُونَ كَيْفَ نَذِيرٍ)³⁷⁸

³⁷³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 581; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 169; Dâni, *et-Teyssîr*, 195; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 368.

³⁷⁴ Zuhuf Sûresi 43/68.

³⁷⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 193; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 163; Dimyâtî, *İthâf*, 497.

³⁷⁶ Kamer Sûresi 54/6.

³⁷⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 316; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 370; Dimyâtî, *İthâf*, 524.

³⁷⁸ Mülk Sûresi 67/17.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından imam Nâfî'nin ikinci râvîsi Verş vasl halinde, imam Ya'kûb (205/821) mezkûr kelimeyi hem vasl hem de vakf halinde nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek نَذِيرِي şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ى) yâ harfini ziyâde etmeden نَذِيرِ olarak okumuşlardır.³⁷⁹

2.3.7.16. (وَلَقَدْ كَذَّبَ الَّذِينَ مِن قَبْلِهِمْ فَكَيْفَ كَانَ نَكِيرِ)³⁸⁰

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvîlerinden vasl halinde Verş, hem vasl hem de vakf halinde imam Ya'kûb nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek نَكِيرِي şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ى) yâ harfini ziyâde etmeden نَكِيرِ şeklinde okumuşlardır.³⁸¹

2.3.7.17. (رَبِّ أَعْفُو لِي وَلِوَالِدَيَّْ وَلِمَن دَخَلَ بَيْتِي مُؤْمِنًا وَلِلْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ وَلَا تَزِدِ الظَّالِمِينَ إِلَّا تَبَارًا)³⁸²

Aşere imam ve râvîlerinde Hafs ve Hişam âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ى) yâ harfinin fethası ile بَيْتِي şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün kırâat imamları nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek بَيْتِي olarak okumuşlardır.³⁸³

2.3.7.18. (وَاللَّيْلِ إِذَا يَسْرِ)³⁸⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonuna aşere imamlarından İbn Kesîr ve Ya'kûb nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek يَسْرِي şeklinde okumuşlardır.

³⁷⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 14; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 18: 217; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 389.

³⁸⁰ Mülk Sûresi 67/18.

³⁸¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 14; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 18: 217; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 389.

³⁸² Nûh Sûresi 71/28.

³⁸³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 42; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 391; Dimyâtî, *İthâf*, 558.

³⁸⁴ Fecr Sûresi 89/4.

Mezkûr kelimeyi geri kalan kırâat imamları (ى) yâ harfini ziyâde etmeden يَسْرَ olarak okumuşlardır.³⁸⁵

2.3.7.19. (وَتُمُودَ الَّذِينَ جَابُوا الصَّخْرَ بِالْوَادِ)³⁸⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr ve Ya'kûb nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek بِالْوَادِ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan aşere imamları (ى) yâ harfini ziyâde etmeden بِالْوَادِ olarak okumuşlardır.³⁸⁷

2.3.7.20. (فَأَمَّا الْإِنْسَانُ إِذَا مَا ابْتَلَاهُ رَبُّهُ فَأَكْرَمَهُ وَنَعَّمَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَكْرَمَنِ)³⁸⁸

Aşere imamlarından Ya'kûb ve Bezzî âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek أَكْرَمَنِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamlar mezkûr kelimeyi (ى) yâ harfini ziyâde etmeden أَكْرَمَنِ olarak okumuşlardır.³⁸⁹

2.3.7.21. (وَأَمَّا إِذَا مَا ابْتَلَاهُ فَقَدَرَ عَلَيْهِ رِزْقَهُ فَيَقُولُ رَبِّي أَهَانَنِ)³⁹⁰

Aşere imam ve râvîlerinde Ya'kûb ve Bezzî âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonuna nisbet (ى) yâ harfini ziyâde ederek أَهَانَنِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamlar mezkûr kelimeyi (ى) yâ harfini ziyâde etmeden أَهَانَنِ olarak okumuşlardır.³⁹¹

³⁸⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 127; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 518; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 400.

³⁸⁶ Fecr Sûresi 89/9.

³⁸⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 683; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 127; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 400.

³⁸⁸ Fecr Sûresi 89/15.

³⁸⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 128; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 521; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 400-401; Dimyâtî, *İthâf*, 156.

³⁹⁰ Fecr Sûresi 89/16.

³⁹¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 128; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 400-401; Dimyâtî, *İthâf*, 156.

2.3.8. Harf Ziyâdesi, Hazf, Hareke ve Tenvin Değişikliği

2.3.8.1. ³⁹²(أَنْ تَقُولَ نَفْسٌ يَا حَسْرَتَى عَلَى مَا فَرَطْتُ فِي جَنبِ اللَّهِ وَإِنْ كُنْتُ لَمِنَ السَّاجِرِينَ)

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan munâda dan sonra gelen kelimenin okunuşu hakkında kırâat âlimleri ihtilâfa düşmüşlerdir. Aşere imamlarından Ebû Ca'fer (ت) tâ harfinden sonra med (ل) elif-i ekleyerek birde (ي) yâ harfinin fethası ile يَا حَسْرَتَا şeklinde okumuştur. Aynı kelimeyi aşere imamlarından Ebû Ca'fer 'in birinci râvîsi İbn Verdân (ö. 180/777) (ت) tâ harfinden sonra med (ل) elif-i ekleyerek birde (ي) yâ sükûn-u ile يَا حَسْرَتَا olarak kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imam ve râviler يَا حَسْرَتَى şeklinde okumuşlardır.³⁹³

2.3.8.2. ³⁹⁴(وَقَالَ فِرْعَوْنُ ذَرُونِي أَقْتُلْ مُوسَى وَلْيَدْعُ رَبَّهُ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُبَدِّلَ دِينَكُمْ أَوْ أَنْ يُظْهِرَ)

Aşere imamlarından Nâfî, Ebû Amr, Ebû Ca'fer , İbn Kesîr, İbn Âmir, Ebû Bekir Şu'be, Kisâî ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (و) vâv harfinin evvelinde bulunan (أ) hemzeyi hazf ederek وَ أَنْ şeklinde okumuşlardır. Mevcut kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (و) vâv harfinin evveline (أ) hemzeyi ziyâde ederek وَ أَنْ olarak okumuşlardır.³⁹⁵

2.3.8.3. ³⁹⁶(فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ رِيحًا صَرْصَرًا فِي أَيَّامٍ نَحْسَاتٍ لِنُذِيقَهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا)

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Âmir, Asım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef (ح) hâ harfinin kesresi ile نَحْسَاتٍ şeklinde

³⁹² Zümer Sûresi 39/56.

³⁹³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 117; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 363; Dimyâtî, *İthâf*, 482.

³⁹⁴ Mü'min Sûresi 40/26.

³⁹⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 131; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 365; Dimyâtî, *İthâf*, 487.

³⁹⁶ Fussilet Sûresi 41/16.

okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ح) hâ harfinin sukûnu ile نَحْسَاتٍ olarak okumuşlardır.³⁹⁷

2.3.8.4. (أَمْ يَقُولُونَ أَفْتَرَى عَلَى اللَّهِ كَذِبًا فَإِنْ يَشَاءِ اللَّهُ يَخْتِمْ عَلَى قَلْبِكَ وَيَمْحُ اللَّهُ الْبَاطِلَ)³⁹⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb vakf halinde (ا) ve (و) ziyâde ederek وَيَمْحُوا şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan bütün aşere imamları mevcut kelimeyi iki sakinin cem-i câiz olmadığı için (ا) ve (و) ziyâde etmeksizin وَيَمْحُ olarak okumuşlardır.³⁹⁹

2.3.8.5. (يَتَنَزَّعُونَ فِيهَا كَأَسَا لَا لَعُوٌّ فِيهَا وَلَا تَأْتِيْمُ)⁴⁰⁰

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir, Asım, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (و) vav harfinin tenvini ile لَا لَعُوٌّ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar mezkûr kelimeyi (و) vav harfinin fethası ile لَا لَعُوٌّ şeklinde okumuşlardır.⁴⁰¹

2.3.8.6. (وَتَمُودًا فَمَا أَتَّبَعِي)⁴⁰²

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Asım, Hamza ve Ya'kûb (د) dâl harfinin tenvinsiz olarak وَتَمُودًا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr

³⁹⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 576; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 149; Dâni, *et-Teyisîr*, 193; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 366; Dimyâtî, *İthâf*, 488.

³⁹⁸ Şûrâ Sûresi 42/24.

³⁹⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 168; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 141; Dimyâtî, *İthâf*, 492.

⁴⁰⁰ Tûr Sûresi 52/23.

⁴⁰¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 612; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 299; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 378; Dimyâtî, *İthâf*, 218-219.

⁴⁰² Necm Sûresi 53/51.

kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları (د) dâl harfinin tenvin-i ile وَتَمُودًا olarak okumuşlardır.⁴⁰³

2.3.8.7. (وَالْحَبُّ ذُو الْعَصْفِ وَالرَّيْحَانُ)⁴⁰⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Âmir (ن) nûn harfinin fethası ile وَالرَّيْحَانِ şeklinde, Hamza, Kisâî ve Halef (ن) nûn harfinin kesresi ile وَالرَّيْحَانِ şeklinde, geri kalan bütün aşere imamları (ن) nûn harfinin zammesi ile وَالرَّيْحَانُ olarak okumuşlardır.⁴⁰⁵

2.3.8.8. (فَيَقُولَ رَبِّ لَوْلَا أَخَّرْتَنِي إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ فَأَصَّدَقَ وَأَكُنُّ مِنَ الصَّالِحِينَ)⁴⁰⁶

Aşere imamlarından Ebû Amr âyette geçen ve altı çizili olan kelimeyi (ك) kâf harfinden sonra (و) vâv harfi ziyâde ederek ve (ن) nûn harfinin fethası ile وَأَكُونُ şeklinde kırâat etmiştir. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi وَأَكُنُّ olarak okumuşlardır.⁴⁰⁷

2.3.8.9. (يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا تُوبُوا إِلَى اللَّهِ تَوْبَةً نَّصُوحًا)⁴⁰⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İmam Asım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be (ن) nûn harfinin zammesi ile نُصُوحًا şeklinde

⁴⁰³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 314; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 379; Dimyâtî, *İthâf*, 323.

⁴⁰⁴ Ramân Sûresi 55/12.

⁴⁰⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 619; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 326; Dâni, *et-Teyssîr*, 206; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 380; Dimyâtî, *İthâf*, 526.

⁴⁰⁶ Münâfikûn Sûresi 63/10.

⁴⁰⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 637; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 396; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 388; Dimyâtî, *İthâf*, 543.

⁴⁰⁸ Tahrîm Sûresi 66/8.

kırâat etmiştir. Geri kalan bütün kırâat imamları mezkûr kelimeyi (ن) nûn harfinin fethası ile نُصُوْحًا olarak okumuşlardır.⁴⁰⁹

2.3.8.10. (إِنَّ نَاشِئَةَ اللَّيْلِ هِيَ أَشَدُّ وَطْئًا وَأَقْوَمُ قِيَلًا)⁴¹⁰

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr ve İbn Âmir (و) vâv harfinin kesresi, (ط) dâ harfinin fethası ve (إ) elif ziyâdesi ile وَطْءًا olarak okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları ise mezkûr kelimeyi وَطْئًا şeklinde okumuşlardır.⁴¹¹

2.3.8.11. (وَيُطَافُ عَلَيْهِم بِآنِيَةٍ مِّن فِضَّةٍ وَأَكْوَابٍ كَانَتْ قَوَارِيرًا)⁴¹²

Aşere imamlarından Nâfi, Ebû Bekir Şu‘be, Kisâî ve Ebû Ca‘fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ر) râ harfini tenvinli olarak قَوَارِيرًا şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları (ر) râ harfinin fethası ile قَوَارِيرًا olarak okumuşlardır.⁴¹³

2.3.8.12. (عُذْرًا أَوْ نُذْرًا)⁴¹⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan birinci kelimeyi İmam Ya‘kûb’un ikinci râvîsi Ravh (ذ) zâl harfinin zammesi ile عُذْرًا şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün imamlar (ذ) zâl harfinin sukun-u ile عُذْرًا olarak okumuşlardır. Âyette yer alan ikinci kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr, Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef (ذ) zâl

⁴⁰⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 641; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 5: 8; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 388; Dimyâtî, *İthâf*, 548.

⁴¹⁰ Müzzemmil Sûresi 73/6.

⁴¹¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 50; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesün*, 6: 404; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 393.

⁴¹² İnsân Sûresi 76/15-16.

⁴¹³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 72; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 395; Dimyâtî, *İthâf*, 565-566.

⁴¹⁴ Murselât Sûresi 77/6.

harfinin sukun-u ile نُذْرًا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan kırâat imamları (ذ) zâl harfinin zammesi ile نُذْرًا olarak okumuşlardır.⁴¹⁵

2.3.8.13. (إِذْ نَادَاهُ رَبُّهُ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى)⁴¹⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Âmir, Hamza, Asım, Kisâi ve Halef tenvinli olarak طُوًى şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi tenvinsiz olarak طُوًى olarak okumuşlardır.⁴¹⁷

2.3.8.14. (وَإِذَا أَنْقَلَبُوا إِلَىٰ أَهْلِهِمْ أَنْقَلَبُوا فَكَيْهِنَ)⁴¹⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvîlerinden Hafs ve Ebû Ca'fer (ف) fâ harfinden sonra (ل) elif ziyâde etmeksizin فَكَيْهِنَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar mezkûr kelimeyi (ف) fâ harfinden sonra (ل) elif ziyâde ederek فَكَيْهِنَ olarak okumuşlardır.⁴¹⁹

2.4. GRAMATİK (NAHİV) AÇISINDAN KIRÂAT FARKLILIKLARI

2.4.1. Kelimeye İlişkin Farklı İ'râb Değerlendirmeleri

2.4.1.1. (صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ)⁴²⁰

⁴¹⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 78; Semîn el-Halebî, *ed-Dürri'l-Mesûn*, 6: 454; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 396; Dimyâtî, *İthâf*, 567.

⁴¹⁶ Nâziât Sûresi 79/16.

⁴¹⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 89-90; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 319; Dimyâtî, *İthâf*, 570.

⁴¹⁸ Mutaffifîn Sûresi 83/31.

⁴¹⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 109; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 354-355; Dimyâtî, *İthâf*, 576.

⁴²⁰ Fâtiha Sûresi 1/7.

Bu âyeti kerimedeki غَيْرَ kelimesini aşere kırâat imamlarının tamamı bedel ve sıfat olarak cer غَيْرَ şeklinde okurken, hal olarak nasb غَيْرَ şeklinde okunacağı şeklinde bir görüş de vardır.⁴²¹

2.4.1.2. (فَلَهُمْ أَجْرُهُمْ عِنْدَ رَبِّهِمْ وَلَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ)⁴²²

Âyet-i Kerîme’de de altı çizili olan bu kelimeyi وَلَا خَوْفٌ Hasan-ı Basrî ve aşere imamlarından İmam Ya’kûb (205/821) وَلَا خَوْفٌ şeklinde nasb olarak okurken, diğer imamların tamamı وَلَا خَوْفٌ olarak zammeli okurlar.⁴²³

2.4.1.3. (مَسَّتْهُمُ الْبَأْسَاءُ وَالضَّرَاءُ وَرَزِلْوْا حَتَّى يَقُولَ الرَّسُولُ وَالَّذِينَ آمَنُوا مَعَهُ مَتَى نَصُرُ اللَّهُ)⁴²⁴

Bu âyette altı çizilmiş olan kelimeyi kırâat imamlarının tamamı nasb olarak حَتَّى يَقُولَ bu şekilde okurken, sadece İmam Nâfi ref olarak حَتَّى يَقُولَ bu şekilde okumaktadır.⁴²⁵

2.4.1.4. (وَيَسْأَلُونَكَ مَاذَا يُنْفِقُونَ قُلِ الْغَفْوُ كَذَلِكَ يُبَيِّنُ اللَّهُ لَكُمْ آيَاتِهِ لَعَلَّكُمْ تَتَفَكَّرُونَ)⁴²⁶

Âyette altı çizili olan kelimeyi Basra ehlinin imamı olan Ebû Amr ref olarak قُلِ الْغَفْوُ şeklinde okurken geri kalan bütün kırâat imamları nasb olarak قُلِ الْغَفْوُ şeklinde okurlar.⁴²⁷

2.4.1.5. (وَالَّذِينَ يُتَوَفَّوْنَ مِنْكُمْ وَيَذُرُونَ أَزْوَاجًا وَصِيَّةً لَأَزْوَاجِهِمْ مَتَاعًا إِلَى الْحَوْلِ غَيْرَ إِخْرَاجٍ)⁴²⁸

⁴²¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 112; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 1: 119.

⁴²² Bakara Sûresi 2/62.

⁴²³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 147; İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kırâat*, 100.

⁴²⁴ Bakara Sûresi 2/214.

⁴²⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 181-182; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 216; Dâni, *et-Teyisîr*, 80; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 227.

⁴²⁶ Bakara Sûresi 2/219.

⁴²⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 182; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 220; Dâni, *et-Teyisîr*, 80; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 227.

⁴²⁸ Bakara Sûresi 2/240.

Âyet-i Kerim'e de altı çizili olan kelimeyi Ebû Amr, İbn Âmir, Hamza ve İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs (180/796) وَصِيَّةٌ şeklinde nasb olarak okurken, geri kalan imamlar ve İmam Âsım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be (193/808) وَصِيَّةٌ şeklinde zammeli okurlar.⁴²⁹

2.4.1.6. (مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ أَضْعَافًا كَثِيرَةً)⁴³⁰

Âyette altı çizili olan kelimeyi ikinci “ف” fâ harfinin fethası ile فَيُضَاعِفُهُ şeklinde Âsım, İbn Âmir ve Ya'kûb okurken, aynı kelimeyi “ف” fâ harfinin zammesi ile فَيُضَاعِفُهُ şeklinde diğer imamlar okumuşlardır.

Yine aynı âyette yer alan ve altı çizili olan kelimedeki yer alan “ع” harfini şeddesi ve “ف” fâ harfinin fethası ile İbn Âmir فَيُضَاعِفُهُ şekilde okurken, mezkûr kelimeyi “ع” harfini şeddesi ve “ف” fâ harfinin zammesi ile فَيُضَاعِفُهُ şeklinde İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer okumuşlardır.⁴³¹

2.4.1.7. (وَأَقْوَمُ لِلشَّهَادَةِ وَأَدْنَىٰ أَلَّا تَرْتَابُوا إِلَّا أَنْ تَكُونَ تِجَارَةً حَاضِرَةً تُدِيرُونَهَا بَيْنَكُمْ)⁴³²

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından sadece Âsım تِجَارَةً şeklinde nasb olarak okurken, diğer kırâat imamları ise ref olarak تِجَارَةٌ şeklinde okumuşlardır.⁴³³

2.4.1.8. (ثُمَّ لَمْ تَكُنْ فِتْنَتُهُمْ إِلَّا أَنْ قَالُوا وَاللَّهِ رَبَّنَا مَا كُنَّا مُشْرِكِينَ)⁴³⁴

⁴²⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 184; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 243; Dâni, *et-Teyisîr*, 81; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 228.

⁴³⁰ Bakara Sûresi 2/245.

⁴³¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 184-185; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 245; Dâni, *et-Teyisîr*, 81; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 228.

⁴³² Bakara Sûresi 2/282.

⁴³³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 194; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 269; Dâni, *et-Teyisîr*, 85; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 237.

⁴³⁴ En'âm Sûresi 6/23.

Aşere imamları âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin okunuşu noktasında ihtilaf etmişlerdir. İbn Kesîr, İbn Âmir ve Hafs altıçizili kelimeyi (كان) nâkıs fiilinin ismi olarak değerlendirmiş ve ref olarak bu şekilde فَتَنْتُهُمْ okumuşlardır. Diğer imamların tamamı ise aynı kelimeyi (كان) nâkıs fiilinin haberi olarak değerlendirmiş ve nasb olarak okumuşlardır.

Aynı âyette yer alan ve altı çizili olan ikinci kelimeyi Hamza, Kisâi ve Halef nasb olarak رَبَّنَا şeklinde okumuşlardır. Diğer imamlar ise aynı kelimeyi (والله) kelimesinin sıfatı olarak değerlendirmiş ve cer olarak رَبَّنَا şeklinde okumuşlardır.⁴³⁵

2.4.1.9. (لَقَدْ تَقَطَّعَ بَيْنَكُمْ وَصَلَ عَنْكُمْ مَا كُنْتُمْ تَزْعُمُونَ)⁴³⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Ebû Ca'fer, Kisâi ve Hafs (ن) harfini fethası ile بَيْنَكُمْ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamlar ise (ن) harfini zammesi ile بَيْنَكُمْ şeklinde okumuşlardır.⁴³⁷

2.4.1.10. (فَالِقُ الْإِصْبَاحِ وَجَعَلَ اللَّيْلَ سَكَنًا وَالشَّمْسَ وَالْقَمَرَ حُسْبَانًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ)⁴³⁸

Aşere imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf ettiler. Kûfe imamları Âsım, Hamza, Kisâi ve Halef birinci kelimeyi وَجَعَلَ اللَّيْلَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan imamlar ise وَجَاعِلُ اللَّيْلِ şeklinde okumuşlardır.⁴³⁹

2.4.1.11. (وَإِذْ قَالَتْ أُمَّةٌ مِّنْهُمْ لِمَ تَعِظُونَ قَوْمًا اللَّهُ مُهْلِكُهُمْ أَوْ مُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا شَدِيدًا قَالُوا مَعذِرَةٌ)⁴⁴⁰

⁴³⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 62; Dâni, *Kıraâti 's-Seb'*, 255; Dâni, *et-Teysîr*, 102; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhîd*, 4: 95; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 257.

⁴³⁶ En'âm Sûresi 6/94.

⁴³⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 263; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 86; Dâni, *et-Teysîr*, 105; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 260.

⁴³⁸ En'âm Sûresi 6/96.

⁴³⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 86; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 260.

⁴⁴⁰ A'râf Sûresi 7/164.

Kırâat imamlarından sadece İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs altı çizili olan kelimeyi (ة) harfinin tenvinli fethası ile مَعْدِرَةٌ şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları aynı kelimeyi (ة) harfinin zammesi ile مَعْدِرَةٌ olarak okumuşlardır.⁴⁴¹

2.4.1.12. ⁴⁴²(قَالَتْ يَا وَيْلَتَىٰ أَأَلِدُ وَأَنَا عَجُوزٌ وَهَذَا بَعْلٌ شَيْخًا إِنَّ هَذَا لَشَيْءٌ عَجِيبٌ)

Bu âyet-i kerim'e de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı i'rab açısından hâl olarak değerlendirmiş ve شَيْخًا şeklinde okumuşlardır.⁴⁴³

2.4.1.13. ⁴⁴⁴إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا وَيَصُدُّونَ عَن سَبِيلِ اللَّهِ وَالْمَسْجِدِ الْحَرَامِ الَّذِي جَعَلْنَاهُ لِلنَّاسِ سَوَاءً (أَلْعَاكِفُ)

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından sadece Hafs (ة) hemzenin fethası ile سَوَاءً şeklinde okumuştur. Geri kalan aşere imamları ise (ة) hemzenin zammesi ile سَوَاءً olarak okumuşlardır.⁴⁴⁵

2.4.1.14. ⁴⁴⁶وَلَا يُبْدِينَ زِينَتَهُنَّ إِلَّا لِبُعُولَتِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ آبَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ أَبْنَائِهِنَّ أَوْ بُعُولَتِهِنَّ أَوْ إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي إِخْوَانِهِنَّ أَوْ بَنِي أَخْوَانِهِنَّ أَوْ نِسَائِهِنَّ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُنَّ أَوْ التَّالِعِينَ غَيْرِ أُولِي الْإِرْبَةِ مِنَ الرِّجَالِ أَوِ الطِّفْلِ الَّذِينَ لَمْ يَظْهَرُوا عَلَىٰ عَوْرَاتِ النِّسَاءِ

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Ca'fer , İbn Âmir ve Ebû Bekir (التَّالِعِينَ) kelimesinin sıfatı olarak değerlendirmişler غَيْرِ

⁴⁴¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 296; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 149; Dâni, *et-Teyssîr*, 114; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 272.

⁴⁴² Hûd Sûresi 11/72.

⁴⁴³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 299; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 5: 244.

⁴⁴⁴ Hac Sûresi 22/25.

⁴⁴⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 435; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 176; Dâni, *et-Teyssîr*, 157; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 362; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 326.

⁴⁴⁶ Nûr Sûresi 24/31.

şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamlar ise aynı kelimeyi hal olarak değerlendirmişler ve غَيْرَ olarak okumuşlardır.⁴⁴⁷

2.4.1.15. (تَبَارَكَ الَّذِي إِنْ شَاءَ جَعَلَ لَكَ خَيْرًا مِنْ ذَلِكَ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ وَيَجْعَلُ لَكَ فُصُورًا)⁴⁴⁸

Aşere imamlarından İbn Kesîr, İbn Âmir ve Ebû Bekir âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi istînaf (başlangıç) cümlesi olarak değerlendirmiş ve وَيَجْعَلُ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları şart cümlesinin cevabı olarak değerlendirmiş ve وَيَجْعَلُ olarak okumuşlardır.⁴⁴⁹

2.4.1.16. (وَيَضِيقُ صَدْرِي وَلَا يَنْظِلُّ لِسَانِي فَأُرْسِلُ إِلَىٰ هَرُونَ)⁴⁵⁰

Âyet-i Kerime de altı çizili olan kelimeleri aşere imamlarından imam Ya'kûb bir önceki âyette yer alan (أَنْ يُكَذِّبُونَ) kelimesi üzerine atıf yaparak وَيَضِيقُ ve وَلَا يَنْظِلُّ şeklinde kıraat etmiştir. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları istînaf (başlangıç) cümlesi olarak değerlendirmiş ve وَيَضِيقُ ve وَلَا يَنْظِلُّ olarak okumuşlardır.⁴⁵¹

2.4.1.17. (كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ)⁴⁵²

Aşere imamlarından İbn Kesîr, İbn Âmir, Nâfi ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi gayri munsarif (cer ve tenvin alamayan) olarak değerlendirmişler ve أَصْحَابُ لَيْكَةِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamları ise

⁴⁴⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 455; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 231-232; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 449; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 332; Dimyâtî, *İthâf*, 410.

⁴⁴⁸ Furkân Sûresi 25/10.

⁴⁴⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 462; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 254; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 333; İbnü'l-Cezerî, *Tahbîr*, 163; Dimyâtî, *İthâf*, 415.

⁴⁵⁰ Şuarâ Sûresi 26/13.

⁴⁵¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 271; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 7; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 335; Dimyâtî, *İthâf*, 420.

⁴⁵² Şuarâ Sûresi 26/176.

mevcut kelimeyi munsarif⁴⁵³ olarak değerlendirmiş ve أَصْحَابُ لَيْكَةِ olarak okumuşlardır.⁴⁵⁴

2.4.1.18. (وَأَخِي هَارُونُ هُوَ أَفْصَحُ مِنِّي لِسَانًا فَأَرْسَلَهُ مَعِيَ رِدْءًا يُصَدِّقُنِي ۗ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يُكَذِّبُونِ)⁴⁵⁵

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza ve Âsım istinâf (başlangıç) cümlesi olarak kabul etmiş ve يُصَدِّقُنِي şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları emrin cevabı olarak değerlendirmişler ve يُصَدِّقُنِي olarak okumuşlardır.⁴⁵⁶

2.4.1.19. (ثُمَّ كَانَ عَاقِبَةَ الَّذِينَ أَسْأَأُوا السُّوْءَىٰ ۖ أَن كَذَّبُوا بِآيَاتِ اللَّهِ وَكَانُوا بِهَا يَسْتَهْزِءُونَ)⁴⁵⁷

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebu Cafer ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (كان) nâkıs fiilin ismi olarak değerlendirmişler ve ref olarak عَاقِبَةَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (كان) nâkıs fiilin haberi olarak değerlendirmişler ve nasb olarak عَاقِبَةَ şeklinde okumuşlardır.⁴⁵⁸

2.4.1.20. (هُدًى وَرَحْمَةً لِّلْمُحْسِنِينَ)⁴⁵⁹

⁴⁵³ Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. İshâk Zeccâcî, *el-Îzâh fî 'ileli'n-nahv*, thk. Muhammed es-Seyyîd Osmân (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-'İlmiyye, 1390), 84-85.

⁴⁵⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 473; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 285; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 336; Dimyâtî, *İthâf*, 423.

⁴⁵⁵ Kasas Sûresi 28/34.

⁴⁵⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 494; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 325; Dâni, *et-Teyisîr*, 171; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 341; Dimyâtî, *İthâf*, 436.

⁴⁵⁷ Rûm Sûresi 30/10.

⁴⁵⁸ Dâni, *et-Teyisîr*, 173; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 344; Dimyâtî, *İthâf*, 443.

⁴⁵⁹ Lokmân Sûresi 31/3.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza ref ile وَرَحْمَةً şeklinde kırâat etmiştir. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları hal⁴⁶⁰ olarak değerlendirmiş ve وَرَحْمَةً olarak okumuşlardır.⁴⁶¹

2.4.1.21. ⁴⁶²(وَمِنَ النَّاسِ مَن يَشْتَرِي لَهْوَ الْحَدِيثِ لِيُضِلَّ عَن سَبِيلِ اللَّهِ بِغَيْرِ عِلْمٍ وَيَتَّخِذَهَا هُزُوًا)

Aşere imamları ve râvilerinden Hafs, Hamza, Kisâî ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi, kendisinden önce geçen (لِيُضِلَّ) kelimesi üzerine atfetmiş ve nasb olarak وَيَتَّخِذَهَا şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamların tamamı aynı kelimeyi istînaf (başlangıç) cümlesi olarak değerlendirmiş ve merfû olarak وَيَتَّخِذَهَا okumuşlardır.⁴⁶³

2.4.1.22. ⁴⁶⁴(وَلَوْ أَنَّمَا فِي الْأَرْضِ مِن شَجَرَةٍ أَقْلَامٌ وَالْبَحْرُ يَمُدُّهُ مِن بَعْدِهِ سَبْعَةُ أَبْحُرٍ مَا نَفِدَتْ كَلِمَاتُ اللَّهِ)

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr ve Ya'kûb, âyet'in başında bulunan (أَنَّ) nin ismi üzerine atfederek وَالْبَحْرُ şeklinde nasb olarak okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları ibtidâ olarak değerlendirmiş ve وَالْبَحْرُ olarak okumuşlardır.⁴⁶⁵

2.4.1.23. ⁴⁶⁶(يَأْتِيهَا النَّاسُ أَدْكُرُوا نِعْمَتَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ هَلْ مِنْ خَالِقٍ غَيْرِ اللَّهِ يَرِزُقُكُمْ مِّنَ السَّمَاءِ وَالْأَرْضِ)

Aşere imamlarından Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi kendisinden önceki (خَالِقٍ) kelimesinin sıfatı olarak değerlendirmişler

⁴⁶⁰ Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl el-Murâdî el-Mısırî Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *Î'râbu'l-Kur'ân* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421), 2: 599.

⁴⁶¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 512; İbn Ebi Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 372; Dâni, *et-Teyisîr*, 176; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 183; Dimyâtî, *İthâf*, 447.

⁴⁶² Lokmân Sûresi 31/6.

⁴⁶³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 512; İbn Ebi Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 373; Dâni, *et-Teyisîr*, 176; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 346; Dimyâtî, *İthâf*, 447.

⁴⁶⁴ Lokmân Sûresi 31/27.

⁴⁶⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 513; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîd*, 7: 191; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 347; Dimyâtî, *İthâf*, 448.

⁴⁶⁶ Fâtır Sûresi 35/3.

ve kesreli olarak عَيْرٌ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları aynı kelimeyi mahallen sıfat olarak değerlendirmiş ve zammeli olarak عَيْرٌ şeklinde okumuşlardır.⁴⁶⁷

2.4.1.24. (إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ خَامِدُونَ)⁴⁶⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Ca'fer (كان) fiilini tam fiil olarak değerlendirmiş ve ref olarak وَاحِدَةً وَصَيْحَةً olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları (كان) fiilini nâkıs fiil olarak değerlendirmiş ve mevcut kelimeleri onun haberi olarak nasb şeklinde وَاحِدَةً وَصَيْحَةً okumuşlardır.⁴⁶⁹

2.4.1.25. (وَالْقَمَرَ قَدَرْنَا مَنَازِلَ حَتَّىٰ عَادَ كَالْعُرْجُونِ الْقَدِيمِ)⁴⁷⁰

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Nâfi, Ebû Amr ve Ravh başlangıç cümlesi olarak değerlendirmiş ve (ر) râ harfini zammeli olarak وَالْقَمَرَ şeklinde okumuşlardır. Mevcut kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları mehzuf bir fiilin meful'u olarak değerlendirmişler ve (ر) râ harfini nasb olarak وَالْقَمَرَ şeklinde okumuşlardır.⁴⁷¹

2.4.1.26. (إِنْ كَانَتْ إِلَّا صَيْحَةً وَاحِدَةً فَإِذَا هُمْ جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ)⁴⁷²

Aşere imamlarından Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (كان) kâne fiilini tam fiil olarak değerlendirmiş ve ref olarak وَاحِدَةً وَصَيْحَةً olarak okumuştur.

⁴⁶⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 24; Dâni, *et-Teyssîr*, 182; Semîn el-Halebî, *ed-Dürri 'l-Mesûn*, 5: 458-459; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 351; Dimyâtî, *İthâf*, 462.

⁴⁶⁸ Yâsîn Sûresi 36/29.

⁴⁶⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 43; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 353; Dimyâtî, *İthâf*, 466.

⁴⁷⁰ Yâsîn Sûresi 36/39.

⁴⁷¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 540; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 45; Dâni, *et-Teyssîr*, 184; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhîd*, 7: 336; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 353.

⁴⁷² Yâsîn Sûresi 36/53.

Geri kalan bütün kırâat imamları mezkûr kelimeyi (كان) kâne filini nâkıs olarak değerlendirmiş ve mevcut kelimeleri onun haberi olarak nasb şeklinde صِيحَةً وَاحِدَةً okumuşlardır.⁴⁷³

2.4.1.27. (اللَّهُ رَبُّكُمْ وَرَبُّ آبَائِكُمُ الْأُولِينَ)⁴⁷⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan üç kelimeyi aşere imam ve râvilerinden Hamza, Hafs, Kisâî, Ya'kûb ve Halef, اللَّهُ kelimesini bir önceki âyette geçen (أَحْسَنَ) kelimesinden bedel alarak, رَبُّكُمْ kelimesinin اللَّهُ kelimesinden sıfat olarak ve son olarak وَرَبُّ kelimesini رَبُّكُمْ kelimesine atıf yaparak nasb olarak okumuşlardır.

Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları اللَّهُ kelimesini mübtedâ olarak değerlendirmişler رَبُّكُمْ kelimesini onun haberi olarak saymışlar ve وَرَبُّ kelimesini önceki kelimeye atıf yaparak ref olarak okumuşlardır.⁴⁷⁵

2.4.1.28. (ذَلِكَ عِيسَى ابْنُ مَرْيَمَ قَوْلَ الْحَقِّ الَّذِي فِيهِ يَمْتَرُونَ)⁴⁷⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan (قَوْلَ) kelimesini aşere imamlarından Nâfi, Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef (ج) lâm harfinin zammesi ile mahzûf (هو) mübtedâsını haberi olarak قَوْلَ الْحَقِّ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere

⁴⁷³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 48; Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed Zemahşerî, *el-Keşşâf an Hakâiki Gavamizi't-Tenzil* (Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l Arabiyye, 1407), 3: 326; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 353; Dimyâtî, *İthâf*, 466.

⁴⁷⁴ Sâffât Süresi 37/126.

⁴⁷⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 549; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 69; Dâni, *et-Teysîr*, 187; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 360; Dimyâtî, *İthâf*, 474-475.

⁴⁷⁶ Meryem Süresi 19/34.

imamları ise anyı kelimeyi gizli (أَقُولُ) fiilinin meful'u olarak değerlendirmişler ve (ل) lâm harfinin fethası ile قَوْلَ الْحَقِّ olarak okumuşlardır.⁴⁷⁷

2.4.1.29. (وَمَا كَانَ لِنَبِيٍّ أَنْ يَكْلِمَهُ اللَّهُ إِلَّا وَحِيًّا أَوْ مِنْ وَرَائِي حِجَابٍ أَوْ يُرْسِلَ رَسُولًا فَيُوحِيَ بِإِذْنِ) ⁴⁷⁸

Aşere imam ve râvilerinden Nâfi ve İbn Zekvân âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi mahzuf (هو) mübtedâsının haberi olarak değerlendirmişler ve يُرْسِلُ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (وَحِيًّا) kelimesi üzerine atfetmişler ve يُرْسِلُ olarak okumuşlardır.⁴⁷⁹

2.4.1.30. (وَقِيلَهُ يَارَبِّ إِنَّ هَؤُلَاءِ قَوْمٌ لَا يُؤْمِنُونَ) ⁴⁸⁰

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Asım ve Hamza 85. âyette bulunan عَلَى السَّاعَةِ kelimesinin üzerine atfetmek sûreti ile (ل) ve (و) harflerinin kesresi ile وَقِيلَهُ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları 85. Âyette bulunan عَلَى السَّاعَةِ kelimesinin mahalli üzerine atfetmek sûreti ile (ل) harfinin fethası ve (و) he harfinin zammesi ile وَقِيلَهُ şeklinde okumuşlardır.⁴⁸¹

2.4.1.31. (وَفِي خَلْقِكُمْ وَمَا يَبُتُّ مِنْ دَابَّةٍ آيَاتٌ لِقَوْمٍ يُوقِنُونَ) ⁴⁸²

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza, Kisâi ve Ya'kûb önceki âyette yer alan (إِنَّ) nin ismi üzerine atfetmişler ve آيَاتٍ şeklinde

⁴⁷⁷ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 409; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 95; Dâni, *et-Teyisîr*, 149; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 505; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 318.

⁴⁷⁸ Şûrâ Sûresi 42/51.

⁴⁷⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 582; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 174; Dâni, *et-Teyisîr*, 195; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 368; Dimyâtî, *İthâf*, 493.

⁴⁸⁰ Zuhuf Sûresi 43/88.

⁴⁸¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 589; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 197; Dâni, *et-Teyisîr*, 197; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 370; Dimyâtî, *İthâf*, 498.

⁴⁸² Câsiye Sûresi 45/4.

okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mevcut kelimeyi istisna olarak değerlendirmişler ve آیاتٌ olarak okumuşlardır.⁴⁸³

2.4.1.32. (أَمْ حَسِبَ الَّذِينَ اجْتَرَحُوا السَّيِّئَاتِ أَنْ نَجْعَلَهُمْ كَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ سَوَاءً مَحْيَاهُمْ)⁴⁸⁴

Aşere imamlarından Hamza, Hafs, Kisâi ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (كان) kâne nâkıs fiilinin haberi olarak değerlendirmişler ve (ء) hemzeyi mansub olarak سَوَاءً şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar mezkûr kelimeyi mübtedâ olarak değerlendirmişler ve سَوَاءً olarak okumuşlardır.⁴⁸⁵

2.4.1.33. (وَتَرَى كُلَّ أُمَّةٍ جَائِيَةً كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى إِلَى كِتَابِهَا الْيَوْمَ تُحْزَرُونَ مَا كُنْتُمْ تَعْمَلُونَ)⁴⁸⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından sadece İmam Ya'kûb (205/821) âyetin başında bulunan (كُلُّ أُمَّةٍ) kelimesi üzerine atfetmiş ve ikinci (ل) lâm harfini mansub olarak كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi mübtedâ olarak değerlendirmişler ve (ل) lâm harfini zammesi ile كُلُّ أُمَّةٍ تُدْعَى şeklinde okumuşlardır.⁴⁸⁷

2.4.1.34. (وَإِذَا قِيلَ إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا قُلْتُمْ مَا نَدْرِي مَا السَّاعَةُ)⁴⁸⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İmam Hamza âyetin başında bulunan (وَعْدَ اللَّهِ) kelimesi üzerine atfetmiş ve وَالسَّاعَةُ لَا رَيْبَ فِيهَا olarak

⁴⁸³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 594; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 209; Dâni, *et-Teyssîr*, 197; Dimyâtî, *İthâf*, 501.

⁴⁸⁴ Câsiye Sûresi 45/21.

⁴⁸⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 595; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 213; Dâni, *et-Teyssîr*, 198; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 372; Dimyâtî, *İthâf*, 502.

⁴⁸⁶ Câsiye Sûresi 45/28.

⁴⁸⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 216; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 50; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 372; Dimyâtî, *İthâf*, 502.

⁴⁸⁸ Câsiye Sûresi 45/32.

kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları mübtedâ olarak değerlendirmişler ve وَالسَّاعَةَ لَا رَيْبَ فِيهَا şeklinde merfû olarak okumuşlardır.⁴⁸⁹

2.4.1.35. ⁴⁹⁰(تُدْمِرُ كُلَّ شَيْءٍ بِأَمْرِ رَبِّهَا فَأَصْبَحُوا لَا يُرَىٰ إِلَّا مَسَاكِينُهُمْ كَذَلِكَ نَجْزِي الْقَوْمَ الْمُجْرِمِينَ)

Aşere imamlarından Asım, Hamza, Ya'kûb ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin başında bulunan (يُرَى) fiilini meçhul olarak okumuşlar ve (مَسَاكِينُهُمْ) kelimesini mezkûr fiilin naibi fail olarak merfû okumuşlardır. Geri kalan bütün kırâat imamları aynı kelimedede bulunan fiili malum olarak (تَرَى) şeklinde okumuşlar ve (مَسَاكِينُهُمْ) kelimesini mezkûr fiilin mefulu olarak okumuşlardır.⁴⁹¹

2.4.1.36. ⁴⁹²(يُرْسَلُ عَلَيْكُمَا شُوَاظٌ مِّن نَّارٍ وَنُحَاسٌ فَلَا تَنْتَصِرَانِ)

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ravh âyet'in başından bulunan (مِنْ نَّارٍ) kelimesi üzerine atıf yaparak نُحَاسٍ olarak okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar mübtedâ olarak değerlendirmişler ve نُحَاسٌ şeklinde merfû olarak okumuşlardır.⁴⁹³

2.4.1.37. ⁴⁹⁴(مَنْ ذَا الَّذِي يُقْرِضُ اللَّهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ وَلَهُ أَجْرٌ كَرِيمٌ)

Âyet-i Kerime de yer alan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Ebû Amr, Hamza, Kisâi ve Halef (ف) fâ harfinin zammesi ile istînâf (başlangıç) cümlesi olarak

⁴⁸⁹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 595; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 219; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 50; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 132; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 372; Dimyâtî, *İthâf*, 502.

⁴⁹⁰ Ahkâf Sûresi 46/25.

⁴⁹¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 229; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 373; Dimyâtî, *İthâf*, 505.

⁴⁹² Rahmân Sûresi 55/35.

⁴⁹³ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 621; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 331; Dâni, *et-Teyâr*, 206; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 243; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 381; Dimyâtî, *İthâf*, 527.

⁴⁹⁴ Hâdid Sûresi 57/11.

فَيْضَاعِفُهُ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer (ع) harfinin şeddesi ve (ف) fâ harfinin zammesi ile فَيْضَاعِفُهُ olarak okumuşlardır. İmam Asım ise aynı kelimeyi (ف) fâ harfinin fethası ile istifhâm'ın cevabı olarak فَيْضَاعِفُهُ şeklinde kırâat etmiştir.⁴⁹⁵

2.4.1.38. (إِنَّ رَبَّكَ يَعْلَمُ أَنَّكَ تَقُومُ أَدْنَىٰ مِن ثُلُثِي اللَّيْلِ وَنِصْفَهُ وَثُلُثَهُ وَطَآئِفَةٌ مِّنَ الَّذِينَ مَعَكَ)⁴⁹⁶

Aşere imamlarından İbn Kesîr, Halef, Kisâî, Hamza ve Asım âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi, âyette bulunan ve mansub olan أَدْنَىٰ kelimesinin üzerine atfetmişler ve (ث) sâ harfinin fethası ile وَثُلُثَهُ olarak okumuşlardır. Geri kalan imamlar mezkûr kelimeyi âyette geçen مِّن ثُلُثِي kelimesinin üzerine atfetmişler ve (ث) sâ harfinin kesresi ile وَثُلُثُهُ şeklinde okumuşlardır.⁴⁹⁷

2.4.1.39. (عَالِيَهُمْ ثِيَابٌ سُنْدُسٌ خُضْرٌ وَإِسْتَبْرَقٌ وَحُلُّوْاْ أَسَاوِرَ مِّن فِضَّةٍ وَسَقَاهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا)⁴⁹⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Hamza ve Ebû Ca'fer (ى) yâ harfinin sükûn-u ile mukaddem haber olarak عَالِيَهُمْ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün kırâat imamları aynı kelimeyi meful olarak değerlendirmiş ve (ى) yâ harfini fethası ile عَالِيَهُمْ olarak okumuşlardır.⁴⁹⁹

2.4.1.40. (رَبِّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَمَا بَيْنَهُمَا الرَّحْمَنِ لَا يَمْلِكُونَ مِنْهُ خِطَابًا)⁵⁰⁰

⁴⁹⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 184-185; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 350; Dâni, *et-Tefsîr*, 81; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 384; Dimyâtî, *İthâf*, 532-533.

⁴⁹⁶ Müzzemmil Sûresi 73/20.

⁴⁹⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 52; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesün*, 6: 409; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 393; Dimyâtî, *İthâf*, 561.

⁴⁹⁸ İnsân Sûresi 76/21.

⁴⁹⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 74; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesün*, 6: 447; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 396; Dimyâtî, *İthâf*, 566.

⁵⁰⁰ Nebe' Sûresi 78/37.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi (ö. 169/785), İbn Kesîr, Ebû Amr ve Ebû Ca'fer (ب) bâ harfinin zammesi ile mahzûf هو mübtedânın haberi olarak رَبُّ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün kırâat imamları mezkûr kelimeyi önceki âyette yer alan مِنْ رَبِّكَ kelimesinden bedel olarak رَبِّ olarak okumuşlardır.⁵⁰¹

2.4.1.41. (أَوْ يَذَّكَّرُ فَتَنْفَعُهُ الذِّكْرَى) ⁵⁰²

Aşere imamlarından sadece İmam Asım âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi bir önceki âyette yer alan لَعَلَّ nin cevabı olarak değerlendirmiş ve (ع) harfinin fethası ile فَتَنْفَعُهُ şeklinde kırâat etmiştir. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları âyet-i kerimenin başında yer alan يَذَّكَّرُ fiili üzerine atıf yapmışlar ve (ع) harfinin zammesi ile فَتَنْفَعُهُ şeklinde okumuşlardır.⁵⁰³

2.4.1.42. (ذُو الْعَرْشِ الْمَجِيدِ) ⁵⁰⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Hamza, Kisâi ve Halef âyette yer alan (الْعَرْشِ) kelimesinin sıfatı olarak değerlendirmişler ve الْمَجِيدِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar haberdan sonra haber olarak değerlendirmişler ve الْمَجِيدِ olarak okumuşlardır.⁵⁰⁵

2.4.1.43. (فِي لَوْحٍ مَّحْفُوظٍ) ⁵⁰⁶

⁵⁰¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 86; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 397; Dimyâtî, *İthâf*, 569.

⁵⁰² Abese Sûresi 80/4.

⁵⁰³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 95; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 478; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 398; Dimyâtî, *İthâf*, 572.

⁵⁰⁴ Burûc Sûresi 85/15.

⁵⁰⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 116; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 399; Dimyâtî, *İthâf*, 578.

⁵⁰⁶ Burûc Sûresi 85/22.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından sadece İmam Nâfi bir önceki âyette geçen (قُرْآنٌ) kelimesinin sıfatı olarak değerlendirmiş ve مُحْمُوطٌ olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (لَوْح) kelimesinin sıfatı olarak مُحْمُوطٌ şeklinde okumuşlardır.⁵⁰⁷

2.4.1.44. (فَأُكْرِمُوا) ⁵⁰⁸

Aşere imamlarından İbn Kesîr, Ebû Amr ve Kisâî âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi fiili mâzi olarak değerlendirmişler ve فَكَّ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları (رَقَبَةٍ) kelimesinin muzaâf olarak değerlendirmişler ve فَكٌّ olarak okumuşlardır.⁵⁰⁹

2.4.2. Hemze ile alakalı Kırâat Farklılığı

2.4.2.1. (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَوَاءٌ عَلَيْهِمْ أُنذِرْتَهُمْ أَمْ لَمْ تُنذِرْهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ) ⁵¹⁰

Bu âyeti kerimedeki أُنذِرْتَهُمْ kelimesini İbn Kesîr, Nâfi (ö. 169/785) ve Ebû Amr فَكَّ şeklinde okurken,⁵¹¹ Kisâî ise أُنذِرْتَهُمْ şeklinde okumaktadır.⁵¹²

2.4.2.2. (إِنَّ الَّذِينَ آمَنُوا وَالَّذِينَ هَادُوا وَالصَّالِحِينَ وَالصَّالِحِينَ مَنْ آمَنَ بِاللَّهِ) ⁵¹³

⁵⁰⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 5: 116; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 399; Dimyâtî, *İthâf*, 578.

⁵⁰⁸ Beled Sûresi 90/13.

⁵⁰⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 5: 134; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 401; Dimyâtî, *İthâf*, 585.

⁵¹⁰ Bakara Sûresi 2/251.

⁵¹¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 136-137; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 121; İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kırâat*, 86; Dâni, *Kırâati's-Seb'*, 3: 969.

⁵¹² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 136; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 363.

⁵¹³ Bakara Sûresi 2/62.

Bu âyeti kerimedeki وَالصَّابِغِينَ kelimesini Kırâat-ı seb'a imamlarında Nâfi hariç tamamı hemzeli okurken, imam Nâfi hemzesiz olarak وَالصَّابِغِينَ bu şekilde okuyor.⁵¹⁴

2.4.2.3. (فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا)⁵¹⁵

Bu âyette geçen ve altı çizili olan kelimeler kırâat imamları tarafından okunuşları şöyledir; زَكَرِيَّا kelimesini hemzenin zammesi ile ve وَكَفَّلَهَا kelimesinde bulunan فâ harfini ise şeddesiz olarak Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer, Ya'kup ve İbn Âmir okumuşlardır. İmam Âsım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be aynı kelimeyi hemzenin fethası زَكَرِيَّا ve فâ harfini şeddeli olarak وَكَفَّلَهَا bu şekilde okurken, geri kalan imamlar ise فâ harfini şeddeli وَكَفَّلَهَا ve diğer kelimeyi ise hemzesiz olarak زَكَرِيَّا okumuşlardır.⁵¹⁶

2.4.2.4. (وَأَمَّا مَنْ آمَنَ وَعَمِلَ صَالِحًا فَلَهُ جَزَاءٌ الْحَسَنَىٰ وَسَنُقُولُ لَهُ مِنْ أَمْرِنَا يُسْرًا)⁵¹⁷

Aşere imamlarından Ya'kûb, Hamza, Kisâî, Halef ve Hafs âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ء) hemzenin fethası ile جَزَاءً olarak okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları ise aynı kelimeyi (ء) hemzenin zammesi ile جَزَاءً şeklinde okumuşlardır.⁵¹⁸

2.4.2.5. (وَكَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِّن قَرْنٍ هُمْ أَحْسَنُ أَثَانًا وَرِعْيًا)⁵¹⁹

⁵¹⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 146; Dâni, *et-Teyşîr*, 74; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 1: 397.

⁵¹⁵ Âl-i İmrân Sûresi 3/37.

⁵¹⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 204; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 286; Dâni, *et-Teyşîr*, 87; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 239.

⁵¹⁷ Kehf Sûresi 18/88.

⁵¹⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 397; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 315; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 480; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 80.

⁵¹⁹ Meryem Sûresi 19/74.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Kâlûn, İbn Zekvân ve Ebû Ca'fer (ء) hemzeyi hazfederek وَرِيًّا şeklinde okurlar. Geri kalan kırâat imamları aynı kelimeyi (ء) hemzeyi ile وَرِيًّا olarak okumuşlardır.⁵²⁰

2.4.2.6. (إِنِّي أَنَا رَبُّكَ فَأَخْلَعُ نَعْلَيْكَ إِنَّكَ بِالْوَادِ الْمُقَدَّسِ طُوًى)⁵²¹

Aşere imamlarından İbn Kesir, Ebû Amr ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan edatın öncesine (ب) bâ takdir ederek (إ) hemzenin fethası ile بِأَنِّي şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi diğer imamlar (ل) hemzenin kesresi ile لِنِّي olarak okumuşlardır.⁵²²

2.4.2.7. (جَنَاتٍ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا يُحَلَّوْنَ فِيهَا مِنْ أَسَاوِرَ مِنْ ذَهَبٍ وَلُؤْلُؤًا وَلِبَاسُهُمْ فِيهَا حَرِيرٌ)⁵²³

Aşere imamlarından Âsım, Nâfi ve Ebû Ca'fer âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ء) hemzenin fethası ile وَلُؤْلُؤًا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ء) hemzenin kesresi ile وَلُؤْلُؤًا şeklinde okumuşlardır.⁵²⁴

2.4.2.8. (أَصْطَفَى الْبَنَاتِ عَلَى الْبَنِينَ)⁵²⁵

Aşere imamlarından sadece Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ل) hemzenin kesresi ile لِأَصْطَفَى şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (إ) hemzenin fethası ile لِأَصْطَفَى olarak okumuşlardır.⁵²⁶

⁵²⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 411-412; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 103; Dâni, *et-Teyssîr*, 149.

⁵²¹ Tâhâ Sûresi 20/12.

⁵²² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 111; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 5: 9; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 319-120.

⁵²³ Fâtır Sûresi 35/33.

⁵²⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 435; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 33; Dâni, *et-Teyssîr*, 156; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 361; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 326; Dimyâtî, *İthâf*, 77.

⁵²⁵ Sâffât Sûresi 37/153.

⁵²⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 549; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 75; Dimyâtî, *İthâf*, 475.

2.4.2.9. (أَتَّخَذْنَا هُمْ سِخْرِيًّا أَمْ زَاغَتْ عَنْهُمْ الْأَبْصَارُ)⁵²⁷

Âyet-i Kerime'nin başında bulunan ve altı çizili olan (أ) hemzeyi, aşere imamlarından Ebû Amr, Hamza, Kisâî, Ya'kûb ve Halef hemzeyi vasl⁵²⁸ olarak değerlendirmişler ve (ا) hemzenin kesresi ile اَتَّخَذْنَا هُمْ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan kırâat imamları ise mezkûr kelimeyi hemzeyi katı⁵²⁹ olarak değerlendirmişler ve اَتَّخَذْنَا هُمْ olarak okumuşlardır.⁵³⁰

2.4.2.10. (وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ مِنْ فَوْقِهَا وَبَارَكَ فِيهَا وَقَدَّرَ فِيهَا أَقْوَاتَهَا فِي أَرْبَعَةِ أَيَّامٍ سَوَاءً لِّلسَّائِلِينَ)⁵³¹

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Ca'fer (ع) hemzenin zammesi ile سَوَاءً olarak, Ya'kûb mezkûr kelimeyi (ع) hemzenin kesresi ile سَوَاءً olarak ve geri kalan bütün aşere imamları (ع) hemzenin fethası ile سَوَاءً şeklinde okumuşlardır.⁵³²

2.4.2.11. (أَفَنظُرُ بِعَيْنِكُمْ آلِدَّاكَرَّ صَفْحًا أَنْ كُنْتُمْ قَوْمًا مُّسْرِفِينَ)⁵³³

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Hamza, Kisâî, Ebû Ca'fer ve Halef (ا) hemzenin kesresi ile اِنْ كُنْتُمْ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (ا) hemzenin fethası ile اِنْ كُنْتُمْ olarak okumuşlardır.⁵³⁴

⁵²⁷ Sâd Sûresi 38/63.

⁵²⁸ Nihat Temel, *Kur'an Kırâatında Vakıf ve İbtidâ* (İstanbul: İFAV, 2014), 191.

⁵²⁹ Temel, *Vakıf ve İbtidâ*, 201.

⁵³⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 98; Dâni, *et-Teyssîr*, 188; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 361-362; Dimyâtî, *İthâf*, 478-479.

⁵³¹ Fussilet Sûresi 41/10.

⁵³² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 147; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 15: 343; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 366; Dimyâtî, *İthâf*, 488.

⁵³³ Zuhuf Sûresi 43/5.

⁵³⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 584; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 175; Dâni, *et-Teyssîr*, 195; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 368; Dimyâtî, *İthâf*, 494.

2.4.2.12. (ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ قَالُوا لِلَّذِينَ كَرِهُوا مَا نَزَّلَ اللَّهُ سَنُطِيعُكُمْ فِي بَعْضِ الْأُمْرِ وَاللَّهُ يَعْلَمُ إِسْرَارَهُمْ)⁵³⁵

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Bekir Şu'be, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin başında bulunan (إ) hemzeyi fethalı olarak أُسْرَارَهُمْ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imam ve râviler mezkûr kelimeyi (ا) hemzenin kesresi ile إِسْرَارَهُمْ olarak okumuşlardır.⁵³⁶

2.4.2.13. (سَأَلَ سَائِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ)⁵³⁷

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer (ء) hemzesiz olarak سَأَلَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün imamlar mezkûr kelimeyi (ء) hemzeli olarak سَأَلَّ olarak okumuşlardır.⁵³⁸

2.4.2.14. (إِنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا مِنْ أَهْلِ الْكِتَابِ وَالْمُشْرِكِينَ فِي نَارِ جَهَنَّمَ خَلِيدِينَ فِيهَا أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ)⁵³⁹

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvilerinden Nâfi ve İbn Zekvân (ى) yâ harfinin yerine (ء) hemzeli olarak اَلْبَرِيَّةِ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (ى) yâ harfinin şeddesi ile اَلْبَرِيَّةِ olarak okumuşlardır.⁵⁴⁰

2.4.3. İzâfet Konusu İle Bağlantılı Olan İ'râb Vecihleri

2.4.3.1. (ذَلِكَمُ وَأَنَّ اللَّهَ مُوهِنٌ كَيْدَ الْكَافِرِينَ)⁵⁴¹

Aşere imamları âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf ettiler. İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs, İbn Kesîr, Nâfi ve Ebû Amr, (ن) nun

⁵³⁵ Muhammed Sûresi 47/26.

⁵³⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 244; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 374; Dimyâtî, *İthâf*, 508.

⁵³⁷ Meâric Sûresi 70/1.

⁵³⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 34; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 291; Dimyâtî, *İthâf*, 556.

⁵³⁹ Beyyine Sûresi 98/6.

⁵⁴⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 152; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesün*, 6: 552; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 403; Dimyâtî, *İthâf*, 593.

⁵⁴¹ Enfâl Sûresi 8/18.

harfinin zammesi ve (د) dâl harfinin kesresi ile مُوهِنٌ كَيْدَ الْكُفْرِينَ şeklinde izâfetli olarak okumuşlardır. Geri kalan imamların tamamı aynı kelimeyi (ن) nun harfinin tenvini ve (د) dâl harfinin fethası ile مُوهِنٌ كَيْدَ الْكُفْرِينَ şeklinde izâfetsiz olarak okumuşlardır.⁵⁴²

2.4.3.2. (إِنَّا أَخْلَصْنَاَهُمْ بِخَالِصَةِ ذِكْرِ الدَّارِ)⁵⁴³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Medîne kırâat imamları olarak bilinen Nâfi ve Ebû Ca'fer (س) tâ harfini tenvinsiz olarak izâfetli bir şekilde بِخَالِصَةِ ذِكْرِ okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (س) tâ harfini tenvini ile izâfetsiz olarak بِخَالِصَةِ ذِكْرِ olarak okumuşlardır.⁵⁴⁴

2.5. HARFLE İLGİLİ KİRÂAT FARKLILIKARI

2.5.1. “ن” ve “ن” Harflerinin Okunuş Vecihleri

2.5.1.1. (فَإِنْ لَمْ يَكُونَا رَجُلَيْنِ فَرَجُلٌ وَأَمْرَانِ مِمَّنْ تَرْضَوْنَ مِنَ الشُّهَدَاءِ أَنْ تَضِلَّ إِحْدَاهُمَا)⁵⁴⁵

Âyette yer alan ve altı çizili olan “ن” ve “ن” edatlarını kırâat imamları fetha ve kesra şeklinde okunmuştur. İmam Hamza نٌ نٌ şeklinde okurken, diğer kırâat imamları ise نٌ نٌ şeklinde okurlar.⁵⁴⁶

2.5.1.2. (وَإِنَّ هَذِهِ أُمَّتُكُمْ أُمَّةً وَاحِدَةً وَأَنَا رَبُّكُمْ فَاتَّقُونِ)⁵⁴⁷

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb (أ) hemzenin fethası ve (ن) nun harfinin şeddesi ile وَأَنَّ şeklinde

⁵⁴² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 304-305; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 171; Dâni, *et-Teyssîr*, 116; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 276.

⁵⁴³ Sâd Sûresi 38/46.

⁵⁴⁴ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 554; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 96; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 361.

⁵⁴⁵ Bakara Sûresi 2/282.

⁵⁴⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 194; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 268; Dâni, *et-Teyssîr*, 84; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 236.

⁵⁴⁷ Mü'minûn Sûresi 23/52.

okumuşlardır. Aynı kelimeyi aşere imamlarından sadece İbn Âmir (İ) hemzenin fethası ve (ن) nun harfinin cezimli olarak وَنَّ olarak okumuştur. Geri kalan kırâat imamları ise aynı kelimeyi (إ) hemzenin kesresi ve (ن) nun harfinin şeddesi ile وَنَّ şeklinde okumuşlardır.⁵⁴⁸

2.5.1.3. (فَأَنْظُرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ أَنَا دَمَّرْنَاَهُمْ وَقَوْمَهُمْ أَجْمَعِينَ)⁵⁴⁹

Aşere imamlarından Âsım, Hamza, Kisâî, Ya‘kûb ve Halef âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin başına harfi cer takdir ederek (إ) hemzenin fethası ile أَنَا دَمَّرْنَاَهُمْ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları (إ) hemzenin kesresi ile إِنَا دَمَّرْنَاَهُمْ olarak okumuşlardır.⁵⁵⁰

2.5.1.4. (قُلْ إِنَّمَا أَلَايَاتُ عِنْدَ اللَّهِ وَمَا يُشْعِرُكُمْ أَنَّهَا إِذَا جَاءَتْ لَا يُؤْمِنُونَ)⁵⁵¹

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, Halef, Ebû Amr ve Ya‘kûb (إ) hemzenin kesresi ile إِنَّهَا şeklinde okumuşlardır. Geri kalan imamlar ise aynı kelimeyi (إ) hemzenin fethası ile أَنَّهَا olarak okumuşlardır.⁵⁵²

2.5.1.5. وَإِذَا جَاءَكَ الَّذِينَ يُؤْمِنُونَ بِآيَاتِنَا فَقُلْ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ كَتَبَ رَبُّكُمْ عَلَى نَفْسِهِ الرَّحْمَةَ أَنَّهُ مَنْ

عَمِلَ مِنْكُمْ سُوءَ بِجَهَالَةٍ ثُمَّ تَابَ مِنْ بَعْدِهِ وَأَصْلَحَ فَأَنَّهُ غَفُورٌ رَحِيمٌ⁵⁵³

Âyette altı çizili olan iki kelimenin kırâat-i hususunda aşere imamları ihtilaf etmişlerdir. İbn Âmir, Âsım ve Ya‘kûb âyette yer alan her iki (إ) hemzeyi fethalı olarak

⁵⁴⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 446; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 203; Dâni, *et-Teyisîr*, 159; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 328; Dimyâtî, *İthâf*, 404.

⁵⁴⁹ Neml Sûresi 27/51.

⁵⁵⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 484; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 306; Dâni, *et-Teyisîr*, 167; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 338; Dimyâtî, *İthâf*, 430.

⁵⁵¹ En'âm Sûresi 6/109.

⁵⁵² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 91; İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kirâat*, 266; Dâni, *Kirâati's-Seb'*, 1058.

⁵⁵³ En'âm Sûresi 6/54.

okumuşlardır. Medîne imamı olan Nâfi ve Ebû Ca'fer ise sadece ilk (î) hemzeyi fethalı okurken, ikinci (î) hemzeyi kesre ile okumuşturlar. Diğer kırâat imamı ise her iki (î) hemzeyi de kesre ile okumuşlardır.⁵⁵⁴

2.5.2. “غَيْرَ” Edatlarının Okunuş Vecihleri

2.5.2.1. (لَا يَسْتَوِي الْقَاعِدُونَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ غَيْرُ أُولِي الضَّرَرِ وَالْمُجَاهِدُونَ فِي سَبِيلِ اللَّهِ بِأَمْوَالِهِمْ)⁵⁵⁵

Âyette altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, Kisâî, İbn Âmir, Halef ve Ebû Ca'fer (ر) râ harfinin fethası ile istisnâ edâtı olarak غَيْرَ şeklinde okumuşlardır. Diğer imamlar ise aynı kelimeyi (ر) râ harfinin zammesi ile غَيْرُ şeklinde okumuşlardır.⁵⁵⁶

2.5.3. “يَوْمَ” Zarfının Okunuş Vecihleri

2.5.3.1. (قَالَ اللَّهُ هَذَا يَوْمُ يَنْفَعُ الصَّادِقِينَ صِدْقُهُمْ لَهُمْ جَنَّاتٌ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا)⁵⁵⁷

(أَبَدًا)⁵⁵⁷

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan (يَوْمَ) zarfını aşere imamlarından Nâfi (م) mim harfinin fethası ile tenvinsiz olarak يَوْمَ şeklinde okurken, diğer imamların tamamı aynı kelimeyi (م) mim harfinin zammesi ile يَوْمُ olarak okumuşlardır.⁵⁵⁸

⁵⁵⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 72; Dâni, *et-Teyssîr*, 103; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 258.

⁵⁵⁵ Nisâ Sûresi 4/95.

⁵⁵⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 237; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 399; Dâni, *et-Teyssîr*, 97; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 3: 330-331; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 251.

⁵⁵⁷ Mâide Sûresi 5/119.

⁵⁵⁸ Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *l'râbu'l-Kur'ân*, 2: 53; Dâni, *Kıraâtî's-Seb'*, 250; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 4: 63; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 2: 659; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 256.

2.5.4. “لَمَّا” Zarfının Okunuş Vecihleri

2.5.4.1. (وَإِنَّ كَلِمَةَ لَمَّا لِيُوقِفِيَنَّهُمْ رَبُّكَ أَعْمَالَهُمْ إِنَّهُ بِمَا يَعْمَلُونَ خَبِيرٌ)⁵⁵⁹

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi, Ebû Amr, Kisâî, Ya‘kûb ve Halef şeddesiz olarak لَمَّا şeklinde okumuşlardır. Bu durumda لَمَّا edatının da bulunan ما sıla olarak kabul edilmiştir. Diğer aşere imamları ise şeddeli olarak لَمَّا şeklinde okumuşlardır.⁵⁶⁰

2.5.4.2. (وَإِنْ كُلُّ لَمَّا جَمِيعٌ لَدَيْنَا مُحْضَرُونَ)⁵⁶¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, Kisâî, Ya‘kûb, Halef ve İbn Verdân şeddesiz olarak لَمَّا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün kırâat imamları şeddeli olarak لَمَّا olarak okumuşlardır.⁵⁶²

2.5.4.3. (إِنْ كُلُّ نَفْسٍ لَمَّا عَلَيْهَا حَافِظٌ)⁵⁶³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Âmir, Asım, Hamza ve Ebû Ca‘fer (م) mim harfinin şeddesi ile لَمَّا şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi (م) mim harfinin fethası ile لَمَّا olarak okumuşlardır.⁵⁶⁴

⁵⁵⁹ Hûd Sûresi 11/111.

⁵⁶⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 339; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 311; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, 5: 266; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 290-291.

⁵⁶¹ Yâsîn Sûresi 36/32.

⁵⁶² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 44; Dâni, *et-Teysîr*, 126; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, 7: 334; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 291; Dimyâtî, *İthâf*, 467.

⁵⁶³ Târik Sûresi 86/4.

⁵⁶⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 117; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 20: 4; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 399,291; Dimyâtî, *İthâf*, 579.

2.5.5. “لَكِنَّ” Edatının Okunuş Vecihleri

2.5.5.1. (لَكِنَّ هُوَ اللَّهُ رَبِّي وَلَا أُشْرِكُ بِرَبِّي أَحَدًا)⁵⁶⁵

Müellifimiz âyette altı çizili olan kelimeyi vasl ve vakf hallerinin her ikisinde İbn Âmir (ن) nun harfini med ederek لَكِنَّ şeklinde okuduğunu ifâde etmiştir. Geri kalan aşere imamları med yapmadan لَكِنَّ şeklinde okumuşlardır.⁵⁶⁶

2.6. ZAMİRLE İLİŞKİN KIRÂAT FARKLILIKLARI

2.6.1. Gâib, Gâibe, Muhâtab, Muhâtaba ve Mütellim Zamirler ile İlgili Kırâatlar

2.6.1.1. (فَلَمَّا وَضَعَتْهَا قَالَتْ رَبِّ إِنِّي وَضَعْتُهَا أُنْثَىٰ وَاللَّهُ أَعْلَمُ بِمَا وَضَعْتَ وَلَيْسَ الذَّكَرُ كَالْأُنْثَىٰ)⁵⁶⁷

Âyette altı çizili olan kelimeyi İbn Âmir, Yakup ve Ebû Bekir Şu'be وَضَعْتُ şeklinde mütellim zamiri ile okurken, diğer imamlar aynı kelimeyi وَضَعْتَ olarak gaibe zamiri ile okumuşlardır.⁵⁶⁸

2.6.1.2. (وَكَذَلِكَ نُصَرِّفُ الْآيَاتِ لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ)⁵⁶⁹

Bu âyette altı çizili olan kelimeyi İbn Kesîr ve Ebû Amr دَارَسْتُ şeklinde okurken, İbn Âmir ve Ya'kûb دَرَسْتُ olarak okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan aşere imamları دَرَسْتُ şeklinde okumuşlardır.⁵⁷⁰

⁵⁶⁵ Kehf Sûresi 18/38.

⁵⁶⁶ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 391; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 63; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 311.

⁵⁶⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/36.

⁵⁶⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 204; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 286; Dâni, *et-Teysîr*, 87; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 239.

⁵⁶⁹ En'âm Sûresi 6/105.

⁵⁷⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 264; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 90; Dâni, *et-Teysîr*, 105; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 261.

2.6.1.3. (وَلَا يَحْسَبَنَّ الَّذِينَ كَفَرُوا سَبَقُوا إِنَّهُمْ لَا يُعْجِزُونَ)⁵⁷¹

Kırâat imamları âyette mevcut olana ve altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmiştir. Aşere imamlarından İbn Âmir, Ebû Ca'fer , Hafs ve Hamza mezkûr kelimeyi gaib sîgası يَحْسَبَنَّ şeklinde tilâvet ederken, diğer kırâat imamları aynı kelimeyi muhatab sîgası ile تَحْسَبَنَّ şeklinde okumuşlardır.⁵⁷²

2.6.1.4. (وَإِذْ أَخَذَ اللَّهُ مِيثَاقَ النَّبِيِّينَ لَمَا آتَيْنَاكُمْ مِنْ كِتَابٍ وَحِكْمَةٍ)⁵⁷³

Âyet-i Kerîme de altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi ve Ebû Ca'fer tazim manasında آتَيْنَاكُمْ şeklinde okurlarken diğer imamlar ise آتَيْتُكُمْ şeklinde okumuşlardır.⁵⁷⁴

2.6.1.5. (وَلَيْنِ قُتِلْتُمْ فِي سَبِيلِ اللَّهِ أَوْ مُتُّمْ لَمَغْفِرَةٌ مِنَ اللَّهِ وَرَحْمَةٌ خَيْرٌ مِمَّا يَجْمَعُونَ)⁵⁷⁵

Bu âyette altı çizili olan kelimeyi sadece İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs يَجْمَعُونَ şeklinde okumuştur. Geri kalan bütün aşere imamları تَجْمَعُونَ olarak okumuşlardır.⁵⁷⁶

2.6.1.6. (وَيَوْمَ يَحْشُرُهُمْ كَأَن لَّمْ يَلْبَسُوا إِلَّا سَاعَةً مِنَ النَّهَارِ يَتَعَارَفُونَ بَيْنَهُمْ)⁵⁷⁷

Aşere imamları âyette altı çizili olan kelimenin okunuşu hususunda ihtilaf etmişlerdir. İmam Âsım'ın ikinci râvîsi Hafs malum kelimeyi gâib zamiri ile يَحْشُرُهُمْ şeklinde okurken, geri kalan Kırâat imamları aynı kelimeyi nefsi mütekellim zamiri ile تَحْشُرُهُمْ olarak kırâat etmektedir.⁵⁷⁸

⁵⁷¹ Enfâl Sûresi 8/59.

⁵⁷² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 183; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 277.

⁵⁷³ Âl-i İmrân Sûresi 3/81.

⁵⁷⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 299; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 2: 513; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 241.

⁵⁷⁵ Âl-i İmrân Sûresi 3/157.

⁵⁷⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 330; Dâni, *et-Teyisîr*, 91; Dâni, *Kıraâti's-Seb'*, 218; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 242-243.

⁵⁷⁷ Yûnus Sûresi 10/45.

⁵⁷⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 259; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 262.

2.6.1.7. (أَرْسَلَهُ مَعَنَا غَدًا يَرْتَعُ وَيَلْعَبُ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ)⁵⁷⁹

Aşere imamlarından Ebû Amr, İbn Âmir ve İbn Kesîr âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi nefsi mütekellim sîgası olarak değerlendirmiş ve نَرْتَعُ وَنَلْعَبُ şeklinde kırâat etmiştir. Aynı kelimeyi geri kalan Kırâat imamları gâib zamiri ile يَرْتَعُ olarak okumuşlardır.⁵⁸⁰

2.6.1.8. (قُلْ لَوْ كَانَ مَعَهُ آلِهَةٌ كَمَا يَقُولُونَ إِذًا لَآتَيْنَاكَ الْوَيْلَ مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِمْ إِنْ كَانُوا يَكْفُرُونَ)⁵⁸¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr ve Hafs gâib sîgası ile يَقُولُونَ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamları aynı kelimeyi muhatab sîgası ile تَقُولُونَ olarak okumuşlardır.⁵⁸²

2.6.1.9. (قَالَ لَقَدْ عَلِمْتُمْ مَآ أَنزَلَ هَؤُلَاءِ إِلَّا رَبُّ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ بِصَآئِرٍ وَإِنِّي لَأَظُنُّكَ يَا فِرْعَوْنُ)⁵⁸³ (مَثْبُورًا)

Aşere imamlarında Kisâi âyette yer alan ve altı çizili olan kelime de bulunan zamiri mütekellim zamiri olarak değerlendirmiş ve عَلِمْتُ şeklinde okumuştur. Geri kalan imamlar altı çizili kelime de bulunan zamiri muhatap zamiri olarak değerlendirmişler ve عَلِمْتُ olarak okumuşlardır.⁵⁸⁴

2.6.1.10. (تَكَادُ السَّمَاوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْهُ وَتَنْشَقُّ الْأَرْضُ وَتَخِرُّ الْجِبَالُ هَدًّا)⁵⁸⁵

⁵⁷⁹ Yûsuf Sûresi 12/12.

⁵⁸⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 345; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 317; Dâni, *et-Teyssîr*, 127; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 5: 285.

⁵⁸¹ İsrâ Sûresi 17/42.

⁵⁸² İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 381; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 23; Dâni, *et-Teyssîr*, 140; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 394; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 307.

⁵⁸³ İsrâ Sûresi 17/102.

⁵⁸⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 43; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 425; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 309.

⁵⁸⁵ Meryem Sûresi 19/90.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Nâfi ve Kisâî, gâib sigası ile يَكَادُ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları mezkûr kelimeyi gâibe sigası ile تَكَادُ şeklinde okumuşlardır.⁵⁸⁶

2.6.1.11. (وَعَلَّمْنَاهُ صَنْعَةَ لَبُوسٍ لَّكُمْ لِيُحْصِنَكُمْ مِنْ بَأْسِكُمْ فَهَلْ أَنْتُمْ شَاكِرُونَ)⁵⁸⁷

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İmam Âsım'ın birinci râvîsi Ebû Bekir Şu'be ve İmam Ya'kûb'un birinci râvîsi Ruveys (ö. 238/852) mütekellim (ن) nûnu ile لِيُحْصِنَكُمْ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi Ebû Ca'fer , İbn Âmir ve Hafs muhatab (ت) tâ sî ile لِيُحْصِنَكُمْ şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamlarının tamamı gâib (ى) yâ sî ile لِيُحْصِنَكُمْ olarak okumuşlardır.⁵⁸⁸

2.6.1.12. (أَوْ لَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ)⁵⁸⁹

Aşere imamlarından sadece İbn Âmir âyette yer alan ve altı çizili olan kelimelerin birincisini muhatab zamiri ile يَكُنْ, ikinci kelimeyi ise zammeli olarak آيَةٌ şeklinde kırâat etmiştir, Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar gâib zamiri ile يَكُنْ, ikinci kelimeyi ise fethalı olarak آيَةٌ şeklinde okumuşlardır.⁵⁹⁰

2.6.1.13. (وَيَوْمَ يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثَمَّ يَقُولُ لِلْمَلَائِكَةِ أَهَؤُلَاءِ إِيَّاكُمْ كَانُوا يَعْبُدُونَ)⁵⁹¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan fiili muzâri sîgalarını aşere imamlarından ve râvilerin den Hafs ve Ya'kûb gâib sîgası ile يُحْشَرُهُمْ جَمِيعًا ثَمَّ يَقُولُ

⁵⁸⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 108; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 319.

⁵⁸⁷ Enbiyâ Sûresi 21/80.

⁵⁸⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 430; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 155; Dâni, *et-Teyisr*, 155; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 332.

⁵⁸⁹ Şuarâ Sûresi 26/197.

⁵⁹⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 473; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 287; Dâni, *et-Teyisr*, 166; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 41; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 336.

⁵⁹¹ Sebe' Sûresi 34/40.

şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları mütekellim sîgası ile نَحْشُرُهُمْ جَمِيعًا ثُمَّ نَقُولُ⁵⁹² olarak okumuşlardır.

2.6.1.14. (وَمَا يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ وَلَا الْمُسِيءُ قَلِيلًا مَّا تَتَذَكَّرُونَ)⁵⁹³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr, Ebû Amr, İbn Âmir, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb gâib sîgası ile يَتَذَكَّرُونَ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün imamlar muhatab sîgası ile تَتَذَكَّرُونَ olarak okumuşlardır.⁵⁹⁴

2.6.1.15. (تَكَادُ السَّمَوَاتُ يَتَفَطَّرْنَ مِنْ فَوْقِهِنَّ وَالْمَلَائِكَةُ يُسَبِّحُونَ بِحَمْدِ رَبِّهِمْ)⁵⁹⁵

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi ve Kisâi gâib zamiri ile يَكَادُ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün Kırâat imamları gâibe zamiri تَكَادُ şeklinde okumuşlardır.⁵⁹⁶

2.6.1.16. (فَأَصْفَحْ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلَامٌ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ)⁵⁹⁷

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir ve Ebû Ca'fer muhatab sîgası ile تَعْلَمُونَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün Kırâat imamları gâib sîgası ile يَعْلَمُونَ olarak okumuşlardır.⁵⁹⁸

2.6.1.17. (كَالْمُهْلِ يَغْلِي فِي الْبُطُونِ)⁵⁹⁹

⁵⁹² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 18; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 351; Dimyâtî, *İthâf*, 461.

⁵⁹³ Mü'min Sûresi 40/58.

⁵⁹⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 139; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 49; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 365.

⁵⁹⁵ Şûrâ Sûresi 42/5.

⁵⁹⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 161; Dâni, *et-Teysîr*, 150; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 319; Dimyâtî, *İthâf*, 491.

⁵⁹⁷ Zuhuf Sûresi 43/89.

⁵⁹⁸ İbn Zencele, *Hüccetü'l-Kırâat*, 656; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 370.

⁵⁹⁹ Duhân Sûresi 44/45.

Aşere imam ve râvîlerinden İbn Kesîr, Hafs ve Ruveys âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi gaib sîgası ile يَغْلِي şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün Kırâat imamları gaibe sîgası ile تَغْلِي olarak okumuşlardır.⁶⁰⁰

2.6.1.18. (وَمِنْ قَبْلِهِ كِتَابُ مُوسَى إِمَامًا وَرَحْمَةً وَهَذَا كِتَابٌ مُصَدِّقٌ لِّسَانًا عَرَبِيًّا لِّئِنذِرَ الَّذِينَ)⁶⁰¹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir, Bezzî, Ebû Ca'fer ve Ya'kûb gaibe ile لِئِنذِرَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi geri kalan bütün imamlar gâib sîgası ile لِئِنذِرَ olarak okumuşlardır.⁶⁰²

2.6.1.19. (أَلَمْ يَكُنْ نُظْفَةً مِّنْ مَّعْنِي يُمْنِي)⁶⁰³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvîlerinden Ya'kûb ve Hafs müzekker olarak يُمْنِي şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamları mezkûr kelimeyi müennes olarak تُمْنِي olarak okumuşlardır.⁶⁰⁴

2.6.1.20. (وَلَا تَحَاضُّونَ عَلَىٰ طَعَامِ الْمَسْكِينِ)⁶⁰⁵

Aşere imamlarından Ebû Amr ve Ya'kûb يَحَاضُّونَ olarak okurlarken, geri kalan imamlar mezkûr kelimeyi تَحَاضُّونَ şeklinde okumuşlardır.⁶⁰⁶

⁶⁰⁰ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 292; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 206; Dâni, *et-Teyssir*, 198.

⁶⁰¹ Ahkâf Sûresi 46/12.

⁶⁰² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 224; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 372-373; Dimyâtî, *İthâf*, 503.

⁶⁰³ Kıyâme Sûresi 75/37.

⁶⁰⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 67; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 19: 118; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 394; Dimyâtî, *İthâf*, 564.

⁶⁰⁵ Fecr Sûresi 89/18.

⁶⁰⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 128; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 400; Dimyâtî, *İthâf*, 584.

2.6.2. Hazf ve İspatı ile ilgili Kırâatlar

2.6.2.1. (يُطَافُ عَلَيْهِمْ بِصَحَافٍ مِّنْ ذَهَبٍ وَأَكْوَابٍ وَفِيهَا مَا تَشْتَهِيهِ الْأَنفُسُ وَتَلَذُّ الْأَعْيُنُ)⁶⁰⁷

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Âmir, Hafs ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonunda bulunan zamiri ispat ederek مَا تَشْتَهِيهِ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi geri kalan bütün aşere imamları zamiri hazf ederek مَا تَشْتَهِي olarak okumuşlardır.⁶⁰⁸

2.7. KELİMELERİN TELAFFUZ YÖNÜYLE OLAN İHTİLAFLARI (USÛL FARKLILIKLARI)

2.7.1. Hemze'nin Teshîli

2.7.1.1. (وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَيَّدَا كُنَّا تُرَابًا وَءَابَاؤُنَا أَيَّنَا لَمُخْرَجُونَ)⁶⁰⁹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Âsım, İbn Âmir, Kisâi ve Hamza أَيَّدَا كُنَّا تُرَابًا şeklinde okumuşlardır. Yine aynı kelimeyi Nâfi (ö. 169/785) ve Ebû Ca'fer birinci (أ) hemzeyi hazfederek إِذَا كُنَّا تُرَابًا olarak okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi İbn Kesîr ve Ruveys birinci (أ) hemzeyi okurlarken ikinci hemzenin teshîli⁶¹⁰ ile أَيَّدَا كُنَّا تُرَابًا şeklinde okumuşlardır. Âyet-i Kerime de var olan kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr birinci (أ) hemzeyi med ederek okurken, ikinci hemzeyi teshîl yaparak okumuştur.⁶¹¹

⁶⁰⁷ Zuhurf Sûresi 43/71.

⁶⁰⁸ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 589; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 194; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, 8: 26; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 370; Dimyâtî, *İthâf*, 498.

⁶⁰⁹ Neml Sûresi 27/67.

⁶¹⁰ Yavuz Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmî Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: İlk Harf yayımları, Haciveyisâde İlim ve Kültür Vakfı, 2018), 79-80.

⁶¹¹ İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 485; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 309; Dâni, *et-Teyisr*, 169; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 13: 228; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 372-373; Dimyâtî, *İthâf*, 69.

2.7.1.2. (قَالُوا طَائِرُكُمْ مَعَكُمْ أَإِنِ ذُكِّرْتُمْ بَلْ أَنْتُمْ قَوْمٌ مُّسْرِفُونَ) ⁶¹²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imam ve râvilerinden Kâlun, Hişam, Ebû Amr ve Ebû Ca'fer birinci hemzeyi med ederek ikinci hemzenin ise teshîli ile أَيْنُ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi Verş, İbn Kesîr ve Ruveys birinci hemzeyi med etmeksizin ikinci hemzenin teshîli ile أَيْنُ olarak okumuşlardır. Geri kalan bütün aşere imamları teshîl yapmadan her iki hemzeyi okuyarak أَيْنُ ذُكِّرْتُمْ şeklinde okumuşlardır. ⁶¹³

2.7.1.3. (وَلَوْ جَعَلْنَاهُ قُرْءَانًا أَعْجَبِيًّا لَقَالُوا لَوْلَا فُصِّلَتْ آيَاتُهُ أَعَجَبِيٌّ وَعَرَبِيٌّ) ⁶¹⁴

Aşere imamlarından Ebû Amr, Ebû Ca'fer, Kâlûn ve Hişam âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi birinci hemzeyi med yaparak ve ikinci hemzenin ise teshîli ile أَعَجَبِيٌّ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi aşere imam ve râvilerinden Verş, İbn Kesîr, İbn Zekvân, Hafs, Ruveys birinci hemzeyi med yapmaksızın ve ikinci hemzeyi ise teshîlli olarak أَعَجَبِيٌّ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Ebû Bekir Şu'be, Hamza Kisâî, Ravh ve Halef her iki hemzeyi med etmeden ve ikinci hemzeyi teshîlli olarak okumaksızın أَعَجَبِيٌّ şeklinde okumuşlardır. ⁶¹⁵

2.7.2. İşmâm

2.7.2.1. (وَقِيلَ يَا أَرْضُ ابْلَعِي مَاءَكَ وَيَا سَمَاءُ أَقْلِعِي وَغِيضَ الْمَاءِ وَقُضِيَ الْأَمْرُ وَاسْتَوَتْ عَلَى الْجُودِيِّ) ⁶¹⁶

⁶¹² Yâsîn Sûresi 36/19.

⁶¹³ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 540; Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *I'râbu'l-Kur'an*, 2: 714; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 41; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 15: 17; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 353; Dimyâtî, *İthâf*, 470.

⁶¹⁴ Fussilet Sûresi 41/44.

⁶¹⁵ İbn Mücâhid, *Kitâbü 's-Seb'a*, 577; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 156-157; Dâni, *et-Teyâr*, 193; Dimyâtî, *İthâf*, 489.

⁶¹⁶ Hûd Sûresi 11/44.

Âyet-i Kerim' de altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Kisâî ve Hişâm (245/859) (غ) harfinin işmâm-ı ile okumuşlardır.⁶¹⁷

Buradaki işmâm, “Bir harekenin diğer bir harekeye işmâmıdır. Arapça olarak خَلَطَ الْحَرْكَةَ بِالْحَرْكَةِ tabiriyle ifâde edilir. Yani bir hareke diğer bir hareke ile karıştırılır.”⁶¹⁸

2.7.2.2. (لَقَدْ كَانَ فِي قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِي الْأَلْبَابِ مَا كَانَ حَدِيثًا يُفْتَرَىٰ وَلَٰكِن تَصْدِيقَ الَّذِي...)⁶¹⁹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Hamza ve Kisâî (ص) sâd harfinin (ز) zâ harfine işmâmı ile okumuşlardır.⁶²⁰

2.7.3. İdgâm

2.7.3.1. (فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ سِحْرِيًّا حَتَّىٰ أَنْسَوْكُمْ ذِكْرِي وَكُنْتُمْ مِنْهُمْ تَضْحَكُونَ)⁶²¹

Aşere imamlarından İbn Kesir, Hafs ve Ruveys âyette geçen ve altı çizili olan kelimeyi (ذ) zâl harfini izhar ederek فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ şeklinde okumuşlardır. Ancak geri kalan bütün kırâat imamları mahreçleri birbirine yakın olması sebebi ile (ذ) zâl harfini (ت) tâ harfine idgam ederek فَاتَّخَذْتُمُوهُمْ olarak okumuşlardır.⁶²²

2.7.3.2. (فَأَنْتَ لَهُ تَصَدَّى)⁶²³

Aşere imamlarından Nâfi, İbn Kesîr ve Ebû Ca'fer âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin aslında bulunan ikinci (ت) tâ harfini (ص) sâd harfine idgam etmişler ve

⁶¹⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 291; Dâni, *et-Teyâsîr*, 72; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 208.

⁶¹⁸ Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 43-44.

⁶¹⁹ Yûsuf Sûresi 12/111.

⁶²⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 343; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhîr*, 5: 356; Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 43-44.

⁶²¹ Mü'minûn Sûresi 23/110.

⁶²² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 213; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 15-16; Dimyâtî, *İthâf*, 406.

⁶²³ Abese Sûresi 80/

تَصَدَّى şeklinde okumuşlardır. Geri kalan aşere imamları ise tahfiflik için idgam etmeksizin تَصَدَّى olarak okumuşlardır.⁶²⁴

2.7.4. Sekte

2.7.4.1. (صَّ وَالْفُرَّانِ ذِي الدِّكْرِ)⁶²⁵

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan harfi aşere imamlarından sadece Ebû Ca'fer sekte⁶²⁶ yaparak kırâat etmiştir. Aynı kelimeyi geri kalan bütün imamlar sekte yapmadan okumuşlardır.⁶²⁷

2.7.5. İhtilâs

2.7.5.1. (وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّنَا أَرْنَا الَّذِينَ أَضَلَّانَا مِنَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ نَجَعَلَهُمَا تَحْتِ أَفْدَامِنَا)⁶²⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından İbn Kesîr, İbn Âmir ve Ebû Bekir Şu'be (ر) râ harfinin sükûnu ile أَرْنَا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi aşere imamlarından Ebû Amr'ın birinci râvîsi Dûrî (248/862) (ر) râ harfinde ihtilâs⁶²⁹ yaparak (ر) râ harfinin kesresi ile أَرْنَا şeklinde okumuştur. Aynı kelimeyi geri kalan bütün imamlar (ر) râ harfinin kesresi ile أَرْنَا olarak okumuşlardır.⁶³⁰

2.7.6. Hâ-i Sekt

2.7.6.1. (وَأَمَّا مَنْ أُوتِيَ كِتَابَهُ بِشِمَالِهِ فَيَقُولُ يَا لَيْتَنِي لَمْ أُوتَ كِتَابِيَّةً)⁶³¹

⁶²⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 94; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 479; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 398; Dimyâtî, *İthâf*, 572.

⁶²⁵ Sâd Sûresi 38/1.

⁶²⁶ Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 129.

⁶²⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 80; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 361; Dimyâtî, *İthâf*, 476.

⁶²⁸ Fussilet Sûresi 41/29.

⁶²⁹ Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 22.

⁶³⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 151; Dâni, *et-Teyssîr*, 193; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 222; Dimyâtî, *İthâf*, 489.

⁶³¹ Hâkka Sûresi 69/25.

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb kelimenin sonunda bulunan (◌) hâ-i sekt-i⁶³² vasl halinde hazf ederek okumuştur. Geri kalan bütün imamlar hem vasl hem de vakf halinde hâ-i sekt-i okumuşlardır.⁶³³

2.7.6.2. (وَلَمْ أَدْرِ مَا حِسَابِيَّةٌ)⁶³⁴

Âyet-i Kerime de yer alan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb kelimenin sonunda bulunan (◌) hâ-i sekt-i⁶³⁵ vasl halinde hazf ederek okumuştur. Geri kalan bütün imamlar hem vasl hem de vakf halinde hâ-i sekt-i okumuşlardır.⁶³⁶

2.7.6.3. (مَا أَغْنَىٰ عَنِّي مَالِيَّةٌ)⁶³⁷

Aşere imamlarından Ya'kûb âyette yer alan ve altı çizili olan kelimenin sonunda bulunan (◌) hâ-i sekt-i⁶³⁸ vasl halinde hazf ederek okumuştur. Geri kalan bütün imamlar hem vasl hem de vakf halinde hâ-i sekt-i okumuşlardır.⁶³⁹

2.7.6.4. (هَلَكَ عَنِّي سُلْطَانِيَّةٌ)⁶⁴⁰

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarından Ya'kûb kelimenin sonunda bulunan (◌) hâ-i sekt-i⁶⁴¹ vasl halinde hazf ederek okumuştur. Geri kalan bütün imamlar hem vasl hem de vakf halinde hâ-i sekt-i okumuşlardır.⁶⁴²

⁶³² Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 221.

⁶³³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 32; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 142; Dimyâtî, *İthâf*, 555.

⁶³⁴ Hâkka Süresi 69/26.

⁶³⁵ Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 221.

⁶³⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 32; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 142; Dimyâtî, *İthâf*, 555.

⁶³⁷ Hâkka Süresi 69/28.

⁶³⁸ Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 221.

⁶³⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 32; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 142; Dimyâtî, *İthâf*, 555.

⁶⁴⁰ Hâkka Süresi 69/29.

⁶⁴¹ Fırat, *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*, 221.

⁶⁴² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 5: 32; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 142; Dimyâtî, *İthâf*, 555.

2.8. SAHİH OLMAYAN KIRÂATLAR

2.8.1. Şâz Kırâatlar

2.8.1.1. (اهْبِطُوا مِصْرًا فَإِنَّ لَكُمْ مِمَّا سَأَلْتُمْ)⁶⁴³

Bu âyette yer alan مِصْرًا kelimesini bütün aşere imamları bu şekilde tenvinli okurken, Hasan-ı Basrî (ö. 110/728) ise tenvinsiz şekilde مِصْرًا okumaktadır.⁶⁴⁴

2.8.1.2. (وَقَالُوا قُلُوبُنَا غُلْفٌ بَلْ لَعَنَهُمُ اللَّهُ بِكُفْرِهِمْ فَقَلِيلًا مَّا يُؤْمِنُونَ)⁶⁴⁵

Müellifimiz âyette geçen ve altı çizili olan kelimenin iki şekilde غُلْفٌ-غُلْفٌ okunduğunu ifâde ettikten sonra en güzel olan okuyuşun kırâat-ı aşere imamlarının ittifak ettiği okuyuş olan غُلْفٌ olduğunu beyan etmiştir. Lâkin İbn Abbâs'ın (ö. 68/687-88) غُلْفٌ şeklinde okuduğu söylemiştir.⁶⁴⁶

2.8.1.3. (قَالُوا نَعْبُدُ إِلَٰهَكَ وَإِلَٰهَ آبَائِكَ إِبْرَاهِيمَ وَإِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِلَٰهًا وَاحِدًا وَنَحْنُ لَهُ مُسْلِمُونَ)⁶⁴⁷

Âyette altı çizili olan kelimeyi bütün kırâat imamları آِبَائِكَ şeklinde okurken, İbn Abbas, Yahyâ b. Ya'mer (ö. 89/708), Ebî Recâ ve Âsım el-Cahderî bu kelimeyi آِبَائِكَ şeklinde okumuşlardır.⁶⁴⁸

2.8.1.4. (فِي الدُّنْيَا وَالْآخِرَةِ وَيَسْأَلُونَكَ عَنِ الْيَتَامَىٰ قُلْ إِصْلَاحٌ لَهُمْ خَيْرٌ وَإِنْ تُخَالِطُوهُمْ فَإِخْوَانُكُمْ)⁶⁴⁹

⁶⁴³ Bakara Sûresi 2/61.

⁶⁴⁴ Ferrâ, *Meâni'l-Kurân*, 1: 43; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 145.

⁶⁴⁵ Bakara Sûresi 2/88.

⁶⁴⁶ Ferrâ, *Meâni'l-Kurân*, 1: 496; İbn Mücâhid, *Kitâbü's-Seb'a*, 164; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 157-158.

⁶⁴⁷ Bakara Sûresi 2/133.

⁶⁴⁸ Ferrâ, *Meâni'l-Kurân*, 1: 82; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 180.

⁶⁴⁹ Bakara Sûresi 2/220.

Bu âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi bütün aşere imamları ref olarak فَاِخْوَانُكُمْ şeklinde okurlarken, Ebû Müclez veya Ebû Meclez isimli imam nasb olarak فَاِخْوَانُكُمْ bu şekilde okuduğu rivâyet olunmuştur.⁶⁵⁰

2.8.1.5. (لَيَقْطَعَنَّ طَرَفًا مِّنَ الَّذِينَ كَفَرُوا أَوْ يَكْتُمُهُمْ فَيَنْقَلِبُوا خَائِبِينَ)⁶⁵¹

Âyette geçen ve altı çizili olan kelimeyi Lâhik b. Ahmed isimli âlimin يَكْتُمُهُمْ şeklinde (ت) harfinin (د) harfine ibdâl-i ile okuduğunu kaydetmiştir.⁶⁵²

2.8.1.6. (أَمْ حَسِبْتُمْ أَنْ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ وَلَمَّا يَعْلَمِ اللَّهُ الَّذِينَ جَاهَدُوا مِنْكُمْ وَيَعْلَمِ الصَّابِرِينَ)⁶⁵³

Âyette altı çizili olan kelimeyi nahiv ekolu olan Kûfeliler وَيَعْلَمِ şeklinde okumuşlardır. Delilleri ise bu kelimedden önce geçen وَلَمَّا يَعْلَمِ kelimesi üzerine atfetmeleri olduğunu beyan etmişlerdir. Diğer imamlar ise bu kelimenin ref olarak وَيَعْلَمِ şeklinde okunmasının daha uygun olduğu söylemişlerdir.⁶⁵⁴

2.8.1.7. (إِذْ تُصْعِدُونَ وَلَا تَلْوَنَ عَلَى أَحَدٍ وَالرَّسُولُ يَدْعُوكُمْ فِي أُحْرَاكُمْ)⁶⁵⁵

Âyette altı çizili olan kelimeyi تُصْعِدُونَ şeklinde rubâi mucerred babından cumhur okurlarken, aynı kelimeyi Hasan-ı Basrî ve Sülemî (ö. 73/692), تُصْعِدُونَ şeklinde sülâsi mucerred babından okumuşlardır.⁶⁵⁶

⁶⁵⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 221; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 2: 412; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 2: 412.

⁶⁵¹ Âl-i İmrân Sûresi 3/127.

⁶⁵² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 317; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 3: 337; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 3: 391.

⁶⁵³ Âl-i İmrân Sûresi 3/142.

⁶⁵⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 321; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 3: 66; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 1: 219.

⁶⁵⁵ Âl-i İmrân Sûresi 3/153.

⁶⁵⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 328; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 3: 384.

2.8.1.8. (فَأَسْتَجَابَ لَهُمْ رَبُّهُمْ أَنِّي لَا أُضِيعُ عَمَلَ عَامِلٍ مِّنْكُمْ مِّنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ) ⁶⁵⁷

Âyette altı çizili olan kelimenin başındaki hemzeyi اِنِّي şeklinde okunduğu gibi اِنِّي şeklinde kırâat edenler olmuştur. ⁶⁵⁸

2.8.1.9. (وَلِيَصْعَقَ إِلَيْهِ أَفْعِدَةُ الَّذِينَ لَا يُؤْمِنُونَ بِالْآخِرَةِ وَلِيَرَوْهُ وَليَقْتَرِفُوا مَا هُمْ مُّقْتَرِفُونَ) ⁶⁵⁹

Müellifimiz âyette altı çizili olan kelimelerin başında yer alan (ل) lâm harflerinin emir lam-ı olduğunu belirtmiştir ve tercih edilen kırâat'ın ise (ل) lam harflerini cezm edilmesi ile beraber وَلِيَرَوْهُ وَليَقْتَرِفُوا şeklinde okunan kırâat olduğunu ifade etmiştir. ⁶⁶⁰

2.8.1.10. (أَوَلَمْ يَهْدِ لِلَّذِينَ يَرِثُونَ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِ أَهْلِهَا أَنْ لَوْ نَشَاءُ أَصْبَنَاهُمْ بِدُنُوبِهِمْ) ⁶⁶¹

Âyet-i Kerim'e de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İmam Mucâhid (ي) yâ harfinin yerine (ن) nun harfini getirmek sûreti ile نَهْد şeklinde okumaktadır. ⁶⁶²

2.8.1.11. (وَدَخَلَ مَعَهُ السَّجَنَ فَتَيَّانٍ قَالَ أَحَدُهُمَا إِنِّي أَرَنِیْ أَعَصِرُ حَمْرًا) ⁶⁶³

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Übey b. Kâ'b ve Abdullah b. Mes'ûd حَمْرًا kelimesinin yerine عَنَّبًا şeklinde okumuşlardır. Lâkin bu okuyuş vechi aşere de mevcut değildir. ⁶⁶⁴

⁶⁵⁷ Âl-i İmrân Sûresi 3/195.

⁶⁵⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 342; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 2: 287.

⁶⁵⁹ En'âm Sûresi 6/113.

⁶⁶⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 92; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 4: 208-209; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 3: 163.

⁶⁶¹ A'râf Sûresi 7/100.

⁶⁶² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 134; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 4: 352; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 3: 310.

⁶⁶³ Yûsuf Sûresi 12/36.

⁶⁶⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 2: 326; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 5: 308.

2.8.1.12. (وَقَالَ الَّذِي نَجَا مِنْهُمَا وَادَّكَرَ بَعْدَ أُمَّةٍ أَنَا أُنْتَبِئُكُمْ بِتَأْوِيلِهِ فَأَرْسِلُونِ)⁶⁶⁵

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi Hasan-ı Basrî, Katâde b. Nu'mân, Ebû Recâ el- Utâridî ve Dahhâh b. Müzâhim (ö. 105/723), unutmak manasına gelen نَسِيَانٌ manasında أُمَّةٍ şeklinde okumuşlardır.⁶⁶⁶

2.8.1.13. (وَقُلْ رَبِّ أَدْخِلْنِي مُدْخَلَ صِدْقٍ وَأَخْرِجْنِي مُخْرَجَ صِدْقٍ وَأَجْعَلْ لِي مِنْ لَدُنْكَ سُلْطٰنًا نَّصِيرًا)⁶⁶⁷

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeleri Hasan-ı Basrî, Katâde ve Ebî Hayve (م) mim harflerinin fethası ile مُدْخَلَ ve مُخْرَجَ şeklinde okumuşlardır. Aşere imamların tamamı altı çizili kelimeleri (م) mim harfinin zammesi ile مُدْخَلَ ve مُخْرَجَ şeklinde okumuşlardır.⁶⁶⁸

2.8.1.14. (وَقُرْءَانًا فَرَقْنَاهُ لِتَقْرَأَهُ عَلَى النَّاسِ عَلَى مُكْثٍ وَنَزَّلْنَاهُ تَنْزِيلًا)⁶⁶⁹

Müellifimiz âyette geçen ve altı çizili olan kelimeyi İbn Abbas, Übey b. Kâ'b, Ali ve İbn Muhaysın (ö. 123/741)'ın tef'îl bâbından فَرَقْنَاهُ şeklinde okumuşlardır. Ancak Aşere imamları aynı kelimeyi sülâsi bâbından فَرَقْنَاهُ olarak okumuşlardır.⁶⁷⁰

2.8.1.15. (مَا لَهُمْ بِهِ مِنْ عِلْمٍ وَلَا لِآبَائِهِمْ كَبُرَتْ كَلِمَةً تَخْرُجُ مِنْ أَفْوَاهِهِمْ إِنْ يَقُولُونَ إِلَّا كَذِبًا)⁶⁷¹

Müellifimiz âyette ter alan ve altı çizili olan kelimeyi, Kavvâs'tan gelen rivâyete göre aşere imamlarından İbn Kesîr كَلِمَةً şeklinde okuduğunu kaydetmiştir.⁶⁷²

⁶⁶⁵ Yûsuf Sûresi 12/45.

⁶⁶⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 2: 328; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 5: 314.

⁶⁶⁷ İsrâ Sûresi 17/80.

⁶⁶⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 36; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 73; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 415.

⁶⁶⁹ İsrâ Sûresi 17/106.

⁶⁷⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 44; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 87.

⁶⁷¹ Kehf Sûresi 18/5.

⁶⁷² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 47; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 97; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 4: 433.

Lâkin araştırmalarımız neticesinde İbn Kesîr'in bu vecihte bir kırâat'inin olmadığı anlaşılmıştır.⁶⁷³

2.8.1.16. (قَالَ عَلِمَهَا عِنْدَ رَبِّي فِي كِتَابٍ لَا يُضِلُّ رَبِّي وَلَا يَنْسَى)⁶⁷⁴

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamları (ى) yâ harfinin fethası ile لَا يُضِلُّ şeklinde okumuşlardır. Müellifimiz aynı kelimeyi Hasan-ı Basrî, Katâde ve Cahderi'nin (ى) yâ harfinin zammesi ile يُضِلُّ şeklinde okuduklarını kaydetmiştir.⁶⁷⁵

2.8.1.17. (أَفَلَمْ يَهْدِ لَهُمْ كَمْ أَهْلَكْنَا قَبْلَهُمْ مِنَ الْقُرُونِ يَمْشُونَ فِي مَسَاكِينِهِمْ...)⁶⁷⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İbn Abbas ve Sülemî'nin هَدِ şeklinde kırâat ettiklerini aktarmıştır. Aşere imamlarının tamamı ise bu âyet-i هَدِ olarak okumuşlardır.⁶⁷⁷

2.8.1.18. (فَتَقَطَّعُوا أَمْرَهُمْ بَيْنَهُمْ زُبُرًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ)⁶⁷⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İbn Âmir ve Ebû Amr'ın (ب) bâ harfinin fethası ile زُبُرًا şeklinde okumuşlardır. Diğer kırâat imamların ise aynı kelimeyi (ب) bâ harfinin zammesi ile زُبُرًا şeklinde kırâat ettiğini nakletmiştir.⁶⁷⁹

2.8.1.19. (وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَا آتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ أَنَّهُمْ إِلَى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ)⁶⁸⁰

⁶⁷³ Dimyâtî, *İthâf*, 363.

⁶⁷⁴ Tâhâ Sûresi 20/52.

⁶⁷⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 117; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 5: 27.

⁶⁷⁶ Tâhâ Sûresi 20/128.

⁶⁷⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 136.

⁶⁷⁸ Mü'minûn Sûresi 23/53.

⁶⁷⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 203; Dâni, *Kırâati's-Seb'*, 3: 1392.

⁶⁸⁰ Mü'minûn Sûresi 23/60.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı (ع) hemzeyi med ile ءَاتُوا olarak okumuşlardır. Ancak sahâbiler den Hz. Âişe (ö. 58/678), Katâde ve İbn Abbâs'ın (ع) hemzeyi kasr ederek ءَتُوا şeklinde okudukları rivâyet olunmuştur.⁶⁸¹

2.8.1.20. (بَلْ أَتَيْنَاهُم بِالْحَقِّ وَإِنَّهُمْ لَكَاذِبُونَ)⁶⁸²

Aşere imamlarının tamamı âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi أَتَيْنَاهُمْ şeklinde mütekellim sîgası ile okumuşlardır. Lâkin mezkûr kelimeyi İbn Ebû İshâk ise أَتَيْتَهُمْ olarak muhatab sîgası ile okumuşlardır.⁶⁸³

2.8.1.21. (وَقُلْ رَبِّ أَعُوذُ بِكَ مِنْ هَمَزَاتِ الشَّيَاطِينِ)⁶⁸⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı (ب) bâ harfinin kesresi ile ve nisbet (ى) yâ harfi eklemeyen رَبِّ şeklinde okumuşlardır. Ancak müellifimiz nisbet (ى) yâ harfini ekleyerek رَبِّی olarak okumanın da câiz olduğunu ifâde etmiştir.⁶⁸⁵

2.8.1.22. أَلَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا فِي سِتَّةِ أَيَّامٍ ثُمَّ اسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ الرَّحْمَنُ فَسْئَلُ

بِهِ خَيْرًا⁶⁸⁶

⁶⁸¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 204; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 6: 410.

⁶⁸² Mü'minûn Sûresi 23/90.

⁶⁸³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 209-210; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 200; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 6: 418.

⁶⁸⁴ Mü'minûn Sûresi 23/97.

⁶⁸⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 210.

⁶⁸⁶ Furkân Sûresi 25/59.

Müellifimiz âyette altı çizili olan kelimeyi Zeyd b. Ali'nin (ن) nun harfinin kesresi ile الرَّحْمَنِ olarak okuduğunu ifâde etmiştir.⁶⁸⁷ Ancak aşere imamlarının tamamı mezkûr kelimeyi (ن) nun harfinin zammesi ile الرَّحْمَنُ şeklinde okumuşlardır.

2.8.1.23. (وَصَدَّهَا مَا كَانَتْ تَتَّبَعُ مِنْ دُونِ اللَّهِ إِنَّهَا كَانَتْ مِنْ قَوْمٍ كَافِرِينَ).⁶⁸⁸

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamların tamamı (ل) hemzenin kesresi ile isti'nâf (başlangıç) cümlesi kabul etmiş ve إِنَّهَا şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Saîd b. Cübeyr (ö. 94/713) ve İbn Ebî Able nin (أ) hemzenin fethası ile أَنَّهَا şeklinde okudukları aktarılmaktadır.⁶⁸⁹

2.8.1.24. (فَتِلْكَ بُيُوتُهُمْ خَاوِيَةً بِمَا ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِقَوْمٍ يَعْلَمُونَ).⁶⁹⁰

Aşere imamlarının tamamı âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi hal olarak⁶⁹¹ değerlendirmişler ve fethalı olarak خَاوِيَةً şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Âsım el-Cahderî ve İsâ b. Ömer ref olarak خَاوِيَةً olarak okumuşlardır.⁶⁹²

2.8.1.25. (وَإِذَا وَقَعَ الْقَوْلُ عَلَيْهِمْ أَخْرَجْنَا لَهُمْ دَابَّةً مِّنَ الْأَرْضِ تُكَلِّمُهُمْ أَنَّ النَّاسَ كَانُوا بِآيَاتِنَا لَا يُوقِنُونَ).⁶⁹³

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı تُكَلِّمُهُمْ şeklinde kırâat etmiş ve bizlere de mütevâtir olarak ulaşmıştır. Ancak müellifimiz İbn Ebî Zemenin, mezkûr kelimeyi Yahyâ b. Sellâm'ın تُحَدِّثُهُمْ olarak okuduğunu ifâde etmiştir.⁶⁹⁴

⁶⁸⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 265.

⁶⁸⁸ Neml Sûresi 27/43.

⁶⁸⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 303; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 79.

⁶⁹⁰ Neml Sûresi 27/52.

⁶⁹¹ Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 5: 321.

⁶⁹² İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 306; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 13: 218; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 87.

⁶⁹³ Neml Sûresi 27/82.

⁶⁹⁴ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 311; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 269.

2.8.1.26. (وَمَا كُنْتَ بِجَانِبِ الطُّورِ إِذْ نَادَيْنَا وَلَكِنْ رَحْمَةً مِّن رَّبِّكَ لِتُنذِرَ قَوْمًا مَّا أَتَاهُمْ مِّن نَّذِيرٍ)⁶⁹⁵

Aşere imamlarının tamamı âyette yer alan kelimeyi mansub olarak رَحْمَةً şeklinde okumuşlardır. Müellifimiz aynı kelimeyi İsâ ve Ebû Hayve'nin merfû olarak رَحْمَةً olarak okumuşlardır.⁶⁹⁶

2.8.1.27. (فَمَا كَانَ جَوَابَ قَوْمِهِ إِلَّا أَنْ قَالُوا اقْتُلُوهُ أَوْ حَرِّقُوهُ فَأَنجَاهُ اللَّهُ مِنَ النَّارِ)⁶⁹⁷

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı (ب) bâ harfinin fethası ile جَوَابٌ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Hasan-ı Basrî ve Amr b. Dînâr (ö. 126/744) (ب) bâ harfinin zammesi ile جَوَابُ olarak okumuşlardır.⁶⁹⁸

2.8.1.28. (إِنَّ وَعْدَ اللَّهِ حَقٌّ فَلَا تَغُرَّنَّكُمُ الْحَيَاةُ الدُّنْيَا وَلَا يَغُرَّنَّكُم بِاللَّهِ الْغُرُورُ)⁶⁹⁹

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarını tamamı (غ) harfinin fethası ile الْغُرُورُ şeklinde okumuşlardır. Ancak müellifimiz mezkûr kelimenin (غ) harfinin zammesi ile الْغُرُورُ olarak okunduğunu ifade etmiştir.⁷⁰⁰

Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde son okuyuş vechinin Ebû Hayve, Simâk b. Harb (ö. 123/741), ve İbnü's-Süme'fi'ye ait olduğu belirlenmiştir.⁷⁰¹

2.8.1.29. (مَا كَانَ مُحَمَّدٌ أَبَا أَحَدٍ مِّن رِّجَالِكُمْ وَلَكِن رَّسُولَ اللَّهِ وَخَاتَمَ النَّبِيِّينَ)⁷⁰²

⁶⁹⁵ Kasas Sûresi 28/46.

⁶⁹⁶ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 327; Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 182; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 7: 123.

⁶⁹⁷ Ankebût Sûresi 29/24.

⁶⁹⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 344; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi 'l-Kur'ân*, 13: 338; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 7: 148.

⁶⁹⁹ Lokmân Sûresi 31/33.

⁷⁰⁰ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 379.

⁷⁰¹ Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi 'l-Kur'ân*, 14: 81; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 7: 194.

⁷⁰² Ahzâb Sûresi 33/40.

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı (ل) lâm harfinin fethası ile رَسُولَ اللَّهِ şeklinde okumuşlardır. Ancak mezkûr kelimeyi Zeyd b. Ali ve İbn Ebî Able (ل) lâm harfinin zammesi ile رَسُولُ اللَّهِ olarak okumuşlardır.⁷⁰³

2.8.1.30. (وَأَمْرًا مُّؤْمِنَةً إِنْ وَهَبْتَ نَفْسَهَا لِلنَّبِيِّ إِنْ أَرَادَ النَّبِيُّ أَنْ يَسْتَنْكِحَهَا خَالِصَةً لَّكَ)⁷⁰⁴

Aşere imamlarının tamamı âyet-i kerimenin başında yer alan (ل) hemzeyi kesreli olarak وَهَبْتَ إِنْ şeklinde okumuşlardır. Aynı kelimeyi Hasan-ı Basrî, Şe‘bî ve Îsâ, (ل) hemzeyi fethası ile وَهَبْتَ أَنْ şeklinde okumuşlardır.⁷⁰⁵

2.8.1.31. (وَالَّذِينَ كَفَرُوا لَهُمْ نَارُ جَهَنَّمَ لَا يُقْضَىٰ عَلَيْهِمْ فَيَمُوتُوا وَلَا يُخَفَّفُ عَنْهُمْ مِنْ عَذَابِهَا)⁷⁰⁶

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı (ف) fâ-i sebebiyye harfinden sonra bulunan gizli (أَنْ) ile nasb olduğunu değerlendirmiş ve فَيَمُوتُوا şeklinde okumuşlardır. Ancak mezkûr kelimeyi Hasan-ı Basrî ve Îsâ b. Ömer es-Sekafî (ö. 149/766) فَيَمُوتُونَ olarak okumuşlardır.⁷⁰⁷

2.8.1.32. (إِلَّا مَنْ هُوَ صَالٍ الْجَحِيمِ)⁷⁰⁸

Aşere imamlarının tamamı âyet-i kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi (ل) lâm harfinin kesresi ile صَالٍ الْجَحِيمِ şeklinde okumuşlardır. Müellifimiz İbn Ebî

⁷⁰³ Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *I'râbu'l-Kur'an*, 2: 639; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 404; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 14: 196; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 236.

⁷⁰⁴ Ahzâb Sûresi 33/50.

⁷⁰⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 406-407; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 4: 364; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 242; Dimiyâtî, *İthâf*, 356.

⁷⁰⁶ Fâtır Sûresi 35/36.

⁷⁰⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 34; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'an*, 14: 352; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 316.

⁷⁰⁸ Sâffât Sûresi 37/163.

Zemenin, mezkûr kelimeyi Hasan-ı Basrî ve İbn Ebî Able'nin (ل) lâm harfinin zammesi ile صَالُ الْحَجِيمِ olarak okuduklarını beyan etmiştir.⁷⁰⁹

2.8.1.33. (وَأَذْكُرْ عِبَادَنَا إِبْرَاهِيمَ وَإِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ أُولَى الْأَيْدَى وَالْأَبْصَارِ)⁷¹⁰

Âyette yer alan kelimeyi aşere imamlarının tamamı (ى) yâ harfinin isbat-ı ile أُولَى الْأَيْدَى şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Hasan-ı Basrî, Abdullah İbn Mesûd ve A'meş (ö. 148/765) (ى) yâ harfinin hazf ederek أُولَى الْأَيْدِ olarak okumuşlardır.⁷¹¹

2.8.1.34. (قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا مَنَعَكَ أَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِإَيْدِيَّ اسْتَكْبَرْتَ أَمْ كُنْتَ مِنَ الْعَالِينَ)⁷¹²

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimenin başındaki hemzeyi bütün aşere imamları hemzeyi katı olarak değerlendirmişler ve اسْتَكْبَرْتَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimenin başındaki hemzeyi İbn Muhaysin hemzeyi vasl olarak اسْتَكْبَرْتَ olarak kırâat etmiştir.⁷¹³

2.8.1.35. (وَمَنْ يَعِشْ عَنِ ذِكْرِ الرَّحْمَنِ نُقِصْ لَهُ شَيْطَانًا فَهُوَ لَهُ قَرِينٌ)⁷¹⁴

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı merfû olarak يَعِشْ şeklinde okumuşlardır. Müellifimiz mezkûr kelimeyi Yahyâ b. Sellâm, İkrime (ö. 13/634) ve İbn Abbas'ın mansub olarak يَعِشْ olarak okuduğunu ifâde etmiştir.⁷¹⁵

⁷⁰⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 76; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 379; İbnü'l-Cezerî, *en-Neşr*, 2: 138; Dimyâtî, *İthâf*, 475.

⁷¹⁰ Sâd Sûresi 38/45.

⁷¹¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 95; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 217-218; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 402.

⁷¹² Sâd Sûresi 38/75.

⁷¹³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 100; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 15: 228; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 7: 410; Dimyâtî, *İthâf*, 479.

⁷¹⁴ Zuhuf Sûresi 43/36.

⁷¹⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 4: 184; Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 16: 89; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 16.

2.8.1.36. (فَدَعَا رَبَّهُ أَنَّ هُوَ لَاءِ قَوْمٍ مُّجْرِمُونَ)⁷¹⁶

Âyet-i Kerime de yer alan ve altı çizili olan kelimeyi İbn İshâk, Hasan-ı Basrî ve İsa b. Ömer (İ) hemzenin kesresi ile هُوَ لَاءِ olarak okumuşlardır.⁷¹⁷

2.8.1.37. (إِيتُونِي بِكِتَابٍ مِّن قَبْلِ هَذَا أَوْ أَثَارَةَ مِّنْ عِلْمٍ إِن كُنْتُمْ صَادِقِينَ)⁷¹⁸

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı أَثَارَةَ şeklinde okumuşlardır. Mezkûr kelimeyi Ali, İbn Abbâs, Zeyd b. Ali ve İkrime أَثَرَةَ olarak okumuşlardır.⁷¹⁹

2.8.1.38. (فَدَعَا رَبَّهُ أَنِّي مَغْلُوبٌ فَأَنْتَصِرُ)⁷²⁰

Âyette yer alan ve altı çizili kelimeyi aşere imamlarının tamamı (İ) hemzeyi fethalı olarak أَنِّي şeklinde kırâat etmişlerdi. Mezkûr kelimeyi İbn Ebî İshâk ve A‘meş (İ) hemzenin kesresi ile إِنِّي olarak okumuşlardır. Müellifimiz hemzenin fethalı olarak okunmasının en güzel okuyuş vechi olduğunu ifâde etmiştir.⁷²¹

2.8.1.39. (وَالْأَرْضُ بَعْدَ ذَلِكَ دَحَاهَا)⁷²²

Aşere imamlarının tamamı âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi gizli bir fiilin mef‘ul’u olarak meftuh olarak وَالْأَرْضُ şeklinde okumuşlardır. Ancak mezkûr

⁷¹⁶ Duhân Sûresi 44/22.

⁷¹⁷ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur‘âni'l-Azîz*, 4: 203; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 34; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 114.

⁷¹⁸ Ahkâf Sûresi 46/4.

⁷¹⁹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur‘âni'l-Azîz*, 4: 221; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 135.

⁷²⁰ Kamer Sûresi 54/10.

⁷²¹ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur‘âni'l-Azîz*, 4: 317; Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 176; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü'l-Mesûn*, 6: 225.

⁷²² Nâziât Sûresi 79/30.

Katâde den gelen rivâyete göre: âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeleri İbn Abbas ve Übey b. Kâ'b'a أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ وَكَانَ كَافِرًا şeklinde okumuştur.⁷³¹

2.8.2.4. (فَلَمَّا جَاءَهَا نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا وَسُبْحَانَ اللَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ)⁷³²

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeleri Übey b. Kâ'b, İbn Abbas ve Mücâhid, نُودِيَ أَنْ بُورِكَ مَنْ فِي النَّارِ وَمَنْ حَوْلَهَا şeklinde okumuşlardır.⁷³³

2.8.3. Mevzû Kırâatlar

2.8.3.1. (وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ)⁷³⁴

Âyet-i Kerime de mevcut olan ve altı çizili olan kelimeleri bütün aşere imamları لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ şeklinde okumuşlardır. Mevcut âyette yer alan kelimeler imam nüshasında böyle yazılmış, bizlere de mütevâtir olarak bu şekilde ulaşmıştır.

Ancak müellifimiz kırâat imamlarının bazılarının altı çizili kelimelerin yerine كَأَنَّكُمْ خَالِدُونَ şeklinde okunduğu ifade etmiştir.⁷³⁵ Ancak bu kırâat imamlarının kimler olduğunu açıklamayan müellifimiz İbn Ebî Zemenin, sadece nakletme ile yetinmiştir. Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde İbn Abbas'tan gelen rivâyete göre bu okuyuş vechinin Übey b. Kâ'b'a ait olduğu ifade edilmiştir.⁷³⁶

2.8.3.2. (وَلَمَّا وَرَدَ مَاءَ مَدْيَنَ وَجَدَ عَلَيْهِ أُمَّةٌ مِّنَ النَّاسِ يَسْقُونَ وَوَجَدَ مِنْ دُونِهِمْ أَمْرَاتَيْنِ تَذُودَانِ)⁷³⁷

Aşere imamlarının tamamı âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi تَذُودَانِ şeklinde okumuşlardır. Ancak müellifimiz mezkûr âyet'in عَنْ شَيَاطِينِهِمَا şeklinde okunduğunu ifade etmiştir. Müellifimiz bir önceki âyette olduğu gibi bu

⁷³¹ Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 6: 154-155.

⁷³² Neml Sûresi 27/8.

⁷³³ Ebû Ca'fer en-Nehhâs, *I'râbu'l-Kur'ân*, 2: 509; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 294.

⁷³⁴ Suarâ Sûresi 26/129.

⁷³⁵ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*, 3: 282.

⁷³⁶ Ebû Hayyan, *el-Bahrü'l-Muhît*, 8: 178.

⁷³⁷ Kasas Sûresi 28/23.

âyette de bu okuyuşun kime ait olduğu hususunu açıklamamıştır. Yapmış olduğumuz araştırma neticesinde böyle bir okuyuş bilgisine ulaşılmamıştır.⁷³⁸

2.8.3.3. (فَقَالَ إِنِّي أَحْبَبْتُ حُبَّ الْخَيْرِ عَنْ ذِكْرِ رَبِّي حَتَّى تَوَارَتْ بِالْحِجَابِ)⁷³⁹

Âyet-i Kerime de var olan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı حُبَّ الْخَيْرِ şeklinde okumuşlardır.

Lâkin müellifimiz İbn Ebî Zemenin mezkûr kelimeyi İbn Mesûd'un kırâat'inde حُبَّ الْخَيْرِ olarak okuduğunu ifâde etmiştir.⁷⁴⁰ Ancak yapmış olduğumuz araştırma ve inceleme neticesinde İbn Mesûd'a atfedilen bu kırâat vechinin sahih olmadığı görülmüştür.⁷⁴¹

2.8.3.4. (وَتَجْعَلُونَ رِزْقَكُمْ أَنْكُمْ تُكَذِّبُونَ)⁷⁴²

Âyette yer alan ve altı çizili olan kelimeyi aşere imamlarının tamamı رِزْقَكُمْ şeklinde okumuşlardır.

Ancak müellifimiz İbn Ebî Zemenin Âyet-i Kerime de mezkûr olan kelimeyi İbn Abbâs'ın وَتَجْعَلُونَ شِرْكَكُمْ أَنْكُمْ تُكَذِّبُونَ olarak okuduğunu ifâde etmiştir. Lâkin araştırmalarımız neticesinde müellifimizin İbn Abbas'a atfetmiş olduğu kırâat vechinin sahih olmadığı müşahede edilmiştir.⁷⁴³

⁷³⁸ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 3: 321-322.

⁷³⁹ Sâd Sûresi 38/32.

⁷⁴⁰ Ferrâ, *Meâni 'l-Kurân*, 2: 405; İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 89.

⁷⁴¹ Kurtubî, *Câmi' li-ahkâmi 'l-Kur'ân*, 15: 194; Ebû Hayyan, *el-Bahrü 'l-Muhît*, 7: 396.

⁷⁴² Vâkıa Sûresi 56/82.

⁷⁴³ İbn Ebî Zemenîn, *Tefsîru 'l-Kur'âni 'l-Azîz*, 4: 344; Semîn el-Halebî, *ed-Dürrü 'l-Mesûn*, 6: 269.

SONUÇ

Dünyada en fazla okunan, yazılan ve ezberlenen bir kitap olan Kur'an-ı Kerim ile ilgili pek çok ilim dalı bulunmaktadır. Bu ilimler arasından temâyüz etmiş olan kırâat ilmi, birçok âlim tarafından rağbet görmüş ve yüzlerce eser telif edilmiştir.

Endülüs Emevî Devletinin en parlak dönemi, h. IV. asrı da içine alan halifeler dönemidir. Bu dönemde Kurtubâ Avrupa'nın en gözde kültür ve medeniyet merkezlerinden biri haline gelmiştir. Endülüs'ün kültürel ve ilmi açıdan altın çağını yaşadığı bu dönem, toplumun her bir ferdi etkilediği gibi Müellifimizin İbn Ebî Zemenîn'i de müspet yönde etkilemiştir.

İslâm dünyasında ilmî yönde yaşanan bu gelişmelerle beraber birtakım siyasî ve kültürel çatışmalar da ortaya çıkmaya başlamıştır. Ancak İbn Ebî Zemenîn'in yöneticilere karşı olan ihtiyatlı tutumu, zühd ve takvâ ya önem vermesi sebebi ile bu tür çekimler den uzak kalmayı başarmıştır. Aynı zamanda ilim tahsili için doğu illerine seyahat etmeyen müellifimiz, uzun yıllar Kurtubâ'da kalması ve yetiştirdiği talebeleri nedeni ile "Kurtubâ Kadısı" unvanı verilmiştir.

İlk eğitimini babasından alan İbn Ebî Zemenîn'in hayatına genel olarak baktığımızda, özellikle fıkıh, tefsir, hadis, edebiyat ve tasavvuf gibi daha birçok alanda eser telif etmiş olduğu görülmektedir. Yazmış olduğu eserlerinde kullanmış olduğu dilin sade ve anlaşılır olması, eserlerine olan ilgiyi artırmıştır.

Eserleri arasında ön plana çıkmış olan "Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz" isimli bu eser, h. II. asırda yaşayan Yahyâ b. Sellâm'ın tefsirinin bir muhtasarı olarak bilinmektedir. İbn Ebî Zemenîn, Yahyâ b. Sellâm'ın yazmış olduğu bu eserindeki anlaşılması güç ifâdelerin yerine, okuyucunun daha rahat anlaması için âyetlerin irâbını ve garîb kelimeleri açıklamak sûreti ile eseri daha kolay ve anlaşılır bir hale getirmiştir. Hatta yapmış olduğu bu katkıları sebebiyle Yahyâ b. Sellâm'ın tefsirinin âdeta şerhi olma niteliği kazanmıştır.

Araştırma konumuz olan "Tefsîru'l-Kur'âni'l-'Azîz" isimli eserinde müellifimiz İbn Ebî Zemenîn, sadece mütevâtir kırâatları zikretmekle yetinmemiş, şâz, müdrec ve mevzû kırâatlara da yer vermiştir. Bunlarla beraber sahâbe, tabiîn ve dilcilerden nakletmiş olduğu kırâat farklılıklarını da tefsirine almıştır. Eserinde

naklettiği mütevâtir kırâatları genelde “الْعَامَّةُ” veya “أَكْثَرُ الْقِرَاءَةِ” ifadeleriyle belirtmiştir.

Örneğin müfessir, (أُولَئِكَ هُمْ شَرُّ الْبَرِيَّةِ) âyet’in de yer الْبَرِيَّةِ kelimesinin ekser kırâat’e (الْعَامَّةُ) göre sıkça kullanıldığı için hemzesiz okunduğunu ifade etmiştir. Kaynaklar incelendiğinde mezkûr kelimeyi imam Nâfi ve İbn Zekvân’ın (ء) hemzeli olarak الْبَرِيَّةِ şeklinde okuduğu, geri kalan bütün aşere imamları ise الْبَرِيَّةِ olarak olduğu görülmüştür.

Anca müellifimiz İbn Ebî Zemenîn, şâz kırâatları eserinde naklederken bu vecihlerin şâz olduklarını açıklamamıştır.

Örneğin müfessir, (وَأَمَّا الْعُلَامُ فَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ...) âyet’inin tefsirinde şöyle der: “*Katâde de ki, bazı kırâatlar da (فَكَانَ كَافِرًا وَكَانَ أَبَوَاهُ مُؤْمِنَيْنِ) böyle okunmuştur.*” Kaynaklar incelendiğinde bu kırâat vechinin mütevâtir olmadığı görülmektedir. Binâenaleyh müfessirimiz, mütevâtir dışındaki kırâatleri naklederken, onların şâz olduklarını belirtmediği anlaşılmaktadır.

Eserinde mevzû kırâat vecihlerine dâir rivayetleri de nakleden İbn Ebî Zemenîn çoğu zaman bu kırâatların kime ait olduğunu belirtmemiştir.

Örneğin müfessir, (وَتَتَّخِذُونَ مَصَانِعَ لَعَلَّكُمْ تَخْلُدُونَ) âyet’inin tefsirinde bazı kırâatlar da كَانَكُمْ خَالِدُونَ şeklinde okunduğu ifade etmiştir. Ancak bu kırâat imamlarının kimler olduğunu açıklamayan müellifimiz İbn Ebî Zemenin, sadece nakletmekle yetinmiştir. Ancak müellifimiz, az da olsa okuyuşa dair bir rivayeti naklederken, kırâat vechinin kime ait olduğunu zikrettiği de görülmüştür.

Müellifimiz çoğunlukla cumhurun kırâat vechini tercih ettiği kimi zaman da özellikle imam Nâfi’nin kırâat’ini seçtiği görülmektedir. Bu tercihin sebebini açıklamayan İbn Ebî Zemenîn, söz konusu tercihi yaparken sâir kırâatlara karşı da bir reddiye yöneltmemiştir.

Örneğin müfessir, (ذَلِكَ يُخَوِّفُ اللَّهَ بِهِ عِبَادَهُ يَاعِبَادِ فَاتَّقُوا) âyet'inin tefsirinde şöyle der: “Nâfi’in kırâat’ine göre âyette bulunan يَاعِبَادِ kelimesi, sonuna nispet harfi olan (ى) yâ eklenmeden okunur.” Bununla beraber müellifimiz bazen de İmam Nâfi’in kırâat’ine muhalif vecihleri naklettiği de görülmüştür.

Müfessirimiz İbn Ebî Zemenîn, bazen de kırâat vecihlerini şahıslar üzerinden vermeyip, yaşadıkları beldeler; Medine, Basra, Kûfe ve Hicaz ehli diye nitelendirmek suretiyle naklettiği görülmüştür.

Bizler bu çalışmamızda âyetleri kırâat aşere açısından ele alarak mütevâtir, şâz, mevzu ve müdrec kırâatları, bununla birlikte özel Mushaf-ı olan sahabilerden nakledilen vecihleri incelemeye ve kaynaklarını belirtmeye gayret ettik. “Tefsîru’l-Kur’âni’l-‘Azîz” isimli eseri kırâat bağlamında değerlendirmeye gayret ettiğimiz bu çalışmamızın daha sonra bu bağlamda yapılacak olan diğer çalışmalara büyük katkı sağlayacağını ümit ediyoruz.

KAYNAKÇA

- Âiše, Huseyn es-Suleymânî. *Kudvetu'l-Ğâzî li İmâm Abdillâh b. Muhammed b. Abdillâh b. Ebî Zemenîn (Yüksek lisans tezi)*,. Mekke: Câmi'atu Ummu'l-Kurâ Kulliyeti'ş-Şerî'ati ve'd-Dirâsâti'l-İslâmiyye, 1986.
- Âsıf Fikret, Muhammed. "İbn Ebî Zemeneyn",. *Bozorgi İslâmî Ansiklopedi*. 6/657. Tahran: Dâ'ire-i Ma'ârif-i İslâmiyye, 1368.
- Atik, Kemal. "Endülüs ve Kur'an İlimlerindeki Yeri". *Erciyes Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 2 (1985), 265-288.
- Birişik, Abdulhamit. "Kıraât". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 25/426-433. İstanbul: TDV Yayınları, 2002.
- Brockelmann, Carl. *Târîhu'l-Edebi'l-Arabî*. çev. Abdulhalim en-Neccâr. 6 Cilt. ' : Dâru'l-Meârif, 4. Basım, 1977.
- Cengiz, Emin. *İbn Ebî Zemenîn ve "Tefsîru'l Kur'âni'l-Azîz" Adlı Eserinin Filolojik Açıdan İncelenmesi*. Yozgat Bozok Üniversitesi, 2017.
- Cerrahoğlu, İsmail. "Yahyâ b. Sellâm". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 43/263-264. İstanbul: TDV Yayınları, 2013.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. *Câmi'u'l-Beyân fi'l-Kırâati's-Seb'a*. thk. Şevki Dayf. Mısır: Dâ'ire-i Ma'ârif-i İslâmiyye, 2. Basım, 1400.
- Dânî, Ebû Amr Osmân b. Saîd b. *et-Teysîr fi'l-Kırâati's-Seb'a*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l Arabiyye, 2. Basım, 1984.
- Dimyâtî, Ahmed b. Muhammed Şihâbuddîn el-Bennâ. *İthâfu Fudalâi'l-Beşer fi'l-Kırâati'l-Erbaate Aşer*. thk. Enes Mühra. Lübnan: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 2006.
- Ebû Ca'fer en-Nehhâs, Ahmed b. Muhammed b. İsmâîl el-Murâdî el-Mısırî. *İ'râbu'l-Kur'ân*. 5 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1421.
- Ebû Hayyan, Muhammed b. Yusuf el-Endelüsî. *el-Bahrü'l-Muhît*. thk. Sıtkî Muhammed Cemîl. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420.
- Edirnevî, Ahmed b. Muhammed el. *Tabakâtu'l-Mufessirîn*. thk. Suleyman b. Sâlih el-Hizzî. Medine: Mektebetu'l-Ulûm ve'l-Hikem, 1. Basım, 1997.
- Faradî, Ebû'l-Velîd Abdullâh b. Muhammed. *Târîhu Ulemâi'l-Endelüs*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 2 Cilt. Tunus: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 2008.
- Ferrâ, Ebî Zekeriyâ Yahya b. Ziyâd. *Meâni'l-Kurân*. thk. Ahmed Yûsuf Necâtî - M. Ali en-Neccâr - Abdülfettâh İsmâîl Şelebî. 3 Cilt. Mısır: Dâru'l-Mısriyye, ts.
- Fırat, Yavuz. *Tecvîd ve Kırâat İlmi Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: İlk Harf yayınları, Haciveyiszâde İlim ve Kültür Vakfı, 2018.

Hamevî, Ebû Abdillâh Şihâbüddîn Yâkût b. Abdillâh el. *Mu'cemü'l-Büldân*. Beyrut: Dâru Sâdır, 1977.

İbn Beşküvâl, Ebü'l-Kâsım Halef b. Abdilmelik b. Mes'ûd b. *Kitâbü's-Sıla fî Târîhi e'immeti'l-Endelüs*. thk. Şerîf Ebü'l-'Alâ el-'Adevî. Kahire: Mektebetu's-Sekâfeti'd-Dîniyye, 1. Basım, 2008.

İbn Ebî Zemenîn. *Tefsîru'l-Kur'âni'l-Azîz*. thk. Hüseyin b. Ukkâşe, Muhammed-Mustafa el-Kenz. 5 Cilt. Kahire, 1. Basım, ts.

İbn Farhûn. *ed-Dibâcu'l-Mezheb fî Ma'rifeti A'yâni Ulemâi'l-Mezheb*. thk. Muhammed el-Ahmedî Ebü'n-Nûr. 2 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs li't-Tab'î ve'n-Neşr, ts.

İbn Ferhûn, Burhâneddin. *Dibâcü'l-Müzheb fî Ma'rifeti A'yâni 'ulemâi'l-Mezheb*. thk. Muhammed el-Ahmedî Ebü'n-Nûr. 2 Cilt. Kahire: Dâru't-Turâs li't-Tab'î ve'n-Neşr, ts.

İbn Hâleveyh, Ebû Abdillâh el-Hüseyin b. Ahmed. *Hücce fî'l-Kıraâtî's-Seb'a*. thk. Dr. Abdülâl Sâlim Mekrem. Beyrut: Dâru's-Şurûk, 1401.

İbn Manzûr, Ebu'l-Fadl Cemâluddîn Muhammed İbn Mukerrem. *Lisânu'l-Arab*. 15 Cilt. Beyrut: Dâru Sâdır, 1414.

İbn Mücâhid, Ebû Bekr. *Kitâbü's-Seb'a fî'l-Kıraât*. thk. Şevki Dayf. Mısır: Dâru'l-Maârif, 2. Basım, 1400.

İbn Zencele, Abdurrahman Bin Muhammed Ebu Zer'a. *Hüccetü'l-Kirâat*. thk. Saîd el-Afgânî. Beyrut: er-Risâle, 1997.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed. *en-Neşr fî'l-Kirâati'l-Aşr*. thk. Ali Muhammed Dabbâ. 2 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1976.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed. *Müncidü'l-Mukriîn ve Mürşidü't-Tâlibîn*. Beyrut, 1980.

İbnü'l-Cezerî, Ebü'l-Hayr Şemseddin Muhammed b. Muhammed. *Tahbîru't-Teysîr fî'l-Kirâati'l-Aşr*. thk. Ahmed Muhammed Müflih el-Kudât. Ürdün: Dâru'l-Furkân, 2000.

Kâdî İyâz, Ebü'l-Fazl İyâz b. Mûsâ b. İyâz el-Yahsubî. *Tertîbu'l-Medârik ve Takrîbu'l-Mesâlik*. thk. Muhammed Sâlim Haşim. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 1998.

Karaçam, İsmail. *Kirâat İlminin Kur'an Tefsirindeki Yeri ve Mütevâtir Kirâatlarının Yorum Farklılıklarına Etkisi*. İstanbul: İFAV, 1996.

Karataş, Ali. "Endülüs Tefsir Geleneği ve Müfessir İbn Ebî Zemenîn". *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 40 (31 Aralık 2013), 295-318.

- Kehhâle, Ömer Rızâ. *Mu'cemu'l-Müellifîn*. 4 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 1. Basım, 1993.
- Kenûnî, Abdusselâm b. Ahmed. *Muhtasarü Tefsîri Yahyâ b. Sellâm li Ebî 'Abdillâh Muhammed İbn Ebî Zemenîn (Basılmış Yüksek Lisans Tezi)*,. Matba'atu Altobris: Câmi'atu Karaviyyîn, 2001.
- Kurtubî, Ebû Abdillâh Muhammed b. Ahmed b. Ebî Bekr b. Ferh. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. 20 Cilt. Kahire: Dâru'l-Kütübi'l-Mısriyye, 1384.
- Kutluboğa, Ebü'l-Adl Zeynüddîn Kâsım b. *Sikât Mimmen Lem Yeka'fi'l-Kütübi's-Sitte*. thk. Şâvî b. Muhammed b. Sâlim Âli Nu'mân. 9 Cilt. San'a: Merkezu'n-Nu'mân, 1. Basım, 2011.
- Mahlûf, Muhammed b. Muhammed b. 'Umer b. Kâsım. *Şeceratu'n-Nûr ez-Zekiyye fî Tabakâti'l-Mâlikiyye*. thk. 'Abdulmecîd Hayâlî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2002.
- Mekkî b. Ebî Tâlib, el-Kaysî. *el-İbane an Meâni'l-Kırâat*. thk. Abdül Fettah Şelebi, Dâru'n-Nahda. Mısır, y.y.
- Merğınânî, Ebu'l-Hasen Ali b. Ebî Bekr. *el-Hidâye Şerhu Bidâyeti'l-Mübtedî*. 4 Cilt. İstanbul, 1991.
- Muhammed Mahlûf, Muhammed b. Muhammed b. Ömer Mahlûf el-Münestîrî. *Şeceretü'n-Nûri'z-Zekiyye fî Tabakâti'l-Mâlikiyye*. thk. Abdulmecîd Hayâlî. 2 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1. Basım, 2002.
- Nuveyhîd, Âdil. *Mu'cemu'l-Mufessirîn min 'Asri'l-İslâm ve Hatte'l-'Asri'l-Hâdir*. 2 Cilt. Beyrut: Muessesetu Nuveyhid es-Sakâfiyye, 3. Basım, ts.
- Pâlûvî, Hâmid b. Hâce Abdülfettâh. *Zübdetü'l-İrfân fî Vucûhi'l-Kur'ân*,. İstanbul, ty.
- Saffet KÖSE. "İbn Ebû Zemenîn". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. 19/449. İstanbul: TDV Yayınları, 1999.
- Semîn el-Halebî, Ebü'l-Abbâs Şihâbüddîn Ahmed b. Yûsuf b. İbrâhîm. *ed-Dürrü'l-Mesûn fî Ulumi'l-Kitabi'l-Meknün*. thk. Ahmed Muhammed el-Harrât. 11 Cilt. Şam: Dâru'l-Kalem, ts.
- Sezgin, Fuat. *GAS, Târîhu't-Türâsi'l-Arabiyyi*. çev. Mahmûd Fehmî Hicâzî. Riyad: Câmi'atu Melik Su'ûd, 1991.
- Suyûtî, Celâluddîn Abdurrahmân. *Tabakâtu'l-Mufessirîn*. thk. Alî Muhammed Umer. Kahire: Mektebetu Vehbe, 1. Basım, 1976.
- Şentürk, Mustafa. "Endülüs Tefsîr Kültürü". *Hitit University* 11/21 (01 Ocak 2012), 53-53.
- Temel, Nihat. *Kırâat ve Tecvîd Istılahları*. İstanbul: İFAV, 2009.

Temel, Nihat. *Kur'an Kırâatında Vakıf ve İbtidâ*. İstanbul: İFAV, 3. Basım, 2014.

Zeccâcî, Ebü'l-Kâsım Abdurrahmân b. İshâk. *el-İzâh fî 'ileli'n-nahv*. thk. Muhammed es-Seyyîd Osmân. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1390.

Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez. *Siyeru a'lâmi'n-Nübelâ*. thk. Şu'ayb el-Arnâvût. 25 Cilt. Beyrut: Muessesetu'r-Risâle, 11. Basım, 1996.

Zehebî, Ebü Abdillâh Şemsüddîn Muhammed b. Ahmed b. Osmân ez. *Târîhu'l-İslâm ve Vefeyât el-Meşâhîr Ve'l-'Alâm*. thk. Beşşâr 'Avvâd Ma'rûf. 17 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Garbi'l-İslâmî, 1. Basım, 2003.

Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer b. Muhammed. *el-Keşşâf an Hakâiki Ğavamizi't-Tenzîl*. 4 Cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l Arabiyye, 1407.

Ziriklî, Hayreddin. *el-A'lâm*. 8 Cilt. Beyrut: Dâru'l-İlmi'l-Melâyîn, 2006.

Zürkânî, Muhammed Abdülazîm. *Menâhilü'l-İrfân fî ulûmi'l-Kur'ân*. Beyrut: Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, 1988.